Safer
1448

tevhid

"TAĞUTA KULLUK ETMEKTEN KAÇINIP, ALLAH'A YÖNELENLERE MÜJDE VARDIR. KULLARIMI MÜJDELE!" (39/ZUMER, 17)

AYLIK İSLAMİ EĞİTİM DERGİSİ | AĞUSTOS '26 | YIL: 15 | SAYI: 159 | FİYATI: 100₺ | ISSN: 2148-4635

TARİHE VE TOPLUMA YÖN VEREN DEĞİŞMEZ YASALAR

HELAK VE YIKIM SÜNNETİ

HALİS BAYANCUK HOCA | HASBİHÂL' 04

Enes YELGÜN — Küresel Güçlerle İlk Yüzleşme: Mûte Savaşı

Ömer AKDUMAN — Dünyayı Taşıyabilmek: İlahi Sevginin Sırrı

Salim KANDEMİR — Resûlullah'ın Küçük Hizmetkârı: Enes İbni Mâlik

Kerem ÇAĞLAR — Tevhidî Arayışın İzinde İslami Hareketler - 4

Şükriye KONMAZ — Dijital Çağda Kimlik İnşası 2: Ailenin Rehberliği

Osman ZENGERTAŞ — Kadir Gecesi ve Kadr Kavramı

Zehra ERDEM — Acelecilik Kıskacında Kalbin Sükûneti

Nesibe ÖNCÜ — Hukuk Guguk

Elif YILDIRIM — Dil Gelişiminin Temel Bileşenleri

Duhâ YILDIZ — Evimizdeki Terapi

ASUDE ÇİÇEK — Ertelemenin Kıyısında Bekleyen Çocuklar

Nilüfer ÂN — Rahvân Koşan Atlara

Hafsa HİLAL — Görme Endişesinin Tutsağı Olmayanlar

Osman SADIKOĞLU — Es-Semî'

teuhidkitap
İlme Açılan Kapı

YENİ
BASKI

0552 872 83 84

tevhidkitapnet@gmail.com • www.tevhidkitap.net

SİPARİŞ KANALLARIMIZ

بسم الله الرحمن الرحيم

Es-Selamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berakâtuhu,

Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Tevhid Dergisi olarak 159. sayımızı siz değerli okurlarımıza takdim ediyoruz.

Halis Bayancuk Hoca bu sayımızda, tarihe ve topluma yön veren değişmez yasalardan Helak ve Yıkım Sünnetini gündem ediyor. Bu sünneti tetikleyen sebepleri madde madde işleyen Halis Hoca, bu yasayı tetikleyen unsurlar devreye girdiğinde bireylerin yahut toplumların dinî kimliklerine bakılmaksızın sürecin kaçınılmaz olarak başladığının altını çiziyor.

Enes Yelgün Hoca, küresel güçlerle ilk karşılaşma olan Mûte Savaşı'nı naklederken yaşanan hadiselerden ve sonuçlarından elde ettiğimiz mühim fıkıh kaidelerine de dikkat çekiyor.

Ömer Akduman Hoca, İmam Nevevî'nin Kırk Hadis isimli eserinin şerhini, zühd ve zâhid kavramlarını vahyin ışığında ve Nebevi bir perspektifle ele aldığı Otuz Birinci Hadis ile sürdürüyor.

Salim Kandemir Hoca, Allah Resûlü'nün (sav) terbiyesinde yetişen minik hizmetkârı Enes ibni Mâlik'i (ra) konuk etmeye devam ediyor.

Kerem Çağlar, ilk nesildeki inanç ve eylem arasındaki kopmaz bağın, aynı inanç ve menhec birliğine varmış kişilerin birbirlerine duyduğu güven ve sahip oldukları ahlaki melekelerin elde edilen büyük zafer ve kazanımlardaki rolünü değerlendiriyor.

Şükriye Konmaz, genç nesillerimiz çağımızın dijital dünyasında kimlik inşa ederken ailelerin bu oluşmdaki kritik rolünü konu ediniyor.

Osman Zengertaş, kadir gecesi ve kadr kavramları üzerinden Rabbimizin kelamına gereken hassasiyeti göstermekle ilgili mülahazalarını paylaşıyor.

Zehra Erdem, günümüzde bizi her zamankinden daha çok kıskacına alan acelecilik zehrinin kalbimize zararı ile bu zehrin panzehri olan teenni ahlakının iyileştirici gücünü ele alıyor.

Nesibe Öncü, adalet anlayışının devlet yasalarınca nasıl çifte standart üzerine kurulu olduğunu neredeyse hepimizce şahit olunan bir örnek üzerinden delillendiriyor.

Elif Yıldırım, çocukluk döneminde ifade edici dil becerilerinin hangi bileşenlerden oluştuğuna ve ebeveynler ile eğitimcilerin hangi hususlarda dikkatli bir gözlem yapmaları gerektiğine dair bir makale kaleme alıyor.

Duhâ Yıldız, her birimizin evinde yapabileceği ve ruhlarımıza şifa olacak bir eylemden ve bu eylemi uygulayabileceğimiz çok yönlü hareket alanlarından bahsediyor.

Asude Çiçek, erteleme davranışının çocukların penceresinden nasıl göründüğünü gösteriyor.

Nilüfer Ân, Rabbimizin tefekkür çağrısına bir icabet olması amacıyla bizleri zerafet ve kuvvetin sembolü olan atları tedebbür etmeye davet ediyor.

Hafsa Hilal, insanların kendisini görmesi endişesini taşımanın kişiyi nasıl bir esire dönüştürdüğünü ve bu esaretten kurtulma reçetesini çarpıcı nakillerle örneklendirerek anlatıyor.

Osman Sadıkoğlu, Allah'ın (cc) Es-Semi' ismini ve bu ismin kapsamını açıklıyor.

Bu sayımızda sizlere Muhammed Kutub'un Çağdaş Fikir Akımları isimli kitabını tanıtıyor; eserin, Rabbimizin izniyle âhir zamandaki cahiliyenin tuzaklarını vahyin nuruyla aydınlatan bir basiret kazandırmasına vesile olmasını umuyoruz.

Rabbimizin izniyle 159. sayımızı istifadenize sunuyor, ilmimizi arttıran ve öğrendiklerimizi salih amele dönüştüren bir vesile olmasını Rabbimizden diliyoruz.

Editör

tevhid

İmtiyaz Sahibi
Hamza ÖZTÜRK

Yazı İşleri Müdürü
Abdullah DEMİR

Yayın Türü
Yaygın Süreli

Reklam ve Abonelik
www.tevhiddergisi.org
tevhiddergisi@gmail.com
0 (545) 762 15 15

Adres
Güneşli Mah. 1332. Sok. No. 1
34212 Bağcılar/İSTANBUL

Yazışma Adresi
Hamza ÖZTÜRK
Güneşli Mah. 1332. Sok. No. 1
34212 Bağcılar/İSTANBUL

Basım
Sebat Ofset, 74481
Fevzi Çakmak Mah. Hacıbayram Cad. No. 57
Karatay/KONYA +90 332 342 01 53

İrtibat Büroları ve Satış Noktaları

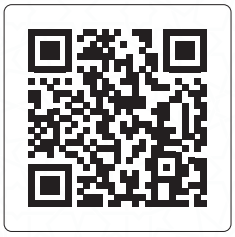

Ağustos 2026 | Safer 1448
Yıl: 15 | Sayı: 159 | Fiyat: 100₺
ISSN: 2148-4635

teuhid

İÇİNDEKİLER

04 TARİHE VE TOPLUMA YÖN VEREN DEĞİŞMEZ YASALAR: HELAK VE YIKIM SÜNNETİ - 1
Halis BAYANCUK

11 KÜRESEL GÜÇLERLE İLK YÜZLEŞME MÛTE SAVAŞI
Enes YELGÜN

15 DÜNYAYI TAŞIYABİLMEK -İlahi Sevginin Sırrı-
Ömer AKDUMAN

21 RESÛLULLAH'IN KÜÇÜK HİZMETKÂRI: ENES İBNİ MÂLİK
Salim KANDEMİR

25 TEVHİDÎ ARAYIŞIN İZİNDE İSLAMİ HAREKETLER - 4
Kerem ÇAĞLAR

29 DİJİTAL ÇAĞDA KİMLİK İNŞASI - 2: AİLENİN REHBERLİĞİ
Şükriye KONMAZ

32 KADİR GECESİ VE KADR KAVRAMI
Osman ZENGERTAŞ

34 ACELECİLİK KISKACINDA KALBİN SÜKÛNETİ
Zehra ERDEM

36 HUKUK GUGUK
Nesibe ÖNCÜ

39 DİL GELİŞİMİNİN TEMEL BİLEŞENLERİ
Elif YILDIRIM

42 EVİMİZDEKİ TERAPİ
Duhâ YILDIZ

45 ERTELEMENİN KIYISINDA BEKLEYEN ÇOCUKLAR
Asude ÇİÇEK

47 RAHVÂN KOŞAN ATLARA
Nilüfer ÂN

52 GÖRME ENDİŞESİNİN TUTSAĞI OLMAYANLAR
Hafsa HİLAL

55 ES-SEMÎ'
Osman SADIKOĞLU

59 ÇAĞDAŞ FİKİR AKIMLARI

DERGİ İÇERİSİNDE YER ALAN
YAZILARDAN, İLGİLİ YAZAR MESULDÜR.
KAYNAK GÖSTERİLEREK ALINTI YAPILABİLİR.

Halis BAYANCUK HOCA

TARİHE VE TOPLUMA YÖN VEREN DEĞİŞMEZ YASALAR: HELAK VE YIKIM SÜNNETİ - 1

İfsad edenlerin bozgunculuğuna karşı sessiz kalmak, yani iyiliği emretmeyi ve kötülükten alıkoymayı terk etmek bizzat bozgunculuktur. İslam toplumlarının helak olmasının en bariz sebeplerinden biri; ıslahı terk etmeleri, nemelazımcılık yapmaları ve vakıaya teslim olmalarıdır. Zira bu durumda, toplumu ifsad edenler ile bu ifsada sessiz kalanlar arasında hiçbir fark kalmaz; her biri müfsit toplumun bir parçası olur. İfsad nedeniyle Allah'ın helak sünneti devreye girdiğinde, topluma rengini veren o ifsad hâli, sonuç olarak toplumun kaderini belirler.

Allah'ın adıyla,

Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Es-Selamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berakâtuhu,

Yeni yazı serimizde İlahi sünnetler konusuna giriş yapmış ve şöyle demiştik: Yerlerin ve göklerin mülkü/egemenliği Allah'a (cc) aittir. O (cc), kâinata ve içindekilere belli yasalarla hükmeder. Bu yasalara Kur'ân, "sünnettullah" der. Şayet bu yasalar kâinat işlerini düzenleyen fizik, kimya vb. yasalar ise bunlara tabiat yasaları denir. Tarihin akışını belirleyen insana ve topluma dair yasalar ise bunlara toplumsal/içtimai yasa denir. İnsan hayatına yön veren yasalara ise şer'i yasalar denir. İçtimai/Toplumsal yasalar; tarihin akışı, toplumların yükseliş ve çöküşleri, hak ile bâtıl arasındaki mücadelenin seyri bu yasalar çerçevesinde cereyan eder.

Bu yazımızda, yine Kur'ân'ın açıkça işaret ettiği toplumsal yasaların en önemlilerinden biri olan "helak ve yıkım" sünnetini ele alacağız. Bu sünnetin kapsamı ve detaylarına binaen yazıyı ikiye bölecek, her bölümde bu yasanın bir kısmını işleyeceğiz. Çaba bizden, başarı Allah'tandır (cc).

Helak ve Yıkım Sünneti

Toplumlar, Allah'ın izni ve iradesiyle varlık sahnesine çıktıkları gibi dünya hayatındaki varlıklarını da yine O'nun izni, iradesi ve korumasıyla sürdürürler. Ancak İlahi korumanın devam etmesi, insanların riayet etmesi gereken bazı yasalara, sünnetullaha bağlıdır. Yazımızın da konusunu oluşturan bu yasalar ihlal edildiğinde "helak ve yıkım sünneti" devreye girer ve Allah (cc) o toplumları helak eder. Diğer değişmez yasalarda olduğu gibi helak yasası da inanan ya da inanmayan ayrımı gözetmez. Yasayı tetikleyen unsurlar bir araya geldiğinde, toplumun dinî kimliğine bakılmaksızın süreç kaçınılmaz olarak başlar.

Helak Sünnetini Tetikleyen Nedenler[1]

1. Tekzib ve Haddi Aşmanın Eşlik Ettiği Küfür

"Kendilerinden önce (yaşayanların) akıbetini görmek için yeryüzünde gezip dolaşmazlar mı? Allah, onları yerle bir etti. Kâfirlere de benzeri vardır."[2]

1. bk. Et-Tefsîru'l Mevdûî, 6/218 vd; Es-Sunenu'l İlâhiyye, Ahmed Seyyid, s. 140-180
2. 47/Muhammed, 10

"Onlardan önce Nûh Kavmi, Âd ve kazıklar (büyük ordular) sahibi Firavun da yalanladı. Semûd, Lût Kavmi, Eyke halkı da (yalanladı). Bunlar (helak olmuş) gruplardır. Hepsi mutlaka resûlleri yalanladılar da azabım (üzerlerine) hak oldu." [3]

"Şayet o beldenin halkı iman etmiş ve (Allah'tan) korkup sakınmış olsaydı göğün ve yerin bereket (kapılarını) onlara açardık. Fakat yalanladılar. Biz de onları işledikleri (günahlara) karşılık (azapla) yakalayıverdik." [4]

Yüce Allah, dileyene iman etme, dileyene de inkâr etme özgürlüğü bahşetmiştir. O (cc), kula verdiği bu seçme özgürlüğünü kullandı diye kimseyi doğrudan helak etmez. Ancak inkârcı toplumlar, küfürlerini; resûlleri yalanlama, uyarıcıları alaya alma, daveti engelleme ve inananlara eziyet etme hadsizliğine dönüştürdüklerinde İlahi ceza kaçınılmaz olur. Ne zaman ki inkâr, Âlemlerin Rabbine kafa tutma veya O'nun kullarını sömürüp zulmetme noktasına varırsa, işte o zaman Allah (cc) o toplumları helak eder.

Bu söylediğimizin en açık hâlini Kur'ân kıssalarında görürüz: Nitekim O (cc); Âd, Semûd, Lût, Şuayb, Firavun ve tebaası gibi toplulukların helakini anlattıktan sonra, onları helake götüren şeyin yalnızca küfür olmadığını ihsas edecek şekilde küfürlerine ek olarak başkaca vasıflar zikreder ve helaklerini küfürlerine ek olan bu sıfatlara bağlar. Bu da helakin mücerred küfür sebebiyle değil, küfre ek olarak bulunan bazı sıfatlar sebebiyle olduğunu gösterir:

"De ki: 'Yeryüzünde gezip dolaşın ve sonra bakın (bakalım), yalanlayanların sonu nasıl olmuş?' " [5]

"Onların üzerine bir (azap) yağmuru yağdırmıştık. Suçlu günahkârların akıbetinin nasıl olduğuna bir bak!" [6]

"Bozguncuların akıbetinin nasıl olduğuna bir bakın." [7]

Görüldüğü gibi helak olan kavimler, yalnızca inkârcı olmakla kalmamış; aynı zamanda resûlleri yalanlayan, suç ve günahı bir kimlik hâline getiren mücrimler ve yeryüzünde bozgunculuk çıkaran müfsit topluluklar olmuşlardır. Aslında onları helake sürükleyen de inkârlarına eşlik eden bu vasıflarıdır.

2. Fısk ve Masiyetler

"Günahları sebebiyle onları helak ettik ve onların ardından başka bir nesil inşa ettik." [8]

"Onu yalanladılar ve (deveyi) kestiler. Rabbleri, günahları sebebiyle, köklerini kurutan bir azapla onları helak etti ve orayı dümdüz/yerle bir etti." [9]

Günah, fısk ve masiyet, insanın Rabbinden uzaklaşması; günahta ısrar ise bu durumu âdeta bir meydan okumaya dönüştürmesi demektir. İlahi kanunun temel yasası şudur: Her isyanın ve haddi aşmanın mutlaka bir cezası ve karşılığı vardır. [10]

İbni Teymiyye (rh) der ki:

"Allah'ın bize hem âfakta hem de kendi nefislerimizde gösterdiği ayetlerinden ve Kitab'ında şahitlik ettiği hakikatlerden açıkça bilinmektedir ki; günahlar ve isyanlar, musibetlerin asıl sebebidir. Başımıza gelen kötü musibetler ve bunların cezaları, kulun kötü amellerinin birer neticesidir. Buna karşılık itaat ise nimetin vesilesidir. Dolayısıyla kulun amelini ihsan üzere (güzelce) yapması, Allah'ın da ona ihsanda bulunmasının sebebidir." [11]

İbnu'l Kayyim (rh) der ki:

"Akıl, nakil, insan fıtratı ve geçmişten bugüne ırkı, milleti, din ve mezhebi ne olursa olsun tüm toplumların tecrübeleri açıkça göstermiştir ki; Âlemlerin Rabbine yakınlaşmak, O'nun rızasını aramak, mahlûkata iyilik ve ihsanda bulunmak, her türlü hayrı cezbeden (çeken) en büyük vesiledir. Bunların zıddı olan davranışlar ise her türlü şerri ve kötülüğü davet eden en büyük sebeplerdir. Nitekim Allah'ın nimetlerine erişmek ve O'nun azabını/gazabını savuşturmak ancak O'na itaat etmek, yakınlaşmak ve yaratılmışlara iyilik etmekle mümkün olur; bunun başka bir yolu yoktur." [12]

Her günahın mutlaka bir cezası vardır ve bu cezalardan biri de kulun maddi veya -ileride detaylı anlatılacağı gibi- manevi/ruhsal/ahlaki anlamda helak olmasıdır. Nitekim uyarılara kulak tıkayan ve masiyette ısrar eden toplumlar, yalnızca kendilerine zarar vermekle kalmaz; kâinatın da dengesini bozarlar. Öyle ki yer, gök, hayvanlar ve bitkiler, günahkârın bu isyanından ve yıkıcı etkisinden payına düşeni alır:

"İnsanların elleriyle kazandıkları (günahlar) sebebiyle, karada ve denizde bozgunculuk baş gösterdi. Belki (İslam'a) dönerler diye (Allah), yaptıklarının (cezasının) bir kısmını onlara tattırmaktadır." [13]

Allah (cc), kâinatı saat gibi kusursuz işleyen bir nizam içinde yaratmıştır. Evrendeki her şey, Allah'ın (cc) kendileri için koyduğu bu İlahi yasalara boyun eğer. Örneğin Güneş, kendisine takdir edilen zaman ve yerde doğduğunda sadece dünyayı aydınlatmış olmaz; aynı zamanda Rabbine kulluk edip O'nun iradesine boyun eğmiş olur. Nehirler kendi yataklarında akıp büyük suları beslerken bu sadece sıradan bir doğa olayı değildir; nehirler, ırmaklar ve denizler aynı zamanda Allah'ı (cc) hamd ile tesbih etmektedir. İşte bu muazzam düzen içerisinde insan da

3. 38/Sâd, 12-14
4. 7/A'râf, 96
5. 6/En'âm, 11
6. 7/A'râf, 84
7. bk. 7/A'râf, 86
8. bk. 6/En'âm, 6
9. 91/Şems, 14
10. bk. Âsâru'z Zunûb ale'l Efrâdi ve Şuûb, Meşhûr Hesen Alî Selmân, s. 99
11. El-İstikâme, Câmietu'l İmâm Muhammed ibni Suûd, 2/234
12. El-Cevâbu'l Kâfî, Dâru Atââti'l İlm, s. 30-31
13. 30/Rûm, 41

İslam'da zulüm, "bir şeyi ait olduğu yerin dışına koymak, hakkını teslim etmemek" demektir. Hiçbir şeye kendiliğinden sahip olmayan bir varlığı, bir yaratılmışı her şeyin mutlak sahibi olan Allah ile bir tutmak; hakikati ters yüz etmek ve adalet terazisini tamamen bozmaktır. Şirki en büyük haksızlık ve zulüm yapan şey tam olarak budur. İnsanın yalnızca Allah'a kulluk etmesi, Yaratıcının kul üzerindeki mutlak hakkıdır. Ancak müşrik, Allah'tan başkalarına taparak O'nun bu hakkını açıkça çiğner. Üstelik müşrik; Allah'tan başkasına kulluk ederken kendi aklını, bedenini, yer ve gökteki pek çok imkânı bu uğurda harcar. Oysa harcadığı her şey yalnızca Allah tarafından yaratılmıştır ve insanın bunları Allah'tan başkası için tüketmeye hiçbir hakkı yoktur. Bunun da ötesinde, insanın kendi nefsi üzerinde de bir hakkı vardır; bu hak, kendini değersizleştirmemek ve ebedî bir cezaya mahkûm etmemektir. Fakat Allah'tan başkasına tapan kişi, hem kendisini aşağılar hem de İlahi cezayı hak eder. Böylece kendine de zulmetmiş olur.

yalnızca Allah'a (cc) kulluk etsin diye yaratılmıştır. İnsan; isyan ederek, özellikle de tevbe etmeyip günahta ısrar ederek kulluk ahdini bozduğunda, bu kusursuz işleyişin bir halkası olarak görevini yapmamış olur. Bir bakıma, sistemin çarklarından birini kırar. Günahın ve isyanın kâinatın dengesini bozması işte bu anlama gelir. Bu bozulma, nihayetinde insana bir felaket olarak geri döner. Toplumların kısmen veya tamamen helak olması da bu felaketlerin en somut örneklerinden biridir.

Fısk ve masiyetlerin her birinin mutlaka toplumda maddi veya manevi bir helak/yıkım sebebi olacağına Allah Resûlü (sav) şu sözlerinde işaret eder:

"Ey Muhâcirler cemaati! Beş haslet vardır ki onlarla imtihan edildiğinizde -ki ben sizin onlara erişmenizden Allah'a sığınırım- (toplumlar büyük felaketlere uğrar): Bir toplumda fuhuş ve ahlaksızlık ortaya çıkar ve alenen işlenecek kadar yayılırsa; mutlaka aralarında önceki nesillerinde görülmemiş veba (salgın hastalıklar) ve ağrılar/dertler yayılır. Ölçü ve tartıda hile yapıp eksiltirlerse; mutlaka kıtlıkla, geçim sıkıntısıyla (hayat pahalılığıyla) ve yöneticilerin zulmüyle cezalandırılırlar. Mallarının zekâtını vermekten kaçınırlarsa; mutlaka gökyüzünün yağmurundan (bereketinden) mahrum bırakılırlar. Eğer hayvanlar da olmasaydı, onlara hiç yağmur yağdırılmazdı. Allah'ın ve Resûlü'nün ahdini (hukukunu, yeminlerini ve sözleşmelerini) bozarlarsa; Allah mutlaka kendilerinden olmayan bir düşmanı onlara musallat eder ve düşman, ellerindeki imkânların (servet ve toprakların) bir kısmını zorla alır. Yöneticileri Allah'ın Kitabı ile hükmetmeyi bırakıp Allah'ın indirdiği hükümler arasından işlerine geleni seçerlerse; Allah onların gücünü ve hırsını kendi aralarına verir (onları birbirine düşürür, iç çatışmaya sürükler)."[14]

Nebevi uyarı açıkça gösteriyor ki her isyan, helak sünnetini tetikleyen açık bir davetiyedir. Fuhuştan ekonomik adaletsizliğe, kul hakkından İlahi ahdi çiğnemeye ve Allah'ın indirdikleriyle hükmetmekten kaçınmaya kadar itikadi, ahlaki ve ekonomik her isyanın, bu dünyada mutlaka somut bir karşılığı vardır.

3. Adaletin Yerini Zulmün Alması

"De ki: 'Görüşünüz nedir? (Söylesenize!) Allah'ın azabı ansızın yahut açıktan geldiğinde zalimler topluluğundan başkası helak olur mu?' "[15]

"Rabbinin zulmeden beldeleri yakalaması da işte böyledir. Şüphesiz ki O'nun yakalaması can yakıcı, çetindir."[16]

"Bu, zulmettikleri zaman helak ettiğimiz (Nûh, Âd, Semûd, Medyen gibi) beldeler (ve ahalileridir). Onların helakı için belli bir zaman tayin etmişizdir."[17]

İbnu'l Fâris şöyle der:

"Z-l-m kökü, iki sahih (asıl) kökten türemiştir: Birincisi, aydınlığın ve nurun zıddıdır (karanlık). İkincisi ise, bir şeyi tecavüz/haksızlık yoluyla kendi yerinden başka bir yere koymaktır."[18]

Kur'ân-ı Kerîm'in toplulukların helak olma sebebi olarak gösterdiği zulüm, temelde insanın haddini aşması ve ölçüyü bozmasıdır. Bu haddi aşma durumu; insanın hem Rabbine hem diğer insanlara hem de kendi nefsine karşı Allah'ın emirlerinin aksine hareket etmesi, itaat etmesi gereken yerde isyana kalkışmasıdır.

İslam âlimleri, bu geniş kapsamlı kavramı daha iyi açıklamak için zulmü üç ana kısma ayırırlar:[19]

Birincisi, insanın Allah (cc) ile kendi arasındaki zulmüdür. Bunun en büyüğü küfür, şirk ve nifaktır (münafıklık). Nitekim Lokman'ın (as) dilinden şöyle buyrulmuştur:

"Oğulcuğum! Allah'a şirk koşma! Şüphesiz ki şirk, en büyük zulümdür."[20]

14. İbni Mace, 4019

15. 6/En'âm, 47
16. 11/Hûd, 102
17. 18/Kehf, 59
18. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 3/468, z-l-m maddesi
19. bk. El-Mufredât, s. 537 vd. z-l-m maddesi
20. 31/Lokmân, 13

İslam'da zulüm, "bir şeyi ait olduğu yerin dışına koymak, hakkını teslim etmemek" demektir. Hiçbir şeye kendiliğinden sahip olmayan bir varlığı, bir yaratılmışı her şeyin mutlak sahibi olan Allah (cc) ile bir tutmak; hakikati ters yüz etmek ve adalet terazisini tamamen bozmaktır. Şirki en büyük haksızlık ve zulüm yapan şey tam olarak budur.[21] İnsanın yalnızca Allah'a (cc) kulluk etmesi, Yaratıcının kul üzerindeki mutlak hakkıdır. Ancak müşrik, Allah'tan başkalarına taparak O'nun bu hakkını açıkça çiğner. Üstelik müşrik; Allah'tan başkasına kulluk ederken kendi aklını, bedenini, yer ve gökteki pek çok imkânı bu uğurda harcar. Oysa harcadığı her şey yalnızca Allah (cc) tarafından yaratılmıştır ve insanın bunları Allah'tan başkası için tüketmeye hiçbir hakkı yoktur. Bunun da ötesinde, insanın kendi nefsi üzerinde de bir hakkı vardır; bu hak, kendini değersizleştirmemek ve ebedî bir cezaya mahkûm etmemektir. Fakat Allah'tan başkasına tapan kişi, hem kendisini aşağılar hem de İlahi cezayı hak eder. Böylece kendine de zulmetmiş olur.[22]

İkincisi, insanın insana zulmetmesidir. Devlet başkanının tebaaya, patronun işçisine, öğretmenin öğrencisine, aile reisinin ev halkına yaptığı her haksızlık zulümdür. Ancak İbni Haldûn'un da yerinde tespitiyle zulüm daha çok güç, yetki ve otoriteyle alakalıdır.

"Zulüm genellikle herkesin yapabileceği bir şey değildir, o ancak gücü ve otoritesi olanlar (yöneticiler) tarafından işlenebilir. Bu yüzden Kur'ân ve Sünnette zalimler çok sert bir dille uyarılmıştır ki gücü elinde bulunduranlar, kendi vicdanlarıyla kendilerini durdursunlar...

'Ey Kullarım! Ben zulmetmeyi kendime haram kıldım, onu sizin aranızda da haram kıldım, öyleyse birbirinize zulmetmeyin.'

Şunu iyi bil ki zulüm, sadece birinin malını veya mülkünü karşılıksız olarak zorla elinden almaktan (bilinen gasptan) ibaret değildir. Zulüm bundan çok daha geneldir: Birinin mülküne el koyan, onun emeğini zorla gasbeden (ücretsiz çalıştıran), ondan haksız talepte bulunan veya ona hukukun dışına çıkarak haksız vergiler yükleyen herkes zalimdir. Haksız vergi toplayanlar, insanların haklarına saldıranlar, yağmacılar ve insanların haklarını vermeyenler zalimdir. Bunların faturası, devletin can damarı olan medeniyetin çökmesiyle devlete kesilir.

İslam hukukunun (şeriatın) zulmü haram kılmasındaki asıl hikmet, zulmün medeniyeti bozması ve insan neslinin devamını tehlikeye atmasıdır. Bu durum, şeriatın korumayı amaçladığı beş temel ilkeyle (dinin, canın, aklın, neslin ve malın korunmasıyla) doğrudan ilgilidir. Zulüm, insan türünün sonunu getirecek bir yıkıma sebep olduğu için en şiddetli şekilde yasaklanmıştır."[23]

Okuduğumuz ayet-i kerimede Allah, önce yalnızca kendisine dua edilmesini emreder, hemen ardından yeryüzünde bozgunculuk çıkarılmasını yasaklar ve sonrasında tekrar kendisine dua ve niyazda bulunulmasını emreder. Ayetlerin bu tertibi açıkça gösterir ki aklın, naklin ve insan fıtratının desteklediği "yalnızca Allah'a kulluk ve yalnızca O'na dua etmek" yeryüzünün gerçek anlamda ıslahıdır. Buna karşılık, Allah'tan başkasına kulluk ve O'na ortak koşmak ise yeryüzünde işlenebilecek en büyük bozgunculuktur.

Üçüncüsü, insanın bizzat kendi nefsine zulmetmesidir. Şöyle ki Allah (cc), insanı yine insanın kendisine bir emanet olarak teslim etmiştir. Ona lütfettiği akıl, irade ve sorumluluklar vasıtasıyla insanın kendisini cehennem ateşinden korumasını ve Allah'ın rızasına ulaştıracak amellerle yüceltmesini istemiştir. İnsanın kendi nefsine zulmetmesi; Allah'ın onun için çizdiği helal ve haram sınırlarını çiğnemesi, böylece kendisi ile Allah'ın azabı arasında bir kalkan olan o koruyucu perdeyi kendi eliyle yırtıp atmasıdır:

"Bu, Allah'ın (koymuş olduğu) sınırlarıdır. Kim de Allah'ın sınırlarını çiğnerse şüphesiz ki nefsine zulmetmiş olur."[24]

Allah'ın resûlleri bu hakikati fıkhettikleri için, beşeriyet gereği bir hata yaptıklarında hemen, "Rabbim, ben nefsime zulmettim." diye yalvarmışlardır. Onlar bu sözleriyle, işlenen her masiyette insanın aslında doğrudan kendisine zarar verdiğini ve kendi nefsine haksızlık ettiğini ümmetlerine en güzel şekilde öğretmişlerdir:

"(Mûsâ) Dedi ki: 'Rabbim, nefsime zulmettim. Beni bağışla.' (Allah) onu bağışladı. Çünkü O, (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) El-Ğafûr ve (kullarına karşı merhametli olan) Er-Rahîm'dir."[25]

Zulmün her çeşidi kâinattaki nizamı bozar. Bireyi ve toplumu ileride zikredeceğimiz helak türlerinden birine düçar eder.

21. bk. Nazmu'd Durer, Dâiretu'l Meârifi'l Usmâniyye, 15/161
22. Tefhîmu'l Kur'ân, İnsan Yayınları, 4/329
23. El-Mukaddime, İbni Haldûn, Dâru Ya'rub, 1/478-479
24. 65/Talak, 1
25. 28/Kasas, 16

4. Yeryüzünde Bozgunculuk: İfsad

"Onların ardından Mûsâ'yı, ayetlerimizle Firavun ve önde gelen avanesine gönderdik. Onlar (ayetlerimizi inkâr edip alaya alarak) zulmetti. Bozguncuların akıbetinin nasıl olduğuna bir bak." [26]

"Orada fesadı arttırdılar. Rabbin, onların üzerine azap kamçısını yağdırdı." [27]

İfsad, yani bozgunculuk yapmak Kur'ân'ın en genel kavramlarından biridir. Zira fesat, salahın zıddıdır. Yaratıldığı hâl üzere olmayan her şeye bu kelime kullanılabilir. Yüce Allah'ın yarattığı şeyi hilkati dışına çıkarmak veya indirdiği hükümleri ve ölçüleri bozmak bozgunculuktur. Bu sebeple pek çok ayette bu farklı anlamlar gözetilerek kullanılmıştır.

"Onlara, 'Yeryüzünde bozgunculuk yapmayın.' denildiğinde, 'Biz sadece ıslah edicileriz.' derler. Dikkat edin! Onlar bozguncuların ta kendileridir. Lakin farkında değillerdir." [28]

Bu ayetlerde Allah'ın (cc) dostluk ve düşmanlığa dair indirdiği ölçüleri reddedip, iman esaslı bir dostluk anlayışının yerine menfaat temelli bir dostluk anlayışı ikame edenler bozguncu diye isimlendirilir. [29]

"Rabbinize gönülden (yalvara yakara) ve gizlice (için için) dua edin. Şüphesiz ki O, (duada) haddi aşanları sevmez. Yeryüzü (Allah tarafından düzenlenip) ıslah edildikten sonra orada bozgunculuk yapmayın. O'na korkarak ve umarak dua edin. Elbette ki Allah'ın rahmeti, muhsinlere/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanlara pek yakındır." [30]

Okuduğumuz ayet-i kerimede Allah (cc), önce yalnızca kendisine dua edilmesini emreder, hemen ardından yeryüzünde bozgunculuk çıkarılmasını yasaklar ve sonrasında tekrar kendisine dua ve niyazda bulunulmasını emreder. Ayetlerin bu tertibi açıkça gösterir ki aklın, naklin ve insan fıtratının desteklediği "yalnızca Allah'a (cc) kulluk ve yalnızca O'na dua etmek" yeryüzünün gerçek anlamda ıslahıdır. Buna karşılık, Allah'tan (cc) başkasına kulluk ve O'na ortak koşmak ise yeryüzünde işlenebilecek en büyük bozgunculuktur:

"Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı adaletle kullanın. İnsanlara eşyalarını eksik vermeyin. Yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık/düzensizlik/taşkınlık çıkarmayın." [31]

Burada ifsad/bozgunculuk kavramı; ahlaki bir zaaf, tartı ve ölçüde hile yapmak anlamında ele alınmıştır. Ticari dürüstlüğün bozulması, bir toplumun içten içe çürüdüğünün, insani ve dinî değerlerini şahsi çıkarlarına feda ettiğinin en açık kanıtıdır. Tartıda hile yapmaya başlayan bir toplum artık ahlaken yozlaşmış ve kendisini var eden asıl değerlerini kaybetmiş demektir.

Hangi anlamda kullanılırsa kullanılsın ifsad, helak sebeplerinden biridir. Bir toplumda itikadi, ahlaki veya insani anlamda bozgunculuk arttıkça o toplumda maddi ve manevi helak çeşitleri görülmeye başlar. Allah (cc) yarattığı ve indirdiğiyle, yani kevnî ve şer'i olarak her şeyi en güzel surette takdir etmiş ve ıslah etmiştir. Onun yarattığını veya indirdiğini bozan her insan, O'nun gazabını üzerine çeker:

" 'Yeryüzünde bozgunculuk isteme. Çünkü Allah, bozguncuları sevmez.' (demişti.)" [32]

İyiliği Emretmek Kötülükten Alıkoymak

İslam nazarında ifsadın en belirgin hâli, yeryüzünü türlü masiyetlerle ifsad etmek; ıslahın en belirgin hâli ise kötülükle mücadele etmek, bozguncuları uyarmak ve onların bozgunculuklarına mâni olmaktır. Bozguncuların ifsad ettiğini ıslah etmek o denli önemlidir ki Yüce Allah; içerisinde ıslah edenlerin olduğu bozguncu bir toplumu helak etmeyeceğini, şayet helak edecek olsa bile ıslah edenleri mutlaka kurtaracağını vadetmiştir:

"Belde halkı, ıslah edicilerken, Rabbin (sırf) zulmetmek için onları helak edecek değildir." [33]

"Kendilerine hatırlatılanı unuttukları vakit, kötülükten alıkoyanları kurtarmış, zalimleri ise fasıklıkları sebebiyle zorlu bir azapla yakalayıvermiştik." [34]

İfsad edenlerin bozgunculuğuna karşı sessiz kalmak, yani iyiliği emretmeyi ve kötülükten alıkoymayı terk etmek bizzat bozgunculuktur. İslam toplumlarının helak olmasının en bariz sebeplerinden biri; ıslahı terk etmeleri, nemelazımcılık yapmaları ve vakıaya teslim olmalarıdır. Zira bu durumda, toplumu ifsad edenler ile bu ifsada sessiz kalanlar arasında hiçbir fark kalmaz; her biri müfsit toplumun bir parçası olur. İfsad nedeniyle Allah'ın helak sünneti devreye girdiğinde, topluma rengini veren o ifsad hâli, sonuç olarak toplumun kaderini belirler.

Allah Resûlü (sav) bu durumu dikkat çekici bir metaforla, toplumu aynı gemide yolculuk yapan insanlara benzeterek açıklar:

"Allah'ın koyduğu sınırları (hukuku) koruyup gözetenler ile bu sınırlar karşısında gevşeklik gösterip kötülüklere göz yumanların durumu, bir gemiye binip orada kurayla yer paylaşan bir topluluğun misaline benzer. Gemide yapılan

26. 7/A'râf, 103
27. 89/Fecr, 12-13
28. 2/Bakara, 11-12
29. Allah (cc), müminlerin Ehl-i Kitab'ı dost edinmesini yasaklıyor (5/Mâide, 51), kâfirleri dost edinmenin fitneye sebep olup bunun yeryüzünde bozgunculuk olacağını belirtiyordu (8/Enfâl, 73). Münafıklar, Allah'ın (cc) yasağını çiğniyor ve 'Biz, müminler ile Ehl-i Kitab'ın arasını buluyor, ıslah ediyoruz.' diyorlardı." (İbni Ebi Hatim, 124, İbni Abbas'tan) Bunun üzerine Allah (cc) okuduğumuz ayeti indirdi. Ayet, hangi niyetle yapılırsa yapılsın, Allah'ın (cc) sınırlarını çiğnemenin bozgunculuk olduğunu, iyi niyetin yasaklanmış bir ameli meşrulaştırmayacağını göstermiştir. (Tevhid Meali, s. 2, Bakara Suresi, 12. ayetin açıklaması)
30. 7/A'râf, 55-56
31. 11/Hûd, 85
32. bk. 28/Kasas, 77
33. 11/Hûd, 117
34. 7/A'râf, 165

kura neticesinde yolcuların bir kısmı geminin üst katına, bir kısmı ise alt katına yerleşmiştir. Alt katta oturanlar suya ihtiyaç duyduklarında yukarı çıkmakta ve suyu oradan almaktadır. Üst kattakiler, 'Bizim huzurumuzu kaçırıyorsunuz, artık yukarı çıkmanıza izin vermeyeceğiz.' deyince alttakiler, 'Öyleyse biz de geminin kendi alt kısmından bir delik açar, suyumuzu doğrudan oradan alırız.' derler. İşte bu durumda, eğer yukarıdakiler alttakilerin ellerinden tutup onlara engel olurlarsa hepsi birden kurtulur; fakat eğer onları kendi hâllerine bırakırlarsa hepsi birlikte boğulup helak olur." [35]

Toplumsal düzeni azgın sularla boğuşan bir gemiye benzetmek; toplumun siyasi, dinî ve ahlaki yapısını anlatan en hikmetli tasvirdir. Nasıl olmasın ki! Misali veren, Hikmet Peygamberidir (sav). Bu benzetmede nebilerin getirdiği şeriat, insanlığı tehlikelerden koruyan muhkem bir gemidir. Nebilerin mirasına sahip çıkan basiretli insanlar, bu geminin üst katındaki saygın yolcular gibidir. Hevalarına uyup İlahi sınırları çiğneyenler ise geminin alt katında yer alarak ortak geleceği tehlikeye atanları temsil eder. Toplum, tıpkı fırtınalı bir denizdeki gemi gibi her ân çatışan fikirlerin, hırsların ve hevaların hedefindedir. Açık denizlerdeki bir gemide yapılacak küçük bir ihmal nasıl herkesi felakete sürüklüyorsa, toplumda şeriattan verilen her taviz de o toplumu helake mahkûm eder. Gemideki her birey aslında birer kader ortağıdır. Geminin batması, herkesin yok olması demektir. Bu yüzden toplumsal çürüme karşısında hiç kimse kayıtsız kalamaz, toplumun selameti için her birey kendi canını korur gibi sorumluluk almak zorundadır:

"İnsanlar bir zalimi görür de onun zulmüne engel olmazlarsa (ona el koymazlarsa) Allah'ın, hepsini katından genel bir azapla cezalandırması yakınlaşır." [36]

5. Allah'ın Yolundan Alıkoymak

"(Kendileri) ayetlerimizden yüz çevirip de (başkalarını) ondan alıkoyanları yaptıklarına karşılık azabın en kötüsüyle cezalandıracağız." [37]

"Hiç kuşkusuz kâfirler, Allah'ın yolundan alıkoymak için mallarını harcarlar. Harcayacaklar da. Sonra o harcamaları (yüreklerini yakan) bir pişmanlığa dönüşecek, sonra da yenilgiye uğrayacaklar. Kâfirler toplanıp cehenneme sürükleneceklerdir." [38]

Kâfirler, türlü yollarla insanları Allah'ın yolundan alıkoyarlar. Bazen tehditler savurur, bazen tuzaklar kurar, bazen cazip teklifler sunar, bazen iftiralar atar, bazen de baskı ve işkenceye başvururlar. Kur'ân, onların İslam'ı engelleme çabalarına tarihten çarpıcı örnekler vererek müminleri bilinçlendirir. Kur'ân'ı derinlemesine okuyan bir mümin, kâfirlerin bu kirli yöntemlerini açıkça görür.

İnsanları Allah'ın yolundan alıkoymak, şüphesiz en çirkin suçlardan biridir. Yüce Allah, kendi yoluna set çekenleri dünyada pişmanlık ve yenilgiyle -ki ileride değinileceği üzere müminler eliyle uğratılan yenilgi de bir helak çeşididir- ahirette ise azabın en çetiniyle helak edecektir. Ancak bunlardan daha da tehlikeli olanı, Allah'ın yolundan alıkoyanların manevi helak türlerinin en tehlikelisiyle yüzleşecek olmalarıdır: İnsanları Allah'ın yolundan nasıl alıkoyuyorlarsa, kendileri de kaderi bir ceza olarak o yoldan alıkonulurlar. Şöyle ki; insan, Rabbine ve O'nun kullarına nasıl muamele ediyorsa Allah da (cc) ona, kendi amelinin cinsiyle muamele eder: Alıkoyan, alıkonulur! İnsanları hidayetten uzaklaştıranlar, İlahi bir ceza olarak bizzat hidayetten uzaklaştırılırlar. İnsanlar ile İslam ve tevhid inancı arasına kurdukları her set, nihayetinde kendileri ile hidayet arasındaki aşılmaz bir sedde dönüşür: [39]

"Onlar hem (insanları) Kur'ân'dan alıkoyar hem de (kendileri) ondan uzaklaşırlar. Yalnızca kendilerini helak ederler. Farkında da değillerdir." [40]

6. İsraf

"Sonra kendilerine verdiğimiz sözü yerine getirip onları ve dilediklerimizi kurtardık. Aşırı gidenleri (MUSRİFÎN) ise helak ettik." [41]

"Demişlerdi ki: 'Uğursuzluğunuz sizin yanınızdadır. Size öğüt verildi diye mi (bizi uğursuz saydınız)? Bilakis siz, haddi aşan, taşkın bir toplumsunuz (MUSRİFÛN)." [42]

Kelime anlamı itibarıyla israf [43]; bir şeyde haddi aşmak, dengeyi kaybetmek ve bir şeyi ihmal edip ona gereken değeri vermemek demektir. [44] Buradan hareketle anlıyoruz ki israf, aslında İlahi sınırları ihlal etmektir. Allah'ın (cc) murat ettiği ölçünün dışına çıkarak O'nun istediğinden fazlasını yapmak da azını yapmak da israf kapsamına girer, dolayısıyla aşırılık (ifrat) kadar gevşeklik ve ihmalkârlık da (tefrit) birer israftır. Kur'ân'ın israf kavramını kullandığı ayetlere baktığımızda "israf" kelimesinin sadece maddi tüketimle sınırlı olmadığını; aksine her türlü itikadi, ahlaki ve fıtri sapmayı, İlahi ölçülerde ifratı veya tefriti israf diye nitelendirdiğini görüyoruz. [45]

Mûsâ'ya (as) karşı kibirlenip azgınlaşan Firavun ve avanesinin itikadi ve ahlaki azgınlığı israftır. Allah (cc) onlara şöyle seslenir:

"Haddi aşanlar, onlar ateşin ehlidirler." [46]

Allah'ın (cc) yarattığı fıtratı bozup eşcinselliğe yönelmek, ahlaki israftır:

35. Buhari, 2493; Ahmed, 18370
36. Ebu Davud, 4338; Tirmizi, 2168
37. bk. 6/En'âm, 157
38. 8/Enfâl, 36
39. bk. Vahyin Rehberliğinde İbrahim ve Hicr Suresi, s. 57
40. 6/En'âm, 26
41. 21/Enbiyâ, 9
42. 36/Yâsîn, 19
43. İsraf kavramının Kur'ân'da kullanımları için bk. Vahyin Rehberliğinde En'âm Suresi Tefsiri, s. 426-428
44. bk. Mu'cemu Mekâyîsi'l Luğa, 3/153, s-r-f maddesi
45. bk. El-Mufredât, s. 407-408, s-r-f maddesi
46. bk. 40/Mü'min (Gafir), 43

"Şüphesiz ki sizler, kadınları bırakıp erkeklere şehvetle yaklaşıyorsunuz. Siz, aşırı giden taşkın bir toplumsunuz." [47]

Kısas uygularken öfkeye yenik düşüp haksız yere kan dökmek, İslam'ın tanıdığı haktan fazlasını talep etmek, duygusal bozulma; israftır:

"Öyleyse o da öldürmede/kısasta ölçüsüz davranmasın/aşırı gitmesin. Çünkü ona yardım edilmiştir." [48]

Günahta ısrar eden, tevbe etmeksizin günahkâr yaşamı tercih etmek; insanın kendi nefsi aleyhinde aşırı gitmesi, israftır:

"De ki: 'Ey (çokça günah işleyerek) nefisleri hakkında aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Şüphesiz ki Allah, bütün günahları bağışlar. Çünkü O, (evet,) O (günahları bağışlayan, örten ve günahların kötü akıbetinden kulu koruyan) El-Ğafûr ve (kullarına karşı merhametli olan) Er-Rahîm'dir.' " [49]

Yeme içmede yani tüketimde helal yoldan kazanmamak, helal yere harcamamak, yerken içerken helale harama dikkat etmemek, tüketirken ihtiyaç sahibi ve hısım akrabanın hakkını gözetmeden dünyada bir tek kendisi varmış gibi tüketmek, Allah'ın kulları için yarattığı ve helal kıldığı şeyleri dindarlık adı altında kendine yasaklamak... israftır:

"Ey Âdemoğulları! Her mescid yerinde ziynetlerinizi alın. (Güzelce giyinin, müşrikler gibi çıplak ibadet etmeyin.) Ve yiyiniz, içiniz, israf etmeyiniz. (Çünkü) O, israf edenleri sevmez." [50]

Kur'ân'ın kapsayıcı tanımıyla israf, toplumları çöküşe götüren bir helak sebebidir. Özellikle Firavun yönetiminin ve Lût Kavmi'nin "müsrif" olarak nitelendirilmeleri oldukça dikkat çekicidir. Bu durum açıkça gösterir ki israfın en çirkin ve toplumları topyekûn yıkıma sürükleyen boyutu; siyasi otoritenin tağutlaşarak haddi aşması, Allah'ın kullarını kendine köle etmeye kalkışması ve insanları hakka davet edenleri cezalandırma cüretidir. Öte yandan ahlaki sapmalar içerisinde en çirkin olanı ve helak sünnetini doğrudan tetikleyeni ise cinsel sapkınlıktır; yani Allah'ın (cc) insan fıtratına koyduğu yasayı çiğneyerek eşcinselliğe yönelmek, meşru sınırları ihlal etmektir.

7. Batar: Nimetin Şımartması

"Yaşam koşulları ve refahın kendilerini şımarttığı (betirat meîşetehâ) nice toplumu helak ettik. İşte onların evleri! Onlardan sonra -çok az bir zaman dışında- oralarda oturulmamış (oralar viraneye dönmüştür). Oralara biz vâris olduk." [51]

"Kendilerine hatırlatılan (öğüdü) unuttuklarında üzerlerine her şeyin kapılarını açtık. Kendilerine verilenlerle sevinmeye/şımarmaya başlayınca da onları ânsızın yakalayıverdik. (Azabı gördüklerinde kurtulmaya dair) tüm ümitlerini yitirdiler." [52]

Yüce Allah, her ümmete maddi ve manevi olmak üzere türlü nimetler bahşeder. Verilen her nimet, hakikatte İlahi imtihan yasasının bir gereğidir; Rabbleri, kullarını ihsan ettiği bu nimetlerle sınar. Böylece nimeti O'ndan bilip kulluğunu sürdürerek şükredenler ile nimeti kendinden bilip şımaran, Allah'ın verdiğiyle O'na ve kullarına karşı böbürlenen kimseler ayrışmış olur. Yani şükür ehliyle batar/şımarma ehli ayrışmış olur. Nimeti Allah'tan (cc) bilip kulluk bilinciyle teşekkür etmek, o nimetlerin hem artmasına hem de insana huzur ve saadet vermesine vesile olur. Aksine, nimetleri kendinden bilip şımarmak ise iki türlü helaki beraberinde getirir: Birincisi, toplumların maddi olarak haritadan silinip helak edilmesi; ikincisi ise o nimet sebebiyle toplumun bünyesinde baş gösteren haset, hırs ve yolsuzluk gibi ahlaki zaaflarla birbirine düşmesidir ki bu da toplumsal ve manevi bir helaktir.

Yazımızın buraya kadarki bölümünde Helak Sünnetinin anlamı ve bu sünneti tetikleyen sebepleri ele almaya çalıştık. Bir sonraki yazımızda Helak Çeşitleri ve Helak Sünnetinin işleyişine dair bilgiler vermeye çalışacağız.

Çaba bizden, başarı Allah'tandır (cc).

47. 7/Arâf, 81
48. 17/İsrâ, 33
49. 39/Zumer, 53
50. 7/A'râf, 31

İsrafın tüketimle ilgili kullanıldığı ayetler dikkatle incelendiğinde savurganlık anlamından ziyade yukarıda zikredilen anlamların kastedildiği görülür. Bizim savurganlık anlamında kullandığımız israf, Kur'ân'da daha çok "tebzir" kavramıyla ifade edilir: "Yakın akrabaya, miskine/ihtiyaç sahibi yoksula, yolda kalmışa hakkını ver, malı saçıp savurma." (17/İsrâ, 26)

51. 28/Kasas, 58
52. 6/En'âm, 44

KÜRESEL GÜÇLERLE İLK YÜZLEŞME: MÛTE SAVAŞI

Enes YELGÜN

Hamd, Allah'a; salât ve selam, Resûl'üne olsun.

Hudeybiye Antlaşması'yla açılan barış kapısı, İslam'ın tebliğ alanını genişletirken Müslimlerin askerî otoritesini de pekiştirmişti. İslam ordusunun Bizans (Rum) ittifakıyla ilk kez yüzleştiği Mûte Savaşı, bunun en önemli göstergesi idi.

Mûte Savaşı, İslam ordusunun dönemin süper gücü olan Roma (Bizans) İmparatorluğu ve onun bölgedeki müttefikleriyle karşı karşıya geldiği ilk büyük askerî mücadeledir. Bu savaşın ortaya çıkışında hem bir diplomatik kriz hem de bu krizi derinleştiren stratejik yan sebepler rol oynamıştır.

Savaşın asli sebebi, bizzat devletler hukuku ve diplomatik dokunulmazlığın ağır bir biçimde ihlal edilmesidir. Allah Resûlü (sav), Hâris ibni Umeyr'i (ra) Bizans'a bağlı Busra Valisine elçi olarak göndermiş, ancak elçi orada haince şehit edilmiştir. Geçmişten günümüze devletlerin hukuk geleneklerinde ve İslam hukukunda da elçinin öldürülmesi doğrudan bir savaş ilanı niteliğindedir. Çünkü elçi, kendi iradesiyle değil, kendisini gönderen en yüksek otoritenin adına hareket eder. Bu açık provokasyon karşısında Peygamberimiz (sav), İslam Devleti'nin izzetini korumak ve müminlerin kanının sahipsiz olmadığını göstermek amacıyla derhâl 3000 kişilik bir ordu oluşturarak bölgeye sevk etmiştir.

Tek bir müminin haince katledilmesi üzerine küresel bir güce savaş açan Nebevi irade, Müslimlerin koruyucu bir devlete ve imama olan ihtiyacını gösterir. Bugün ümmetin düştüğü acziyet, bu koruyucu iradenin eksikliğindendir.

Bugün dünyanın dört bir yanında Müslimler katledilirken ulus devlet yöneticileri kınamaktan, halklar olarak bizler ise sosyal medyada "tag" açmaktan öteye geçemiyoruz. Çözüm; Müslimlerin derdini kendi derdi bilen ve bir müminin sıkıntısını tüm uluslararası diplomatik çıkarlardan üstün tutan bir liderliğin (imamet) yeniden inşasıdır. Bu vizyonu sonraki nesillere aktarmak şarttır. Bu sadece ümmet için değil, adalete susamış tüm insanlık için bir ihtiyaçtır. İmamı kaybetmek bir musibettir, ancak imametin yeniden ikamesinin bir hayal veya ütopya olduğunu düşünmek bin musibettir.

Tabii ki savaş için asli sebebi destekleyen yan sebepler de vardı. Allah Resûlü (sav) daha önce Dıhye El-Kelbî'yi diplomatik bir görevle bölgeye gönderdiğinde, dönüş

Bugün İslam ümmeti sahabenin bu adanmışlık hassasiyetini kaybedip aşırı "rasyonel" düşünmeye başladığı, şartları bahane edip sürekli şahsi "maslahat" hesabı yaptığı için bu pısırık durumdadır. Bireysel maslahatını dinin genel maslahatının önüne koyan ümmet, nihayetinde dinin izzetini de kendi izzetini de yitirmiştir.

yolunda bedeviler tarafından gasbedilmiş ve bölgede ciddi bir asayiş sorunu baş göstermiştir. Müslimlerin kervan yollarının geçtiği bu stratejik hat, Bizans yanlısı kabileler tarafından sürekli tehdit edilmekteydi. Ayrıca bölge valilerinden biri İslam'ı kabul etmesi üzerine Bizans yetkilileri tarafından şehit edilmiş ve tüm bu sebeplerin üzerine İslam Devleti elçisinin de haince şehit edilmesi bardağı taşıran son damla olmuştur. Bu askerî müdahale, Arapların zihninde âdeta bir devrim yaratmıştır. Zira o dönemin Arap kabileleri için Bizans, asla karşı durulamaz ve otoritesi sarsılmaz bir devletti.

Komutanların Tayini

Allah Resûlü (sav), Mûte'ye doğru yola çıkacak orduyu hazırlarken İslam askerî tarihinde o güne kadar görülmemiş bir emir komuta zinciri belirlemiştir. Bu durum, hadis kaynaklarında şu şekilde geçmektedir:

Abdullah ibni Ömer'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Resûlullah (sav) Mûte Gazvesi'nde Zeyd ibni Hârise'yi komutan olarak görevlendirdi ve şöyle buyurdu: 'Eğer Zeyd şehit olursa yerine Ca'fer geçsin, Ca'fer de şehit olursa yerine Abdullah ibni Revâha geçsin.'

(Abdullah ibni Ömer dedi ki:) O gazvede biz de bulunuyorduk. Ca'fer ibni Ebî Tâlib'i aradık ve onu şehitler arasında bulduk. Vücudunda doksanın üzerinde mızrak ve ok yarası vardı."[1]

Peygamberimizin (sav) peş peşe üç komutan tayin etmesi, ashâbına bu komutanların sırasıyla şehadet mertebesine ereceğine dair bir işaretti. Buna rağmen ordu bir ân bile tereddüt etmeden itaati seçmiştir.

Mûte'ye giden sahabe kadrosu, düşmanın sayıca katbekat üstün olduğunu ve fiziki olarak şehadete yürüdüklerini biliyordu. Buna rağmen hiçbirinden olumsuz tek bir cümle sâdır olmadı.

Bugün İslam ümmeti sahabenin bu adanmışlık hassasiyetini kaybedip aşırı "rasyonel" düşünmeye başladığı, şartları bahane edip sürekli şahsi "maslahat" hesabı yaptığı için bu pısırık durumdadır. Bireysel maslahatını dinin genel maslahatının önüne koyan ümmet, nihayetinde dinin izzetini de kendi izzetini de yitirmiştir.

Yola çıkarken Allah Resûlü (sav), İslam'ın yüksek savaş ahlakını gözler önüne seren şu tarihî talimatı da vermiştir:

"Allah'ın adıyla ve Allah yolunda savaşın. Allah'ı inkâr edenlerle mücadele edin. Gazaya çıkın fakat hainlik yapmayın, ganimeti yağmalamayın, işkence (müsle) etmeyin; çocukları, kadınları, yaşlıları ve ibadethanelerdeki abidleri öldürmeyin."[2]

Bu emirler, İslam'ın savaş hukukunda ne denli hassas ve ilkeli olduğunu gösterir. En azılı düşman karşısında ve en ağır tahrik altında dahi Müslimler kendi adalet ilkelerine bağlı kalmakla mükelleftir.

Ordu Medine'den hareket etmek üzereyken üçüncü komutan olan şair sahabe Abdullah ibni Revâha'nın (ra) ağladığı görüldü. Dünyanın en büyük gücüne karşı sefere çıkan bir ordunun komutanının ağlaması etraftakilerce şaşkınlıkla karşılandı. Sebebi sorulduğunda ise korkudan değil, Meryem Suresi'ndeki şu ayetin dehşetinden ötürü ağladığını belirtti:[3]

"İçinizden herkes mutlaka oraya (cehenneme/ateşin üzerine) uğrayacak. Bu, Rabbinin yapmayı üstlendiği kesin bir karardır."[4]

Normal şartlarda askerî liderlerin sert ve acımasız olması beklenir. Ancak İslam'ın yetiştirdiği komutanlar farklıdır: Onlar savaş meydanında ne kadar yiğitse secdede o kadar gözü yaşlıdır. Savaşın onları psikopatlaştırmamasını ve canileştirmemesini sağlayan yegâne güç, kalplerindeki bu incelik ve Allah korkusudur.

Ahiret kaygısıyla yüreği titreyen bu yüce sahabi, sorumluluk bilinciyle doluydu. Ordu hareket ettikten sonra onun son kez kendisiyle (sav) cuma namazı kılmak için mescidde kaldığını gören Peygamberimiz (sav), ona derhâl orduya yetişmesini emrederek, "Vallahi, senin onlarla beraber çıkman, yeryüzünde sahip olduğun her şeyi harcamandan daha hayırlıdır." buyurmuştur.[5] Bu Nebevi ikaz, ânın sorumluluğunu yerine getirmenin, bireysel nafile ibadetlerden çok daha üstün olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

İslam ordusu Maan denilen mevkiye ulaştığında karşılarında Bizans ve müttefiki olan Arap kabilelerinden oluşan, yaklaşık 200 bin kişilik devasa bir ordu bulunuyordu. Her ne kadar bazı modern tarihçiler, Bizans'ın Sasani Savaşı sonrası durumu ve çöl sınırlarındaki askerî konuşlanmalar gibi lojistik ve dönemsel gerekçelerle bu sayıyı abartılı bulsalar da düşmanın sayı, düzen ve teçhizat açısından müminlerin daha önce hiç görmediği kadar çok olduğu tartışmasız bir gerçekti.

Bu durum karşısında sahabe arasında bir durum değerlendirmesi yapıldı. Kimi geri dönmeyi kimi ise Medine'ye mektup yazarak destek kuvvet istemeyi teklif etti. Tam bu sırada Abdullah ibni Revâha (ra) öne çıkarak tarihî bir motivasyon konuşması yaptı:

"Ey Kavmim! Vallahi, şu ân hoşlanmadığınız bu durum, aslında çıkarken arzuladığınız şeydir, yani şehadettir! Biz insanlarla sayımızla, gücümüzle ya da çokluğumuzla savaşmıyoruz; biz onlarla ancak Allah'ın bizi şereflendirdiği bu din (akide ve iman) sayesinde savaşıyoruz. Yürüyün! Önümüzde iki güzellikten biri var: Ya mutlak bir zafer ya da şerefli bir şehadet!"[6]

1. Buhari, 4261
2. bk. Peygamber Efendimizin Hayatı ve Daveti, 393; Ayrıca bk. Buhari, 3014; Müslim, 1731, 1744; Muvatta, 1292, 1293
3. bk. El-Bidâye ve'n Nihâye, Dâru Hecr, 6/413
4. 19/Meryem, 71
5. bk. Ahmed, 1966
6. bk. Siretu İbni Hişâm, 2/375

Abdullah ibni Revâha (ra), orduda beliren tereddüt bulutlarını yaptığı o muazzam konuşmayla dağıttı ve insanları istikamet üzere tuttu. Burada şunu net bir şekilde görüyoruz ki insanı asıl kahraman yapan şey şehadet arzusudur. Bizler de ölüm korkusunu aşmak için nesillerimizin kalbinde şehadet arzusunu yeşertmek için çabalamalıyız. Bu sarsıcı konuşma, kalplerdeki tereddütleri dağıttı ve ordu tam bir kararlılıkla çarpışma meydanına atıldı.

Mûte meydanında insanlık tarihinin en çetin çarpışmalarından biri yaşandı. Savaşın şiddetini Hâlid ibni Velîd (ra), "O gün elimde dokuz kılıç kırıldı, sadece Yemen işi bir kılıç dayanabildi." sözleriyle tarif etmektedir. Tayin edilen komutanlar teker teker şehit düştü. Zeyd ibni Hârise (ra) sancağı kahramanca taşırken can verdi. Sancağı devralan Ca'fer ibni Ebî Tâlib (ra), iki kolunu da kaybetmesine rağmen sancağı göğsüyle kavradı ve düşmana arkasını dönmeden, vücuduna onlarca darbe alarak şehadet şerbetini içti. Ca'fer'in (ra) iki kolunu kaybetmesine rağmen sancağı yere düşürmemek için gövdesiyle sarmalaması (tıpkı Uhud'da Mus'ab ibni Umeyr'in yaptığı gibi) muazzam bir görev bilincidir.

Ardından sancağı alan Abdullah ibni Revâha (ra), insani bir ânlık tereddüt yaşasa da nefsine şiirlerle nasihat ederek kendini zorladı ve o da şehit oldu. Tüm orduyu cesaretlendiren Abdullah ibni Revâha bile savaş ânında kısa bir lahza tereddüt yaşamıştı. Bu, insan olmanın doğal bir gereğidir.

Müslimlerin başsız kalmaması adına Sâbit ibni Akrem (ra) öne çıkarak sancağı aldı ve askerî dehası herkesçe bilinen Hâlid ibni Velîd'e (ra) teslim etti.

Sahabe için en kritik mesele, toplumun başsız kalmamasıydı. Üç komutanın şehadetinden sonra hemen sancaktar seçimi yapmaları bunun ispatıdır. Tıpkı Peygamberimizin vefatının hemen ardından cenaze defin işlemlerinden bile önce ümmetin bölünmemesi için halife seçimine odaklanmaları gibi. Bir cenazenin yerde kalması bir aileyi etkilerken, başsız kalmak, tüm ümmeti etkileme gücüne sahiptir.

Savaştaki sahabe topluluğu, sırf "eski" veya "kıdemli" diye birini seçmek yerine askerî dehası ve ehliyeti tartışmasız olan çiçeği burnunda iman etmiş Hâlid ibni Velîd'i komutan seçti. Maalesef bu liyakat fıkhı bugün ümmette kaybolmuştur. İşlerin hep aynı ellerde kalması istenir ve yeni/ehil insanların sorumluluk alması engellenir. Ancak bu anlayış doğru değildir ve değişmediği müddetçe sadece ümmet kaybeder.

Medine'de ise henüz haber getiren elçiler gelmeden Allah Resûlü (sav) gözyaşları içinde bu durumu ashâbına haber veriyordu:

"...Sancağı önce Zeyd aldı, o şehit edildi. Sonra Ca'fer aldı, o da şehit edildi. Sonra İbni Revâha aldı, o da şehit edildi... Sonra Allah'ın kılıçlarından bir kılıç sancağı aldı ve onun eliyle Allah fetih/kurtuluş eyledi."[7]

Hâlid ibni Velîd komutayı alır almaz psikolojik ve stratejik bir karşı hamle uyguladı. Ordunun sağ kanadını sola, solunu sağa, arkasını ise öne geçirdi. Gece vakti yapılan bu yer değiştirmeler sırasında yüksek sesle tekbirler getirilerek düşmana yeni takviye birliklerin geldiği izlenimi verilmek istendi. Sabah yeni yüzlerle karşılaşan Bizans ordusu dün geceki tekbir sesleriyle birlikte destek geldiğini zannederek duraksadı. Hâlid (ra), bu duraksamayı fırsat bilerek kademeli bir geri çekilme planıyla orduyu meydandan çıkardı. Düşman ise bu geri çekilmeyi bir tuzak zannetti ve orduyu takip edemedi. Böylece İslam ordusu yok olmanın eşiğinden dönerek salimen geri dönmüş oldu.

Ordunun Medine'ye Geri Dönmesi

Medine'ye dönen orduyu halk "Ferrâr (Kaçaklar)!" diyerek taşlasa da Allah Resûlü (sav) müdahale ederek, "Bilakis, onlar Kerrâr'dır, (tekrar saldırmak için dönen kahramanlardır)." buyurmuş ve askerin onurunu korumuştur.

Peygamber (sav), Hâlid'in orduyu tamamen yok olmaktan kurtarıp Medine'ye salimen geri getirmesini bir "fetih/zafer" olarak nitelendirmiştir. Bir komutanın zafer kazanması ne kadar önemliyse, zor durumlarda orduyu yok etmeden salimen geri çekebilmesi de en az o kadar büyük bir başarıdır. Yeter ki bu geri çekilme korkaklıktan değil, stratejik maslahattan kaynaklansın. Gerektiğinde esneklik göstermek dinin fıkhındandır.

Liderler ve yöneticiler; insanların hainlikten değil de insani zaaflardan kaynaklanan hatalarından sonra onların gönüllerini almayı, onları dışlamak yerine topluma yeniden kazandırmayı bilmelidir. Bu sebeple Peygamber (sav) Uhud yenilgisinden hemen sonra Müslimlerin moralini düzeltmek için nasıl Hamrau'l Esed Seferi'ni düzenlendiyse Mûte dönüşü yaşanan moral bozukluğunu gidermek için de hemen ardından âatu's Selâsil Gazvesi'ni düzenlemiştir. Zaafa düşen, hata yapan veya kendini başarısız hisseden insanlara toplumun öncüleri mutlaka yeni fırsatlar sunmalı ve onların üzerindeki ölü toprağını atmalarına yardımcı olmalıdır.

Ganimet Kıssası

Avf ibni Mâlik El-Eşcaî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Mûte Gazvesi'nde Zeyd ibni Hârise ile birlikte sefere çıkan orduda ben de vardım. Yemen halkından olan bir asker bana yoldaşlık ediyordu. Savaş esnasında karşı taraftan bir Bizans askeri Müslimlere saldırmaya başladı; atının üzerindeydi, üzerinde altın kaplamalı teçhizatı ve silahları vardı. Yemenli yoldaşım bu Bizanslıyı gözetledi, arkasından yaklaşıp onu öldürdü ve atı ile üzerindeki değerli eşyaları (selebini) aldı.

7. Buhari, 3757

Savaş bittikten ve Hâlid ibni Velîd ordunun başına geçtikten sonra Hâlid bu değerli eşyaları gördü ve bir askerin tek başına bu kadar kıymetli bir ganimeti almasını fazla bularak Yemenli askerin elinden aldı ve genel ganimete dâhil etti.

Ben Hâlid'e giderek, 'Ey Hâlid! Resûlullah'ın (sav), 'Kim bir düşmanı öldürürse üzerindeki eşyalar (seleb) onundur.' buyurduğunu bilmiyor musun?' dedim. Hâlid, 'Evet biliyorum, fakat ben bunu (bir asker için) çok fazla buldum.' dedi. Ben de, 'Andolsun ki Medine'ye döndüğümüzde bu durumu Resûlullah'a şikâyet edeceğim.' dedim ve Medine'ye döndüğümüzde durumu Resûlullah'a (sav) anlattım.

Allah Resûlü (sav), Hâlid ibni Velîd'i çağırttı. Ben de orada oturuyordum. Allah Resûlü (sav), 'Ey Hâlid! Öldürdüğü kişinin eşyalarını o adama vermene engel olan neydi?' diye sordu. Hâlid, 'Ey Allah'ın Resûlü, o eşyalar (bir asker için) bana çok fazla göründü.' dedi. Bunun üzerine Resûlullah (sav), 'Onları o adama geri ver, ey Hâlid!' buyurdu.

Hâlid tam oradan ayrılıp eşyaları vermeye giderken ben onun ridâsından tutarak çektim ve alaycı/gururlu bir üslupla, 'Bak, sana söylemiştim! Resûlullah'a şikâyet edeceğimi söylediğim şeyi yerine getirdim mi? Nasılmış?' dedim.

Resûlullah (sav) benim bu tavrımı ve Hâlid'e karşı bu hitabımı işitince çok öfkelendi ve şöyle buyurdu: 'Ey Hâlid! O eşyaları ona geri verme! Ey Hâlid! O eşyaları ona verme! Sizler benim atadığım kumandanlarımı (emîrlerimi) bana bırakmayacak mısınız, (onların itibarını çiğnemeye mi çalışıyorsunuz)?'

Ardından Allah Resûlü (sav) meşhur benzetmesini yaptı:

'O kumandanlar ile sizlerin durumu şuna benzer: Bir adamdan develeri veya koyunları gütmesi istenir. O da sürüyü güzelce güder, sular, tam vakti gelince de onları temiz bir su havuzunun başına getirir. Hayvanlar havuzun başına üşüşür ve suyun en duru, temiz kısmını onlar (yönetilenler) içer; geriye kalan bulanık, çamurlu kısmını ise güden adam (yönetici/emîr) içer. İşte suyun durusu sizin (sizin gibi nimetlenenlerin), bulanığı ise onlarındır (bütün sorumluluk ve külfet kendisinde olan yöneticilerindir).' "[8]

Mûte Savaşı dönüşü yaşanan bu hadise; sadece askerî bir disiplin vakıası değil, aynı zamanda içerisinde pek çok ders barındıran bir olaydır.

Peygamberimiz (sav), Hâlid'in (ra) verdiği kararın hukuki olarak hatalı olduğunu hükme bağlamış ve malın sahibine iade edilmesini istemiştir. Ancak Avf ibni Mâlik'in (ra), komutanını ulu orta küçük düşürmeye yeltenmesi üzerine kararını değiştirmiş ve malı vermekten vazgeçmiştir.

Bir kurumda veya devlette yöneticiler hata yapabilir. Ancak bu hatalar düzeltilirken yöneticinin itibarının zedelenmesine, otoritesinin sarsılmasına ve astları karşısında küçük düşürülmesine müsaade edilmez. Yönetenin itibarı, toplumun düzeni demektir. Peygamberimiz (sav), Hâlid'i (ra) bizzat kendisi sorgulamış ve hatasını düzeltmiştir. Bununla birlikte sıradan bir askerin, komutanını usulsüzce hesaba çekmeye çalışmasına da sert bir şekilde sınır çizmiştir.

Peygamberimizin (sav) yaptığı "havuz ve sürü" benzetmesi, yönetici ile tebaa arasındaki ilişkiye farklı bir bakış açısı kazandırır. Sorumluluk makamındakiler kararlarıyla risk alır ve her türlü eleştirinin hedefi olurlar, (bulanık suyu içerler); yönetilenler ise çoğunlukla bu kararların meyvelerini toplar, (duru suyu içerler). Sorumluluk almayan, taşın altına elini koymayan kişilerin; her türlü stratejik ve hayati riski üstlenen liderleri/emîrleri eleştirirken bu tabloyu göz ardı etmemeleri gerekir.

Avf ibni Mâlik (ra) hukuken tamamen haklıydı. Sünnete dayanıyordu ve hakkını arıyordu. Ancak hakkını teslim aldıktan sonra takındığı üslup onu Peygamberimizin (sav) öfkesine muhatap kıldı ve nihayetinde o hakkı kaybetmesine sebep oldu.

Haklı olmak, insana kaba ve kırıcı davranma imtiyazı vermez. İslam ahlakında "haklı olmak" kadar, "hakkı savunurken ve alırken adil ve ahlaklı olmak" da esastır. Üslubunu kaybeden, hakkını da kaybeder.

Hâlid (ra), Peygamberimizin (sav) genel sünnetini bilmesine rağmen; o ânki ganimetin çok değerli olması, ordunun genel maslahatı, adaleti sağlamak gibi şartlar altında farklı bir karar almıştır. Yöneticiler, değişen şartlar karşısında genel kuralları esnetme veya geçici tedbirler alma (içtihad etme) ihtiyacı duyabilirler. Bu kararlar kötü niyetten değil, "kamu yararı ve maslahat" düşüncesinden kaynaklanırsa bir problem teşkil etmez.[9]

Duamızın sonu, âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamddir.

8. Müslim, 1753; Ebu Davud, 2719; Ahmed, 23987

9. Bu makale Halis Bayancuk Hoca'nın "Mute Savaşı" isimli dersinden faydalanılarak hazırlanmıştır. İlgili ders için QR kodu okutabilirsiniz.
https://www.youtube.com/watch?v=4iNM-9-kabc

DÜNYAYI TAŞIYABİLMEK
-İlahi Sevginin Sırrı-

Otuz Birinci Hadis

Ebu'l Abbâs Sehl ibni Sa'd Es-Sâidî'den (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Bir adam Nebi'ye (sav) gelerek şöyle dedi:

'Ey Allah'ın Resûlü! Bana öyle bir amel göster ki onu yaptığım zaman Allah beni sevsin, insanlar da beni sevsin.'

Bunun üzerine Resûlullah (sav) şöyle buyurdu:

'Dünyaya karşı zâhid ol ki Allah seni sevsin. İnsanların elindekine karşı zâhid ol ki insanlar da seni sevsin.' "[1]

* * *

Kısa Açıklama

Bu hadisi şerh etme gayemiz, bu çağın sınırlarını zorlayarak zâhidâne yaşama çabasıdır. Dünyanın bizi, yılanın avını sardığı gibi kuşatıverdiği bir zamanın çocuğuyuz. Dünyanın, derdiyle insanı meşgul etmekten geri durmadığı, derdi bittiğinde de haz ve hıza yerini bıraktığı bir dönemdeyiz. İhtiyacın zaruret, gereksiz olanın ihtiyaç olarak pazarlandığı bir hayat karşımızda duruyor. Doğal olarak bu günün zühdü, geçmişte bir çölde veya dağ başında nefsiyle mücadele edenin zühdünden daha zor olacaktır. Bu konu, önemini tam da buradan almaktadır.

Hadis, sorulan soru üzerine önce Allah sevgisini elde etmenin çok önemli bir yolunu irdeler. Araştırma ve öğrenme gayretiyle bir sahabi tarafından yöneltilen o güzel soru, hikmet dolu bir cevapla karşılık bulmuştur. Kendi payımıza düşen hikmet incilerinden istifade etmeye çabalayacağız.

Allah Resûlü (sav) kendisine sorulan soru üzerine iki önemli konuya temas etmiştir:

– Allah (cc) tarafından sevilmek için ne yapmalıdır? İnsanlar nezdinde sevilen makbul bir insan olmanın yolu nedir?

– İnsan dünya ile ilişkilerini neye göre ve nasıl düzenlemelidir? Üç talakla boşayıp inzivaya mı çekilmeli ya da durmaksızın dünya için mi çalışmalı? Yoksa dünya hakkında dengeli bir tutum mu sergilemeli?

1. İbni Mace, 4102. Bu hadis hasendir. İbni Mâce ve başkaları onu hasen isnadlarla rivayet etmişlerdir. Bu hadise hasen hükmü veren âlimlerin yanında, şiddetli zayıf olduğunu söyleyenler de olmuştur.

Bundan sonra insan; bu Mâbud'un, bu İlah'ın sevgisini elde etmek için bin yıl başını secdeden kaldırmasa çok mu?

Hadise göre sevgiyi elde etmenin yolu zühddür. Zühd dünyalığa iltifat etmemek, dünyayı dengeyle taşıyabilmek ve Azîz olan Allah (cc) ile izzet bulmaktır. Kaldı ki dünya, kelime anlamı itibarıyla alçaklık, denî olma manası taşır. Hakikatte de ona tamah edip geçici metasıyla sarhoş olan insan yücelemez. Yücelmek, Allah (cc) ve sonra insanlar yanında değer kazanmak dünya ile doğru ilişki geliştirmekle mümkündür.

1. Bölüm

Büyük Arzu: Allah Sevgisi

Allah'ı (cc) sevmek kalbin ibadetidir. Allah'a (cc) karşı edineceğimiz kulluk bilincinin motor gücüdür. Allah'ın insanı sevmesi ise yegâne gayedir. Ömrün uğruna harcanıp tüketileceği en önemli hedef, Allah (cc) tarafından sevilebilmektir.

Kıymetli Okuyucu,

Seni tanıdıktan sonra sevdiği takdirde çok mutlu olacağın bir insan olsa, bu kim olurdu? Neden onun tarafından tanınmak, sevilmek ve takdir edilmek isterdin?

Bu sorular bizi daha büyük bir sorunun eşiğine götürmektedir. Bir müminin kendisi tarafından sevilmeyi isteyeceği ilk zât, tereddütsüz Allah'tır (cc). Kendisi tarafından övülmek isteyeceği varlık Allah'tır. Neden mi?

O Allah ki Azîm olan, Aliyy olan yüceler yücesidir.

O Allah ki seni yoktan var eden, seninle beraber gözünün gördüğü ve göremediği tüm âlemi yaratandır.

Tahayyül sınırlarını aşan uçsuz bucaksız evreni var ettikten sonra kusursuzca idare edendir.

O Allah ki insanın yıllarca çözüm aramaktan bitap düştüğü dertlerini göz açıp kapayıncaya kadar gidermeye kadir olandır.

"Kun!" diyerek bütün sebeplere boyun eğdirip istediklerini sana ikram etmeye muktedir olandır.

Cennet... Nebilerin, sıddıkların, salihlerin, zâhidlerin, abid ve mücahidlerin kendisi için yoruldukları, özlemle yâd ettikleri mekân. Gamın ve hüznün bulunmadığı o muazzam mekân... O Allah (cc), dilese seni cennetlikler divanına yazabilecek varlıktır.

Bundan sonra insan; bu Mâbud'un, bu İlah'ın sevgisini elde etmek için bin yıl başını secdeden kaldırmasa çok mu? Seferden sefere koştursa, gecesini gündüzüne katsa çok mu? Çok mudur, çölde su arar gibi İlahi sevgi için koştursa...

Allah (cc) tarafından sevilmekten, O'nun nezdinde övülmekten, onun ikramına mazhar olmaktan daha büyük bir sevinç ve neşenin olmadığı muhakkaktır.

Yeri gelmişken dünyaya karşı zahid olmanın Allah sevgisini celbetmesinin nedenleri üzerinde durmak yerinde olacaktır:

1. Kalp, ahlak âlimleri tarafından bir kap olarak tanımlanır. Her insanın kalbi, içerisine dilediği şeyi doldurabileceği boş bir kap gibidir. İçerisine dünyayı dolduranın kalbinde Allah'a (cc) yer kalmaz. Böyle olunca O'na uzak olur. Rabbine uzak olanın ise O'nun sevgisinden de mahrum olacağı pek açıktır.

2. Allah sevgisini elde edebilmek kalp inceliğine, takva ve salâha bağlıdır. Kul, takva ve salâhı oranında Allah'a (cc) yakın olur, O'nun sevgisiyle mutlu olur. Dünyayı en büyük derdi ve gayesi kılan insanda ise bu sevgiyi celbedecek bir şey bulunmaz. İlahi sevgiye uzak olur.

Özetle bu yüce sevgiyi elde etmenin yolu hadisimize göre dünyaya karşı ilgisiz davranmaktır. Mesafeli bir ilişkiyle dünyaya yönelen, ihtiyacı haricinde dünyalıkta gözü olmayan insan Allah sevgisine hak kazanır. İşin esası, dünyaya ve dünyalığa ilgisiz olan kimse ulvi olana, Allah'a (cc) kalbini açmıştır. Dünya hırsı ile Allah sevgisi, biri geldiğinde diğerinin uzaklaştığı iki kuma gibidir. Kalp ya Allah'a (cc) özlem duymaktadır ya da dünyaya bağlanmıştır. Bunun üçüncü bir hâli söz konusu olamaz.

"Allah hiçbir insanın göğsünde iki kalp yaratmamıştır."[2]

Allah'a (cc) özlem ve sevgiyle dolup taşan bir kalp, elbette ki İlahi muhabbete mazhar olacaktır.

2. Bölüm

İnsanların Kalbine Giden Yol

"İnsanların ellerinde olana karşı zâhid ol ki insanlar seni sevsin."

İnsanların ellerinde olan umum/genel bir ifadedir. İlk okuyuşta aklımıza mal gelse de makam, itibar/saygınlık ile aile ve özelde evlatlar bu kapsama dâhildir. Allah Resûlü (sav) insanların ellerinde olan bütün bu nimetler konusunda zâhid olmayı tavsiye eder. Netice olarak bu zühd hâlinin insanlar nezdinde sevgi oluşturacağını söyler. Bunun birçok nedeni vardır, bazısını şöyle sıralayabiliriz:

1. Dinen yerilmiş olan tamah aklen de yerilmiştir. İnsanlar ellerinde olana tamah edenlerden rahatsız olurlar.

2. İnsanlar ellerindeki imkânlar konusunda güvende olmak isterler. Kendilerine güven veren insanlarla beraber olurlar. Onların elinde olan mallara hased eden, kötü gözle bakan ve imkânlarından rahatsız olan insanlardan hoşnut olmazlar.

3. Cömert insan övülür, el üstünde tutulur. Hataları görmezden gelinir. Ama eli sıkı olup bir de başkalarından beklenti içerisinde olanın bakışları dahi rahatsız eder.

2. bk. 33/Ahzâb, 4

Bu nedenle almaktansa vermeyi çoğaltmak gerekir. Zira "veren el, alan elden üstündür".

4. İnsanlar, kendileriyle çıkarları için kurulan ilişkilerden tiksinirler. O kadar ki edebiyatta, örfte, atasözleri ve deyimlerde bu konu yer eder. İnsanlarla menfaat ilişkisi kurmak ahlaken sorunlu bir ilişkidir.

5. İnsanlar arası ilişkilerde en belirgin sorunların başında menfaat ilişkisi gelir. Çünkü insanlar, elde edecekleri menfaatleri için kendileriyle dost olanlardan, zor zamanda kaybolup rahatlık zamanında piyasaya çıkanlardan uzak durmayı tercih ederler.

İnsanların Sevgisini Arzulamak Zühde Aykırı mı?

Başlarken belirtmemiz gerekir ki insanlardan beklenti içerisinde olmamak, menfaat arkadaşlığı değil, salih bir dostluk geliştirmek tabii ki önemlidir ve zühdü celbeder. Diğer taraftan insanın insanlar tarafından sevilmek ve itibar görme isteği normaldir. Haddi aşmadığı, hayatın ve ibadetlerin merkezine yerleştirmediği sürece bu istek fıtridir ve gayet insanidir.

İnsan çok yönlü bir varlıktır, bir yönü de sosyal olmasıdır. Bu fıtratta yaratılmış, ayrıca Allah (cc) Kitapları ve resûlleri aracılığıyla bunu beyan etmiştir.

İnsanın sosyalliğinin bir parçası sosyal kabul arzusudur. İnsan kabul görmek ister. Zira iletişim kurabilmenin, bir ilişki geliştirebilmenin yolu kabulle başlar. Kabulün bir ileri safhası sevgidir. İnsanlar tarafından itibar edilmek, görülmek, değer verilmek gibi sevginin fiilî tezahürleri insanı motive eder. Toplum adına hayırlı işler yapan, yarar sağlayan, ifade ve istifade edilebilen insanlar sevgiyle karşılanan insanlardır. Bu bakımdan mezkûr hadisimizdeki sahabinin sorusu oldukça önemlidir.

3. Bölüm

Zühdün Anatomisi

Zühdün Tanımı

Mühim kulluk makamlarından olan zühd, zâhidlik ve zahâdete dair pek çok tanım yapılmıştır. Bunlar arasında tek bir tercih yapmak yerine bir kısmını burada aktaracağız, böylece okuyucunun zihninde zühde dair -bu yazının imkân verdiği nispette- daha geniş bir tasavvur oluşacaktır.

◆ Zühd, Allah'tan (cc) alıkoyan her şeyi terk etmendir.

Ebû Suleymân Ed-Dârânî şöyle demiştir:

" 'Irak'ta zühd konusunda insanlar farklı görüşler ortaya koydular. Kimileri, 'Zühd, insanlarla görüşmeyi terk etmektir.' dedi. Kimileri, 'Zühd, şehvetleri terk etmektir.' dedi. Kimileri de, 'Zühd, doyasıya yemeyi terk etmektir.' dedi. Aslında onların sözleri birbirine yakındır.'

Sonra şöyle dedi:

Zâhid olmanın ilk basamağı "elinde bulunmayanın gönülde olmamasıdır."

'Ben ise zühdün, seni Allah'tan (cc) meşgul eden şeyi terk etmen olduğu görüşündeyim.'

İbni Receb bu sözü aktardıktan sonra şöyle der:

'Ebû Suleymân'ın söylediği bu söz güzeldir. Çünkü bu söz; zühdün bütün manalarını, kısımlarını ve çeşitlerini içine almaktadır.' "[3]

Bu tanım, zühde dair söylenen önemli meseleleri kendi içinde toplar. En önemlisi zühdün gayesini ortaya koyar: Allah'a giden yoldaki engelleri kaldırmak. Gayeyi anlamak, değişen şartlara ve zamana rağmen doğru tespitler yapmayı kolaylaştırır.

◆ Zühd, sırf dünyaya bağımlı olmamak, elinde olmayanın arzusuyla yanmamaktır.

Beyhakî (rh) zühd kitabına şu rivayetle başlar:

İbni Abbâs'tan (ra) rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir:

"Zühd, kalbinin dünyada mevcut olan şeylere bağlanmaması ve dünyadan elinde bulunmayan şeylere arzu duymamasıdır."[4]

Dünya metasıyla ilişkimiz ihtiyaç ve faydalanma ilişkisi olmalıdır. Bunun üzerine bağımlılığı ilave edip aşırılığa meylettiğimizde dünyayla helak olmamız ân meselesidir. Zira bu tür bir ilişki zamanla abid-mâbud ilişkisine dönme riski taşır. Nitekim çevremizde mebzul miktarda gördüğümüz dinarın ve dirhemin kulları peyderpey bu duruma gelmişlerdir.

◆ Dünyanın insanı terk etmesi fakr, insanın dünyayı terk etmesi zühddür.[5]

Zühdün İlk Basamağı: Arzulara Gem Vurmak

Zâhid olmanın ilk basamağı "elinde bulunmayanın gönülde olmamasıdır." Önce arzu ve heveslerine bakmalıdır insan. Neyi arzuluyorum? Neye heves ettim? Uğruna kendimi yıprattığım, zihnimi meşgul eden ve elde etmek için çabalayıp durduğum şey nedir?

3. Câmiu'l Ulûm ve'l Hikem, s. 649
4. Ez-Zuhdu'l Kebîr, Beyhakî, s. 61
5. bk. İhyâ, Gazâlî

Sevmek güzeldir, ama sevgisinden dolayı kör ve sağır olmak mümine yaraşmaz. Zühd, Allah'tan alıkoyan her şeye karşı mesafeli olmaktır. Bir kadının sevgisi Allah'tan alıkoyacak ve kalbi tamamen meşgul edecek hâle geldiyse tehlike kapıdadır.

İnsanın dünya ilişkisinde ilk kırılma noktası elde ettiği mallar değil, gönlünde beslediği arzulardır. İnsan önce arzular, sonra elde eder.

Burada bir konuyu izah edelim: Arzu insanidir. Fıtridir. Bir çocuğun kendi benliğinin farkına vardığı evrede eline aldığı her nesneye "Benim, benim." demesi yaratılış kodlarındaki mülk edinme arzusunun ilk emareleridir. Hayatın insan için yaşanılır olması mülk edinme arzusuna bağlıdır. Mülk edinme kaygısı olmayan insanlar olduğumuzu düşünelim; nasıl yaşar, nerede ikamet eder, kendimiz ve evlatlarımız için nasıl bir hayat inşa ederdik?

Öyleyse bu kadar önemli olan arzu ne zaman yıkıcı ve helak edici bir hâle dönüşür?

Denge yaşatır. Vücudumuza aldığımız besinler ve ilaçlar üzerinden düşünebilirsiniz. Bir besinden çok fazla tükettiğinizde vücudunuz zarar görür ve tepki verir. İlaç şifadır. Fazla tükettiğinizde -olasıdır ki- telafisi mümkün olmayan zararlarla karşı karşıya kalabilirsiniz. Ölçü ve denge mühim.

Bir taraftan dünyanın imarı ve hayatın yaşanılırlığı için gerekli olan arzu, dengesiz kullanıldığında zarar verir ve helak edicidir. Zühd; arzulara, beklentilere, insanın elinde olan mala bağımlı olmaya gem vurmaktır. Frene basmak, yer yer duraksamaktır.

Başa dönelim; arzusunu frenleyebilen, ihtiyaç dengesi içerisinde tutan insan zühdün ilk basamağını tırmanmıştır. Böylece elinde bulunmayana gönlünde yer ayırmamış, erişemediği şeylerin hasretiyle ömrünü tüketmemiş olur.

Cennete Zâhid Olunur mu?

Övülen ve insanı yüce makamlara ulaştıran zühdün merkezinde dünyanın terki vardır. Dünya malı, dünya eğlencesi, dünya sevgisinin terki. Bunu özellikle vurgulamamızın sebebi, tarih boyunca zühdü yanlış anlayan bazı kimselerin bulunmuş olmasıdır. Bazı zühd ve tasavvuf eserlerinde şöyle insanlardan söz edilir: Önce dünyaya zâhid olmuş, sonra ahirete ve orada bulunanlara zâhid olmuştur. Anlatıya göre bu mühim ve belki de ulaşılmaz bir makamdır. Fakat gerçekten ahirete karşı zâhid olunmalı mıdır, beraber inceleyelim.

Ne demek ahirete ve orada bulunanlara zâhid olmak? Cehennem ve diğer azap türlerinin olduğunu söylemek abes olur. Bunun sebebi açıktır, zira hiçbir mümin cehennemi ve azabı arzulamaz! Asıl üzerinde durulması gereken husus, cennete ve onun nimetlerine karşı zâhid olunabileceği iddiasıdır.

Zâhid olmayı öğreten şeriat Allah gayrından zâhid olun, demiş midir? Allah'tan gayrına ibadet etmez, önünde bükülmeyiz. Allah (cc) rızası için koşturur, bunun için yoruluruz. Ama mesele cennet olunca bu istemez tavrı tasvip etmek imkânsızdır.

Cenneti ve nimetlerini anlatan Allahu Teâlâ, "Soluk soluğa yarışacak olanlar bu cennet için yarışsınlar."[6] demedi mi? "Rabbinizden bir mağfirete ve genişliği gökler ile yer arası kadar olan cennetlere koşun."[7] buyurmadı mı? Elbette, dedi de buyurdu da. O hâlde bu zâhidlik anlayışı doğruya isabet etmemiş olsa gerektir, Allah (cc) en doğrusunu bilir.[8]

Sevgi de Bir İmtihandır

Dünyaya karşı zâhid olmak dendiğinde ekseriyetle konu mal üzerinden ele alınmaktadır. Oysa mala karşı zâhid olması gereken insan, malın yanında kendisini Allah'tan (cc) alıkoyacak her şeye karşı zâhid olmalıdır. Bu bağlamda insanı Allah'tan alıkoyan ayak bağlarından biri aşka müptela olmaktır. Bir yere kadarı fıtri ve tabii olan aşk, belirli bir yerden sonra saplantı hâlini almaktadır. Mala karşı zâhid olan, burada sınavı kaybedebilir. O açıdan bu konu mühimdir.

İnsanın sevmek ve sevilmek ihtiyacını, meşru bir şekilde karşılaması insani ve gayet fıtridir. Ne var ki tarih boyunca insanı en çok tüketen olgunun başında aşk gelir. Hikâye şöyle başlar: Bir adam bir kadına âşık olmuş,[9] kavuşamamış ve bir ömür; hayali, özlemi ve rüyasıyla yaşamıştır. Kimi zaman adam aileden kızı istemiş; fakir olması, toplumda hakir olması, soylu olmaması gibi nedenlerle reddedilmiştir. Âşık, maşuku için kendisini çöllere vurmuştur... Bu hikâye, kadim dönemlerden modern çağa gelinceye değin, farklı toplumsal şartlar içerisinde birkaç değişiklik göstermekle birlikte tekrar eder durur. Bu vakıaya İbni Kayyim'in (rh) bir değerlendirmesi olmuştur. Zühd konusuyla bağlantısı olması nedeniyle ilgili şiiri zikrediyorum:

6. bk. 83/Mutaffifin, 26
7. bk. 57/Hadîd, 21
8. Bu ayetler ışığında düşünürsek aşağıdaki dizelerin kabul edilebilir manada yorumlanması pek mümkün değildir:

   "Cennet cennet dedikleri
   Birkaç köşkle birkaç huri
   İsteyene ver onları
   Bana seni gerek seni"
9. Aksi de mümkündür; bir kadın, bir adama âşık olup müptela olabilir.

وَمَا فِي الْأَرْضِ أَشْقَى مِنْ مُحِبٍّ ... وَإِنْ وَجَدَ الْهَوَى حُلْوَ الْمَذَاقِ

تَرَاهُ بَاكِيًا فِي كُلِّ حِينٍ ... مَخَافَةَ فُرْقَةٍ أَوْ لاشْتِيَاقِ

فَيَبْكِي إِنْ نَأَوْا شوقًا إِلَيْهِمْ ... وَيَبْكِي إِنْ دَنَوْا خَوْفَ الْفِرَاقِ

"Yeryüzünde seven bir kimseden daha bedbaht kimse yoktur.

Her ne kadar aşkın tadı ona tatlı gelse de o, daima hüzün içindedir.

Onu her vakit ağlarken görürsün; çünkü bazen ayrılıktan korkar, bazen de sevdiğine duyduğu özlemle yanar.

Sevdikleri ondan uzaklaştığında, onlara olan hasretinden ağlar. Ona yaklaştıklarında ise bu defa ayrılık korkusuyla ağlar."[10]

Sevmek güzeldir, ama sevgisinden dolayı kör ve sağır olmak mümine yaraşmaz. Zühd, Allah'tan (cc) alıkoyan her şeye karşı mesafeli olmaktır. Bir kadının sevgisi Allah'tan (cc) alıkoyacak ve kalbi tamamen meşgul edecek hâle geldiyse tehlike kapıdadır.

Sınanmış Zâhid

Selef döneminin ilimde ve zühdde parlak simalarından birisi olan İmam Sufyân Es-Sevrî (rh) kendisine zâhid denilince itiraz eder. Gerekçesini şöyle açıklar:

"Asıl zâhid Ömer ibni Abdulazîz'dir. Zira o malı ve makamı elinde bulundurmuş, fakat onlara tamah etmemiştir."

Sevrî'nin (rh) bu davranışı bir taraftan tevazu gibi görünse de diğer taraftan zühde ve zâhide dair önemli bir noktaya parmak basar.

Zâhidin sınanmışı ve sınanmamışı vardır.

Sınanmamış zâhid dünyanın kapılarının kendisine açılmadığı insandır. Mal ve makam sahibi değildir. Dünyanın imkânları önüne serilmemiş olmasına rağmen dünyaya tamah etmeyi bırakmış, gönlünde dünyayı barındırmamıştır. Fazlasının peşinde kendisini helak etmemiş, ihtiyaçla yetinmeyi bilmiştir. Bu zâhiddir. Ancak sınanmamış zâhiddir. Sınanacak olsa aynı zühdü üzere kalıp kalamayacağını kendisi dahi kestiremez.

Sınanmış zâhid, aslında bir basamak ileridedir. Mal ve mülkün kapıları önünde açılmıştır. Bulunduğu makam dünyanın kendisinin yüzüne güldüğü bir makamdır. Dilediği gibi dünyadan faydalanabilir, zevk-ü sefada kendisini kaybedebilir. Ömer ibni Abdulazîz (rh), kısa süren hilafeti boyunca zühd, verâ ve takva hususunda ümmete örnek oldu. Dünya nimetleriyle kendisini kaybetmedi. İhtiyaçlarını da asgari seviyede tuttu. Nihayet vefat ettiğinde geriye pek az mal bırakmıştı.

10. İğâsetu'l Lehfân fî Mesâyidi'ş Şeytân, İbni Kayyim El-Cevziyye, thk. Muhammed Hâmid el-Fıkî, 2/122

Riyaset ve makam sevgisine karşı zühd göstermek, altın ve gümüşe karşı zühd göstermekten daha zordur.

Zâhid Kaybettiğinde

Dünyaya gösterilmesi gerektiği kadar ihtimam gösteren, dünyayı yüce bir makama oturtmayan insan huzurludur. **Zira dünyadan kaybettikleri onu daha az üzer. Musibetler onu daha az sarsar.** Ayrılıklar, dertler ve kederler bir insan olarak onu yıpratsa da onun gözü ahirete bakar olduğundan daha az ağlar. Acı ve ızdırap namına başına gelen her şeyin bir ahiret yatırımı olduğunu duyumsar. Bu musibetlerin ahirette karşılıksız bırakılmayacağını bildiği için teselli bulur. Bir gün gelip de Rabbine (cc), sevgili Mâbuduna kavuştuğunda, adil ve Rahîm olan o Yüce Rabb bütün bunları sayıp önüne dökecektir. Zâhidin ve abidin en büyük bahtiyarlığı Allah (cc) ile karşılaşacağı gün elde edeceği ikramladır.

Zühd İlme Düşman mı?

Zühd, bazı dönemlerde ilimden el etek çekmek ve sadece ibadete kapanmak olarak anlaşılmıştır. Fakat bu bakış açısı yanlıştır. Zira bu ümmette zühdün ilk örneklerini kendilerinde gördüğümüz sahabe nesli zühdü ilme, ilmi zühde aykırı görmediler. Bu konuyu İbnu'l Cevzî şöyle izah eder:

"İblis'in zâhidler üzerindeki aldatmalarından biri de onların, zühdle meşgul olma gerekçesiyle ilimden yüz çevirmeleridir. Böylece onlar, daha hayırlı olanı daha aşağı olanla değiştirmiş olurlar.

Bunun açıklaması şudur: Zâhidin faydası, kendi kapısının eşiğini aşmaz; öte yandan âlimin faydası başkalarına da ulaşır. Nitekim nice haddi aşan kimse, âlim sayesinde doğruya döndürülmüştür."[11]

Deriz ki: İlim ve zühd birbirini tamamlayan iki parça gibidir. Dünyaya tamah eden ilim ehli de ilimden yüz çeviren zâhid de pek makbul değildir.

11. Telbîsu'l İblîs, Dârul Minhâc, s. 220

Zühdde Orta Yol

Öneminden ötürü İbnu'l Cevzî'nin zâhidlere dair önemli bir hatırlatmasını vermekte yarar görüyorum:

"İblis'in zâhidler üzerindeki aldatmalarından biri de şudur: Onlara zühdün, mubahları terk etmek olduğunu vehmettirir. Bu sebeple onlardan kimi arpa ekmeğinden fazlasını yemez kimi meyvenin tadına bakmaz kimi de bedenini kurutacak kadar yemeği azaltır. Yün elbise giyerek nefsine azap eder, onu soğuk sudan mahrum bırakır.

Hâlbuki bu, ne Resûlullah'ın (sav) yoludur ne de onun ashâbının ve onlara tâbi olanların yoludur. Onlar ancak bulamadıkları zaman aç kalırlardı, bulduklarında ise yerlerdi. Nitekim Resûlullah (sav) et yer ve onu severdi, tavuk yerdi, tatlıyı severdi. Kendisi için tatlı ve hoş su aranırdı. Ayrıca dinlendirilmiş/geceden bekletilmiş suyu tercih ederdi. Çünkü sıcak su mideye zarar verir ve susuzluğu gidermez.

Bir adam şöyle derdi: 'Ben, tatlı bir yemek olan habîsi yemiyorum; çünkü onun şükrünü yerine getiremem.' Bunun üzerine Hasan-ı Basrî şöyle dedi: 'Bu adam ahmaktır. Peki, soğuk suyun şükrünü yerine getirebiliyor mu?!'

Sufyân Es-Sevrî ise yolculuğa çıktığında azık torbasında kızartılmış kuzu ve fâlûzec taşırdı.

İnsanın şunu bilmesi gerekir: Nefsi onun bineğidir. Kişinin hedefine ulaşabilmesi için ona yumuşak davranması ve onu gözetmesi gerekir."[12]

Zâhidin Riyasetle İmtihanı

"İblis'in onlar üzerindeki aldatmalarından biri de şudur: Onlara zühdün yalnızca yiyecek ve giyeceğin aşağı olanıyla yetinmekten ibaret olduğunu vehmettirir. Onlar bu hususta kanaatkâr görünürler; fakat kalpleri başkanlık, itibar ve makam sevgisine yönelmiştir.

Bu yüzden onların, emîrlerin kendilerini ziyaret etmelerini beklediklerini; fakirleri değil, zenginleri ağırlayıp onlara ikramda bulunduklarını görürsün. İnsanlarla karşılaştıklarında da sanki bir müşâhededen çıkmış kimseler gibi yapmacık bir huşû gösterirler.

Hatta bazen içlerinden biri, 'Zühdden vazgeçti.' denilmesin diye kendisine verilen malı geri çevirir. Hâlbuki insanların kendilerine gidip gelmeleri ve ellerini öpmeleri sebebiyle, onlar dünya makamlarının en geniş kapılarından birindedirler. Çünkü dünyanın en son gayesi başkanlık ve riyasettir."[13]

Zühdü parmakla gösterilmek için kullanan insan hakiki zâhid değildir.

"Riyaset ve makam sevgisine karşı zühd göstermek, altın ve gümüşe karşı zühd göstermekten daha zordur. Kim kalbinden dünya riyaseti sevgisini ve insanlar üzerinde yükselme arzusunu çıkarırsa, işte gerçek zâhid odur. Böyle bir kimse için, hak üzere olduğu müddetçe kendisini öven de yeren de birdir."[14]

Sonuç olarak;

İnsanın Allah sevgisini araması, yaratılış amacının peşinde olduğunu gösterir. Zira insan Allah'a (cc) kulluk etmek ve onu razı etmek için yaratılmıştır. Rızanın önemli bir ölçüsü sevilmektir.

Hadise göre Allah (cc) sevgisinin yolu dünya metası konusunda zâhid olmak, Allah'tan (cc) alıkoyan şeylerle araya bir mesafe koyabilmektir.

Sosyal kabul ihtiyacı olan insan sevilmek ister. İmana gönül vermiş insan, özellikle salih insanlar tarafından sevilmek ister. İslam ahlakıyla kendisini bezemiş mümin; dünyaya tamah etmeyen, dünya için ahlakını ve erdemini bozmayan insanı sever. Başkasının elinde olana göz koymayan kimseyi sever.

İlahi sevgi ve insani sevgiyi elde etmek zühde, kanaate, elde olanla yetinmeye bağlıdır.

12. Telbîsu'l İblîs, Dâru'l Minhâc, s. 557-558
13. Telbîsu'l İblîs, Dâru'l Minhâc, s. 222
14. Câmiu'l Ulûmi ve'l Hikem, s. 646

Salim KANDEMİR

RESÛLULLAH'IN KÜÇÜK HİZMETKÂRI: ENES İBNİ MÂLİK

أنس بن مالك Ebû Hamza Enes ibni Mâlik ibni Nadr El-Ensârî (ö. 93/711-12)

Önceki yazımızda Enes ibni Mâlik'in (ra) hayatını anlatmaya başlamıştık. Enes (ra) küçük yaşta Allah Resûlü'nün (sav) hizmetine verilmişti. Allah Resûlü'nün (sav) hayatına yakından şahitlik etme, ona hizmet etme, onunla mücadele etme şerefine en müstesna yerden nail olmuştu. Gençliğini tam manasıyla Allah'a adamış ve akabinde Allah Resûlü'nün (sav) makbul duasına nail olmuştu.

Biz de bunun üzerine şöyle demiştik: Küfrün sistemleşip tüm hayatı kuşattığı bir zamanda en çok ihtiyaç duyulan güç, küfrün izalesi için benliğini davasına adamış gençlerdir. İslam sancağının tekrar dalgalanabilmesi ancak yeteneklerini tam zamanlı olarak dini uğruna kullanan gençlerin çabasıyla mümkündür. Bu sebeple her anne baba bu konuda endişelenmeli ve gözlerinin nuru olan evlatlarını davalarına feda etmelilerdir.

Bu yazımızda kaldığımız yerden devam edecek ve Allah Resûlü'nün (sav) eğitim metodunu Enes'in (ra) üzerinden anlamaya ve anlatmaya çalışacağız. Rabbimiz (cc) anlamayı ve amel etmeyi bizlere kolaylaştırsın.

Nebevi Terbiyenin Gölgesinde Enes (ra)

Bir eğitim metodunu en doğru şekilde anlamanın yolu o terbiyenin içinde yetişen insanların hayatından okumaktır. Enes ibni Mâlik (ra) henüz çocuk yaşta Allah Resûlü'nün (sav) hizmetine girmiş, hayatı boyunca onun en yakınında bulunmuş ve günlük hayatına en fazla şahitlik eden sahabilerden biri olmuştur. Bu sebeple onun naklettiği hatıralar, yalnızca bir hizmetkârın anıları değil, aynı zamanda insan yetiştirme sanatının canlı birer vesikasıdır.

Allah Resûlü'nün (sav) çocuklara nasıl yaklaştığını, hataları nasıl düzelttiğini, sevgiyi nasıl hissettirdiğini, nasıl güven verdiğini ve sorumluluk bilincini nasıl inşa ettiğini en açık şekilde Enes'in (ra) dilinden öğreniyoruz. Onun hayatına baktığımızda, aslında bir çocuğun kalbinde inşa edilen Nebevi eğitim modelini görmüş oluruz.

Allah Resûlü'nün (sav) terbiyesini, nasıl bir kişilik inşa ettiğini, küçükleri nasıl yetiştirdiğini Enes'in (ra) üzerinden maddeler halinde öğrenmeye çalışalım:

"Allah Resûlü bizimle iç içe olurdu. Öyle ki küçük kardeşime, 'Ey Ebâ Umeyr! Ne yaptı (kuşun) Nuğayr?' derdi."

Bugün çocuklarımızın özgüven eksikliğinden, sorumluluk almamalarından, görevlerini aksatmalarından şikâyet ediyoruz. Oysa aslında bizler sorumluluk verme konusunda onlara çoğu zaman cimri davranıyoruz. Çünkü hata yaparak işlerimizi uzatmalarından korkuyoruz. Sorunsuz iş konforundan çıkıp doğruyu öğretme sorumluluğuna girmek istemiyoruz. Her işi onların yerine biz yapıyor ve hata yapıp düzeltme fırsatı tanımıyoruz. Ardından güçlü, kararlı, sorumluluk sahibi bireyler olmalarını bekliyoruz. Oysa güvenilmeden güvenilir bir karakter inşa edilemez.

a. Allah Resûlü (sav) **çocuklara kızmazdı:**

Enes ibni Mâlik (ra) şöyle anlatıyor:

"Allah Resûlü (sav) Medine'ye geldiğinde ben sekiz yaşındaydım. Medine'de bulunan her ev halkı, Allah Resûlü'ne bir hediye takdim etti. Sadece annemin verecek bir hediyesi yoktu. Bunun üzerine annem elimden tutarak beni Allah Resûlü'nün (sav) huzuruna götürdü ve şöyle dedi:

'Ey Allah'ın Nebisi! Medine halkının tamamı sana birer hediye sundu. Benim ise sana sunabileceğim bir şeyim yok. İşte bu oğlumdur. Onu al, dilediğin müddetçe sana hizmet etsin.'

Böylece ben Allah Resûlü'ne (sav) on yıl hizmet ettim. Bana hiçbir zaman bir kez olsun vurmadı, bana hiçbir zaman kötü bir söz söylemedi, beni hiçbir zaman azarlamadı, yüzüme karşı hiçbir zaman kaşlarını çatmadı. Yaptığım bir işten dolayı, 'Bunu niçin yaptın?' demediği gibi, yapmadığım bir iş için de, 'Şunu niçin yapmadın?' demedi."[1]

Rivayetlerdeki lafızlara da baktığımız zaman şu sonuç ortaya çıkıyor: Allah Resûlü (sav) vurmazdı, hakaret etmezdi, azarlamazdı, kaşlarını çatmazdı, öf demezdi, ayıplamazdı... Demek ki Enes (ra) Allah Resûlü'nün (sav) yanında geçirdiği on yıl boyunca merhametin terbiyesini görmüştü. Hiçbir durumda sert ve kaba muameleyle karşılaşmamıştı. Her çocuk gibi o da hata yapmıştı, ancak hatası öfkeyle büyütülmemiş, bilakis hikmetle doğrusu öğretilmişti.

İşte burada bizler için önemli bir örneklik var. Günümüzde ebeveynlerin en çok yaptığı hatalardan biri de çocuklara kötü davranmak. Maalesef yaşadığımız asrın getirdiği olumsuz etkileriyle de beraber çocuklara kızıp bağırmak yaygın davranışlardan biri olmuş durumda. Öyle ki bazı aileler çok basit nedenlerle çocuklarına karşı öfke patlaması bile yaşayabiliyor.

Bir mümin olarak unutmamamız gereken şudur ki Allah Resûlü'nün (sav) sünnetinde çocuklara kızmak yoktur. Enes'in (ra) yıllar sonra büyük bir özlem ve sevgiyle anlattığı bu hatıralar, bize açıkça göstermektedir ki kalıcı eğitim, öfkenin yükseldiği yerde değil, merhametin hâkim olduğu yerde filizlenir.

b. Allah Resûlü (sav) **çocuklara saygı ve sevgi duyardı:**

Enes ibni Mâlik (ra) şöyle anlatıyor:

"Resûlullah (sav) çocukların arasında bulunduğum sırada yanıma uğradı ve bize selam verdi."[2]

Allah Resûlü (sav) çocuklara selam veriyor. İşte sadece bu örnek bile Allah Resûlü'nün (sav) çocuklara saygı duyup değer verdiğinin en net göstergelerinden biridir. Onları bir birey olarak kabul ediyor ve kardeşlik sorumluluğunu yerine getiriyor.

Bugün birçok kimsenin unutup göz ardı ettiği bir davranış aslında. Hayatın her alanında olduğu gibi burada da özümüze dönüp Allah Resûlü'nün (sav) çocuklara duyduğu bu saygıyı üzerimizde taşımamız gerekir. Onlara değer verdiğimizi yakından hissettirmemiz lazım. Ancak böylelikle onları hayırla eğitmemiz mümkün olacaktır.

Allah Resûlü (sav) sadece saygı değil bir o kadar da sevgi duyar ve bunu açıkça gösterirdi.

Enes ibni Mâlik'ten (ra) şöyle rivayet edilmiştir:

"Şüphesiz Allah Resûlü (sav) ona, 'Yavrucuğum!' buyurdu."[3]

Dilden kalbe giden bir yol vardır. Bu yol da hitapla başlar. İşte Allah Resûlü (sav) "Yavrucuğum!" diyerek çocuğun kalbine giden yolu sevgiyle açmıştır. Allah Resûlü'nün (sav) hem Enes'e (ra) hem de diğer çocuklara olan bu güzel hitabı eğitimin kulak ve gözden önce kalpte başladığını göstermiştir. Ayrıca nakledeceğimiz diğer rivayetler de Allah Resûlü'nün Enes'e olan derin sevgisini gösterir niteliktedir.

c. Allah Resûlü (sav) **çocuklarla şakalaşırdı:**

Enes ibni Mâlik (ra) şöyle anlatıyor:

"Allah Resûlü bizimle iç içe olurdu. Öyle ki küçük kardeşime, 'Ey Ebâ Umeyr! Ne yaptı (kuşun) Nuğayr?' derdi."[4]

Allah Resûlü'nün (sav) Ebû Umeyr (ra) ile şakalaşmasının arka planı şöyledir:

1. bk. Et-Tabakâtu'l Kubrâ, İbnu Sa'd, Mektebetu'l Hâncî, 5/329
2. Et-Tabakâtu'l Kubrâ, İbnu Sa'd, Mektebetu'l Hâncî, 5/328
3. Ahmed, 13061
4. Buhari, 6129

Enes ibni Mâlik (ra) şöyle anlatıyor:

"Allah Resûlü (sav) sık sık bize gelirdi. Benim küçük bir kardeşim vardı. Onun, kendisiyle oynadığı Nuğayr (isminde küçük bir kuşu) vardı. Bir gün kuşu öldü.

Allah Resûlü (sav) yine evimize geldiğinde onu üzgün gördü ve 'Ebû Umeyr niçin üzgün?' diye sordu.

Biz de, 'Ey Allah'ın Resûlü! Oynadığı kuşu öldü.' dedik.

Bunun üzerine Allah Resûlü (sav), onu teselli etmek için, 'Ey Ebû Umeyr! Ne yaptı kuşun Nuğayr? Ey Ebû Umeyr! Ne yaptı kuşun Nuğayr?' buyurdu."[5]

Allah Resûlü (sav) çocukların dünyasına büyüklerin dünyasından bakmamış, bilakis onların seviyesine inmiş ve duygularını paylaşmıştır. Onların sevinçlerine ortak olduğu gibi hüzünlerine de ortak olmuştur. Bir çocuğun küçük bir kuşunun ölümünü bile hafife almamış, kafiyeli sözleriyle onun kırık kalbine dokunmuştur.

Çocukların en çok sevdiği şeylerden biri şakalaşmaktır. Onlarla güzel bir sevgi bağı kurup şakalaşan bir kimse rahatlıkla birçok şeyi öğretebilir. Hiç farkında olmasalar bile çok önemli hakikatleri onların kalplerine işleyebilir. Onların zihinlerinde normal insanların sözleri değil, sevdiği insanların sözleri kalıcı olur.

Bugün çocuklarla aynı evde yaşıyor olabiliriz, ancak hakikatte çoğu zaman farklı dünyalardayız. Kendisinden kurtulamadığımız ekranlar, bitmek bilmeyen iş yoğunlukları, değersiz şeyler için yaşadığımız yorgunluk ve stres bizi çocuklardan ayırıyor. Onlarla, en kıymetli nimet olan, nitelikli zaman geçirmekten mahrum bırakıyor. İşte tam burada çocuklar kendileriyle oynayacak şakalaşacak anne babalar görmek istiyor.

Belki de bugün eksik olan zaman değil, o zamanı sevgiyle doldurabilmektir. Birkaç dakikalık samimi bir oyun, içten bir şakalaşma, sevgi dolu bir hitap bazen saatlerce süren nasihatlerden daha tesirli olur. Çünkü çocuk, kendisine değer veren bir gönlü hiçbir zaman unutmaz. Çocukla kurulan her sıcak iletişim, onun karakterine atılan sessiz bir tohumdur. Sevgiyle sulanan o tohum ise zamanla davaya bağlılığa, güzel ahlâka, sağlam şahsiyete dönüşür.

d. Allah Resûlü (sav) çocuklara önemli görevler verirdi:

Enes ibni Mâlik (ra) şöyle anlatıyor:

"Bir gün çocuklarla oynuyordum. Allah Resûlü (sav) yanımıza geldi, bize selâm verdi ve beni bir iş için gönderdi. Bu yüzden annemin yanına geç döndüm.

Eve geldiğimde annem, 'Niçin geciktin?' diye sordu.

Ben, 'Allah Resûlü (sav) beni bir iş için göndermişti.' dedim.

Genellikle kişinin bilgi seviyesine göre veya konunun dindeki boyutuyla alakalı olarak meselelere yaklaşmış ve uyarılarda bulunmuştur. Asla olaylara idealist biçimde ve duygusal yönelimlerle yaklaşmamıştır. Merhametini zaafa dönüştürmemiş, ciddiyetini kabalığa vardırmamış dengeli bir eğitim faaliyetinde bulunmuştur. Vahyin rehberliğinde insan yetiştirmiştir.

Annem, 'Ne işiydi o?' diye sorunca 'Bu bir sırdır.' dedim.

Bunun üzerine annem Ummu Suleym, 'Allah Resûlü'nün sırrını kesinlikle hiçbir kimseye söyleme.' dedi.

Enes (ra) bu olayı yıllar sonra anlatırken şöyle dedi:

'Vallahi, eğer o sırrı birine açıklayacak olsaydım, mutlaka sana söylerdim ey Sâbit!' "[6]

Allah Resûlü (sav) önemli bir iş vermiş ve bunun sır olup kimseye söylenmeyeceğini ifade etmiş. Enes (ra) tıpkı büyük bir kimse gibi en yakını olan annesine bile bu sırrı söylememiş. Bu konuda da çok hassas davranmış.

Enes ibni Mâlik (ra) şöyle anlatıyor:

"Sonra bir gün bana, 'Yavrucuğum! Benim sırrımı gizli tut ki gerçek bir mümin olasın.' buyurdu. Bundan sonra annem bana Allah Resûlü'nün (sav) sırrını sorardı fakat ona söylemezdim. Allah Resûlü'nün (sav) hanımları da bana onun sırrını sorarlardı, fakat onlara da söylemezdim. Ben, Allah Resûlü'nün (sav) sırrını hiçbir kimseye asla söylemedim."[7]

Demek ki Allah Resûlü (sav) çocuklarla sadece güzel konuşmuyor, onlarla sadece şakalaşmıyor, aynı zamanda onlara ciddi işler de veriyor. Çünkü kendisine önemli vazifeler verilen kimseler kendilerini değerli hissederler, o işi başardıklarında öz güvenleri artar. Bu durum insanı en iyi yetiştiren hususlardan bir tanesidir.

Nebevi eğitimde çocuklara "Sen küçüksün, anlamazsın." denilerek hayatın dışına itmek yoktur. İşi zayi etmeyeceği, başka kimselere zarar vermeyeceği, kişinin başarabileceği oranda uygun işler vermek vardır. Böylelikle gençler hayata daha erken ve daha iyi hazırlanmış olurlar. Böyle yetişen gençler kendisini ailesinin bir yükü olarak değil de ümmetinin kıymetli bir ferdi olarak görürler. Belki de bir çocuğa verilebilecek en büyük hediyelerden biri, "Sana güveniyorum." sözünü ifade eden vazifeler vermektir.

5. Et-Tabakâtu'l Kubrâ, İbnu Sa'd, Mektebetu'l Hâncî, 5/331

6. Müslim, 2482; Buhari, 6289
7. Et-Tabakâtu'l Kubrâ, İbnu Sa'd, Mektebetu'l Hâncî, 5/329

Bugün çocuklarımızın öz güven eksikliğinden, sorumluluk almamalarından, görevlerini aksatmalarından şikâyet ediyoruz. Oysa aslında bizler sorumluluk verme konusunda onlara çoğu zaman cimri davranıyoruz. Çünkü hata yaparak işlerimizi uzatmalarından korkuyoruz. Sorunsuz iş konforundan çıkıp doğruyu öğretme sorumluluğuna girmek istemiyoruz. Her işi onların yerine biz yapıyor ve hata yapıp düzeltme fırsatı tanımıyoruz. Ardından güçlü, kararlı, sorumluluk sahibi bireyler olmalarını bekliyoruz. Oysa güvenilmeden güvenilir bir karakter inşa edilemez.

e. Allah Resûlü (sav) çocukları uyarırdı:

Enes ibni Mâlik (ra) şöyle anlatıyor:

"Ben Allah Resûlü'ne (sav) hizmet ediyordum. Daha önce onun yanına izin almadan girerdim. Bir gün yine yanına girdim. Bana, 'Yavrucuğum! Artık yeni bir durum ortaya çıktı. Bundan sonra yanıma ancak izin alarak gir.' buyurdu.

Yine Enes (ra) şöyle anlatıyor:

'Hicab ayeti nazil olunca, eskiden yaptığım gibi içeri girmek istedim. Bunun üzerine Allah Resûlü (sav) bana, 'Dur, yavrucuğum!' buyurdu."[8]

Hicap ayeti inmeden önce Enes (ra) Allah Resûlü'nün (sav) evine rahatlıkla izinsiz girip çıkabiliyordu. Ancak örtü ayeti indikten sonra Allah Resûlü (sav) onu güzelce uyardı ve artık Enes (ra) izinsiz onun evine girip çıkmadı.

Enes ibni Mâlik (ra) şöyle anlatıyor:

"Allah Resûlü (sav) beni bir iş için gönderdi. Ben de (içimden), 'Vallahi gitmeyeceğim.' dedim.

Fakat içimden de Allah Resûlü'nün emrettiği yere gitmeyi düşünüyordum. Evden çıktım. Derken çarşıda oynayan çocukların yanına uğradım ve onlarla oyuna daldım. Birden arkamdan Allah Resûlü (sav) ensemden hafifçe tuttu. Dönüp baktığımda tebessüm ediyordu.

Bana, 'Ey Enescik! Seni gönderdiğim yere gittin mi?' buyurdu.

Ben de, 'Evet, şimdi gidiyorum ey Allah'ın Resûlü!' dedim."[9]

Burada da Allah Resûlü (sav) verdiği işi unutup oyuna dalan Enes'i (ra) güzelce uyarmıştı. Şu hâlde "Allah Resûlü (sav) çocuklara kızmazdı, onlarla güzel konuşurdu, onlarla şakalaşırdı..." gibi ifadelerden çocuklar hata yaptığında onları uyarmazdı, yanlışlarını görmezden gelirdi anlamı çıkarılmamalıdır. Bilakis Allah Resûlü (sav) çocuklar hata yaptığında onları hikmetle uyarır ve hatalarına mâni olurdu.

Bugün onun (sav) sünnetine karşı yapılmış en büyük kötülüklerden biri onu sadece gülümseyen, herkese sürekli müsamaha gösteren, hiçbir hataya müdahale etmeyen bir şahsiyet gibi tanıtmaktır. Oysaki Allah Resûlü'nün (sav) sünnetine baktığımızda bazen çok ciddi uyarılarda bulunduğunu, bazen öfkeden yüzü kızardığını hatta damarlarının şiştiğini, bazen küçük fiziksel müdahalelerde bulunduğunu görürüz. Çünkü o gerçekçi bir peygamberdir. Hayatın ciddiyetiyle yüzleşmiş ve durumun gerektiği şekilde davranmıştır.

Genellikle kişinin bilgi seviyesine göre veya konunun dindeki boyutuyla alakalı olarak meselelere yaklaşmış ve uyarılarda bulunmuştur. Asla olaylara idealist biçimde ve duygusal yönelimlerle yaklaşmamıştır. Merhametini zaafa dönüştürmemiş, ciddiyetini kabalığa vardırmamış dengeli bir eğitim faaliyetinde bulunmuştur. Vahyin rehberliğinde insan yetiştirmiştir.

Aynı dengeyi çocukların terbiyesinde de görmek mümkündür. Çocuk hata yaptığında onu kendi hâline bırakmak nasıl merhamet değilse, öfke ve şiddetle ezmeye çalışmak da eğitim değildir. Allah Resûlü (sav) bazen tatlı bir tebessümle, bazen şefkat dolu bir hitapla, bazen de kararlı bir uyarıyla çocuğu doğruya yönlendirirdi. O'nun hedefi çocuğun şahsiyetini kırmak değil, karakterini inşa etmekti.

İşte bugün ebeveynlerin ve eğitimcilerin en fazla ihtiyaç duyduğu denge de budur. Ne sevgiyi disiplinin önünde engel hâline getirmek ne de disiplini sevginin önüne geçirerek çocukları incitmektir. Nebevi terbiyede çocuk hem sevildiğini bilmeli hem de doğru ile yanlışın sınırlarını öğrenmelidir. Allah Resûlü'nün (sav) eğitiminde bu iki hakikat daima birlikte yürümüştür.

Devam edecek, inşallah...

8. Et-Tabakâtu'l Kubrâ, İbnu Sa'd, Mektebetu'l Hâncî, 5/326
9. Müslim, 2310; Ebu Davud, 4773

TEVHİDÎ ARAYIŞIN İZİNDE İSLAMİ HAREKETLER – 4

Kerem ÇAĞLAR

İtikadi Temeller ile Sosyal ve Siyasal Eylemsellikler Açısından İslami Hareketler

Resûlullah'ın (sav) vefatından sonra ortaya çıkan ekoller ve oluşumlar yalnızca tebliğ faaliyetleri veya dönemsel sosyal-siyasal şartların tetiklediği dinî arayışlardan ibaret değildi. Bu cereyanlar, aynı zamanda toplumun zihinsel, kültürel ve siyasal yapısını köklü biçimde dönüştürmeyi hedefleyen İslam merkezli bir bilinç hamlesi olarak (ya da böyle bir iddiayla) ortaya çıkmıştır. Hicri birinci asırda ortaya çıkan örneklikler bu çerçevede bir kurucu hafıza işlevi görmektedir.

Mekke'deki müşrik liderler, Resûlullah'ın tevhid çağrısını yalnızca İlahi bir davet olarak değil, aynı zamanda kabile düzeni ile ekonomik yapıyı tehdit eden siyasal bir meydan okuma olarak görmüşlerdi. Bu nedenle Kureyş, putlarının reddedilişiyle tanrılarının küçük düşürülüşünü görünce bunu kendi otoritelerinin sarsılması olarak değerlendirerek Resûlullah'a (sav) düşmanlık beslediler.[1]

Bu durum, tevhidin İslami hareketler tarihinde neden her zaman sosyopolitik bir dönüşüm ilkesi olarak algılandığını da açıklar. Modern İslami hareketlerin ortaya çıkışı da mevcut siyasal düzenler ile tevhid (ve sünnet) temelli alternatif bir toplum tasavvuru arasındaki gerilimlerde şekillenmektedir.[2] Medine'ye hicret sonrasında inşa edilen topluluk ise yalnızca yeni bir dinî cemaat değil; hukukun, adaletin ve siyasal katılımın yeniden tanımlandığı bir toplumdu. Ensâr ile Muhâcir arasındaki muâhât/kardeşleşme uygulaması, yeni toplumun yalnızca akide temelli inşasıyla beraber, aynı zamanda sosyal güvenlik, ekonomik paylaşım ve ortak sorumluluk üzerinde yükseldiğini gösterir. Bugün İslami kurumlarda görülen cemaat bağları, sosyal yardım mekanizmaları ve eğitim organizasyonları bu tarihsel mirasın modern yansımalarıdır.

Toplumsal ve Siyasal Karakter Açısından Tevhid

İlk nesil İslam toplumunda tevhid, sadece soyut bir inanç ilkesi değil, doğrudan toplumsal yapıyı belirleyen kurucu bir Rabbani nizamdı aynı zamanda. İlahlık iddiasındaki

İlk nesil İslam toplumunda tevhid, sadece soyut bir inanç ilkesi değil, doğrudan toplumsal yapıyı belirleyen kurucu bir Rabbani nizamdı aynı zamanda. İlahlık iddiasındaki ya da ilahlaştırılan her türlü varlığın reddedilmesi ve hem meydanlardaki hem de kalplerdeki putları kırma cehdi, yalnızca batılın yıkımıyla sınırlı değildi. Bununla beraber siyasal ve ekonomik bir sistemin çöküşü anlamına geliyordu.

1. Es-Sîretu'n Nebeviyye, İbni Hişâm, 1/266
2. Modern Türkiye'de Din ve Siyaset, İsmail Kara, İstanbul, Dergâh Yay., 2010, s. 34–37

İlk örnek neslin modern İslami hareketler için bıraktığı miras hem model ve ilham kaynağı hem de tarihsel bir arka plan olarak istikamet ve istikrar açısından hayati öneme sahiptir. Bu miras, ilk yüzyılın yalnızca bir tarihsel dönem olmadığını, aynı zamanda İslami hareketlerin zihinsel haritasını belirleyen kurucu bir referans alanı olduğunu açıkça ortaya koyar.

ya da ilahlaştırılan her türlü varlığın reddedilmesi ve hem meydanlardaki hem de kalplerdeki putları kırma cehdi, yalnızca batılın yıkımıyla sınırlı değildi. Bununla beraber siyasal ve ekonomik bir sistemin çöküşü anlamına geliyordu. Resûlullah (sav) Kâbe'deki putları devirerek "De ki: 'Hak geldi. Batıl zail oldu. Şüphesiz ki batıl, yok olmaya mahkûmdur.' "[3] ayetini okuması, bu dönüşümün sembolik değil, fiilî, tedricî ve eş zamanlı olarak icra edilen toplumsal bir yıkım, zihinsel ve kalbî arınma ile yeryüzünün en hayırlı toplumunu inşa süreci olduğunu gösterir.

Yeni toplum inşa edilirken referans metin olan Medine Vesikası, modern anlamdaki anayasal çerçevelere benzer biçimde siyasi birlik, hukuki eşitlik ve dinî çoğulculuk ilkelerini bir araya getiren erken bir toplumsal sözleşme örneğidir. Medine sözleşmesindeki "Ümmetin kanı birdir ve zulme karşı yekvücut olurlar." maddesi, günümüz İslam düşüncesinde "adalet devleti, ümmet bilinci ve toplumsal sözleşme" tartışmalarında sıkça atıf yapılan bir esastır.

Asr-ı Saadet'te İlim ve Eğitim

Ehl-i Suffa, tarihte dinî hareketlerin "eğitim üzerinden dönüşüm" anlayışının ilk kurumsal örneğidir. İbni Sa'd'ın Suffa ehline dair "gündüz tebliğ, gece ilim ve ibadet" şeklindeki tasviri, bu yapının yalnızca dindarlığın değil, aynı zamanda bilinçli bir hareket tarzının da ilk kurumsal örneği olduğunu gösterir.[4] Modern cemaat ve hareketlerdeki sohbet halkaları, tefsir dersleri, gençlik programları ile örgün ve yaygın eğitim faaliyetleri bu tarihsel sürekliliğin yeni formlarıdır. Dâru'l Erkam'ın gizli eğitim merkezi olarak işlevi, sonraki tarihsel süreçte İslami hareketlerin ilk aşamalarında kapalı devre bilinç inşası, nitelikli kadro yetiştirme ve güvenli iletişim ihtiyacının kökeni olarak değerlendirmek mümkündür. Suffa, aynı zamanda İslami hareketlerde görülen "çekirdek kadro eğitimi" modelinin ilk örneğidir.

Örgütlenme ve Liderlik

Hicret'ten sonra Medine'de kurulan ve devletleşmenin önemli adımlarından olan siyasal düzenin niteliği "savaş ve barış yetkisinin Resûlullah'ta (sav) toplanmış olması" şeklinde yorumlanır.[5] Yönetimdeki bu Nebevi model, merkezî liderliğin istişareyle dengelendiği bir idare biçimidir.

İslam siyasi literatüründe, devlet başkanının güçlü, ehil ve hesap verebilir olması gerektiğine dair çok sayıda fiilî örnek ve sahih nakiller bulunmaktadır. Halifenin en başta kudret, ehliyet ve stratejik kapasiteye sahip olması gerekir. Halife, hiçbir zaman "sorgulanamaz" veya "mutlak bir güç" değildir. Bilakis adil, sorumlu, denetlenebilir ve hesap verebilir bir pozisyondadır.

İslami Hareketlerde Çeşitlilik

Resûlullah'ın (sav) vefatından yirmi beş yıl sonra Alî ile Muâviye (r.anhuma) arasında yaşanan Sıffîn Savaşı (M 657/H 37) sonrası Hâricîlik hareketi ortaya çıktı. Hâricîler, İslam tarihinde devlet otoritesine karşı çıkan ilk organize siyasi-dinî muhalefet olmuştur. Hâricîler, arkalarında bıraktıkları miras sebebiyle, bazı çevrelerde modern İslami hareketlerin siyasal otoriteye eleştirel yaklaşımının tarihsel kökeni olarak görülmüştür. Ancak bu yorumun mutlak anlamda doğru ve isabetli olduğunu söylemek mümkün değildir. Böylesi uç yorumlar muhtemelen öze dönüş hareketlerin nas merkezli, hilafetin yeniden ihyasını savunan, demokrasiyi ve diğer beşerî ideolojileri reddeden ve zühd ve takvayı önceleyen bir anlayışı benimsemiş olmalarından kaynaklanmaktadır.

Buna mukabil Hasan'ın (ra) ümmetin birliğini koruma, uzlaşmacı ve kan dökülmesini önleyici yönündeki barışçıl stratejisi, tarih boyunca ıslah merkezli hareketlere model olmuştur. Huseyin'in (ra) Kerbelâ'da Emevî otoritesine karşı direnişi ise siyasal ahlak ve zulme karşı çıkış bağlamında pek çok modern İslami hareketin sembolik mirasını oluşturmuştur.

Sosyal-Siyasal Bilinç İnşası ve İlkeli Cemaat Modeli

İlk örnek neslin en mühim hususiyetlerinden biri de modern anlamda bir kurumsallaşma olmamakla beraber ilkeli bir cemaat yapısına sahip olmalarıydı. Mekke'de Müslimler, henüz devlet veya resmî kurumlar olmadan ahlaki değerler ve akideye dayalı bir dayanışmayla örgütlenmişlerdir. Bu model, modern hareketler için bir örnek teşkil eder. Zira idealler, bireylerin ve küçük toplulukların kendi sorumluluk ve iş birliği bilinciyle hayata geçirilmiştir. Günümüzdeki hareketler çoğu zaman bürokratik ve kurumsal yapılara dayanırken, örnek modelin net ve ilkeli cemaat yaklaşımını gözden kaçırabilmektelerdir.

3. 17/İsrâ, 81
4. Es-Siretu'n Nebeviyye, İbni Hişâm, 1/311
5. Taberî, Târîh, 2/349

Şöyle ki; İslam'ın ilk yıllarında, Mekke'deki Müslimlerin henüz bir devleti, resmî kurumları ya da büyük binaları yoktu. Onları bir arada tutan şey; tamamen tevhid akidesi, iman, ahlaki değerler, samimiyet ve akılcı bir dayanışma bağıydı. Ortak idealler, büyük kurumsal yapılar sayesinde değil; fertlerin ve küçük toplulukların kendi sorumluluk bilinciyle, el ele vermesiyle hayata geçiriliyordu.

Bugün dünyayı değiştirme iddiasıyla ortaya çıkan birçok modern hareket, henüz işin başında büyük dernekler, resmî kurumlar ve bürokratik yapılar kurmaya çalışıyor. Ancak bunu yaparken, ilk neslin o samimi, esnek, doğrudan ve pratik (çözüm odaklı) yaklaşımını gözden kaçırabiliyorlar.

Sonraki nesiller için örnek olan ilk İslam toplumunda zekât, sadaka, ganimet dağılımı, yetim hakları ve kamu mallarına ilişkin düzenlemeler, günümüz İslami sivil toplum hareketlerinin sosyal adalet vurgusunun tarihsel temelini oluşturur. Zekât müessesesiyle, fakir, yetim, borçlu, yolcu ve ilgili ayette[6] belirtilen diğer sınıfların temel ihtiyaçlarının karşılanması hedeflenir. Ayrıca servetin bugün kapitalist sistemlerde olduğu gibi tekelleşmesini önlemek, toplum içinde denge ve adaletin tesis edilmesi gibi sosyal adaletin sağlanması işlevi görmektedir.

Sadaka ve gönüllü bağışlarla da yardıma muhtaçlara destek olunur ve toplumsal dayanışma güçlendirilir. İlk dönem İslam toplumunda sosyal yardımlaşma, komşuluk ve aile dayanışması oldukça önemliydi. Zekât ve sadakayla ekonomik olarak güçsüz olanlara asgari de olsa insani yaşam standardı sağlanır ve böylelikle toplumdaki sosyal eşitlik ve adalet duygusu güçlendirilirdi.

Günümüz İslami hareketlerinde de benzer bir sosyal yardımlaşma anlayışı icra edilmektedir. İslami vakıflar ve yardım kuruluşları, zekât ve sadaka gelirlerini organize biçimde toplamakta ve ihtiyaç sahiplerine ulaştırmaktadır. Modern uygulamalarda, gıda dağıtımından eğitim burslarına, sağlık yardımlarından afet hâlinde acil müdahale çalışmalarına kadar geniş bir hizmet yelpazesi sunulmaktadır.

İlk örnek nesil uygulamalarında da modern dönemde de ortak olan temel hedefler; toplumsal dayanışmayı güçlendirmek, ekonomik adaleti sağlamak ve yardıma muhtaç bireyleri korumaktır. İlk İslam toplumunda bu uygulamalar bireylerin ve oluşturulan divanların inisiyatifiyle yapılmaktaydı. Modern İslami hareketlerde kurumsallaşmış organizasyonlar ve dijital sistemler aracılığıyla geniş kitlelere ulaşılabilmektedir. Bu durum, tarihsel sürekliliği ve İslam'ın sosyal sorumluluk anlayışının her asrın koşullarına uyarlanabilme kabiliyeti açısından oldukça dikkat çekicidir. Günümüz İslami sosyal yardımlaşma modelleri, teknolojinin ve kurumsal yapıların sağladığı imkanlarla hem ölçek hem de etkinlik açısından ilk dönem uygulamalarından farklılık gösterse de temel işlevler açısından büyük paralellikler taşımaktadır.

İlk Örnek Neslin Mirası

İlk örnek neslin modern İslami hareketler için bıraktığı miras hem model ve ilham kaynağı hem de tarihsel bir arka plan olarak istikamet ve istikrar açısından hayati öneme sahiptir. Bu miras, ilk yüzyılın yalnızca bir tarihsel dönem olmadığını, aynı zamanda İslami hareketlerin zihinsel haritasını belirleyen kurucu bir referans alanı olduğunu açıkça ortaya koyar. Bunları başlıklar hâlinde şöyle sıralayabiliriz:

• **Tevhid merkezli inanç ve sünnete dayalı sosyal hayat:** İlk örnek nesil, inanç ve düşüncenin merkezine tevhidi yerleştirerek sahih sünneti rehber kabul etmiş ve günlük davranışlarını buna göre şekillendirmiştir.

• **Siyasal alanda adalet ve hakkaniyet anlayışı:** İlk Müslimler, yönetimde ve toplumsal ilişkilerde adaleti esas almış, zulüm ve haksızlığı önleyici ve izale edici bir duruş sergilemişlerdir.

• **Suffa modeli: İlim, eğitim ve nitelikli kadro yetiştirmek:** Medine'deki Suffa, sadece ibadet eden değil, aynı zamanda eğitim alan, ilim sahibi ve toplumsal sorumluluk bilincine sahip bireyler yetiştiren bir merkez olarak işlev görmüştür.

• **Cemaatleşme ve uygulanış biçimi:** İslam'ın ilk nesli, inanç, fikir, amaç, amel ve menhec birliği temelinde cemaatleşerek dayanışma ve kolektif sorumluluğu pekiştirmiştir.

• **Bireysel ve toplumsal ahlaki sorumluluk ile sosyal adalet yaklaşımı:** Toplumsal adalet, yalnızca yasalar veya kurallar üzerinden değil, bireylerin ahlaki sorumlulukları ve vicdani ölçüleriyle sağlanmıştır.

• **Savaşta düşmana karşı direniş ve barışta uzlaşma stratejileri:** İlk nesil, zor dönemlerde sabır ve stratejik direnişe, barış ve normalleşme dönemlerinde ise uzlaşma ve diplomasiye öncelik vermiştir.

Bu başlık ve açıklamalar, modern İslami hareketlerin hem strateji hem organizasyon hem de ahlaki yönelimlerini şekillendiren kurucu bir prototip sunmaktadır. İlk örnek neslin mirası, modern İslami hareketlerin temel strateji, örgütlenme ve ahlaki yönelimlerini belirlerken, bu mirasın farklı coğrafyalarda nasıl uygulandığı ve yerel toplumsal, siyasal ve kültürel koşullara göre hangi karakteri kazandığını anlamak, İslami hareketlerin coğrafi dağılımını ve çeşitlenen karakterini incelemeyi gerekli kılmaktadır.

6. "Sadakalar (zekât malları), Allah tarafından belirlenmiş bir farz olarak yalnızca fakirlere, miskinlere, zekât memurlarına, kalbi İslam'a ısındırılanlara, kölelere, borçlulara, Allah yolunda olanlara ve yolda kalmışa verilir. Allah (her şeyi bilen) Alîm, (hüküm ve hikmet sahibi olan) Hakîm'dir." (9/Tevbe, 60)

İlk örnek neslin mirası, modern İslami hareketlerin temel strateji, örgütlenme ve ahlaki yönelimlerini büyük ölçüde belirlemiş ve şekillendirmiştir. Bununla beraber İslami hareketlerin farklı coğrafyalarda ortaya çıkışı ve yerel toplumsal, siyasal ve kültürel koşullara göre şekillenen karakterleri, küresel İslami hareketlerin çeşitliliğini anlamak açısından ayrı bir inceleme gerektirir.

Her coğrafya, kendi sosyal dokusu, siyasi yapısı ve kültürel kodları doğrultusunda İslami hareketlerin farklı biçimlerde tezahür etmesine yol açmıştır. Bu nedenle, tarihsel köklerden hareketle bir sonraki bölümde İslami hareketlerin günümüzdeki coğrafî dağılımı ve bölgesel karakterlerini ele alacak, modern İslami hareketlerin dinamiklerini ve çeşitlenmiş yapısını incelemeye çalışacağız, inşaallah.

Dördüncü Bölümden Dersler ve Öğütler

Bu bölümün sonunda özellikle gençler için ilk ve en önemli ders, inanç ile eylem arasındaki kopmaz bağın farkındalığıdır. Tevhid; kalbe itminan, ruha dinginlik, zihne berraklık ve hayata anlam ve değer katarak insanın tüm yaşamını şekillendirip toplumu dönüştüren bir rehberdir. Resûlullah'ın (sav) öncülüğünde inşa edilen Medine modeli, adalet, hukuki eşitlik, sosyal dayanışma ve sorumluluk bilinciyle iç içe geçen bir hayat nizamını ortaya koyar. Bu miras, gençlere hem bireysel hem toplumsal sorumluluğun önemini, eğitim ve ilimle bilinçli bir hareket inşa etmenin aciliyetini ve zaruretini gösterir.

Ehl-i Suffa örneği, sadece ibadet eden değil, aynı zamanda ilimle donanmış, ahlaki ve sosyal sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmenin önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda modern İslami çalışmaların temel taşı, nitelikli kadro yetiştirme ve bilgiye dayalı toplumsal eylemdir. Sosyal yardımlaşma ve adalet anlayışı; zekât, sadaka ve gönüllü dayanışma uygulamalarıyla somutlaşır. Bu uygulamalar, gençlere hem vicdani sorumluluk hem de toplumsal adalet bilinci kazandırır. Tarih boyunca İslami hareketler, farklı stratejilerle zulme karşı direnişi ve barışçıl çözüm yollarını dengelemeyi başarmış, gençlere esnek, ahlaklı ve ilkeli bir duruşun önemini öğretmiştir.

İlk Müslimlerin bir araya gelip bir şeyleri değiştirmek için en büyük güçleri birbirlerine olan güvenleri ve ahlaki duruşlarıydı. Değişim büyük bir liderin yukarıdan emir vermesiyle ya da kanunlarla başlamadı. Bilakis küçük arkadaş gruplarının, bireylerin "Ben ne yapabilirim?" diyerek sorumluluk almasıyla yayıldı. Dolayısıyla mümin genç için en derin ders, iman, ilim, ahlak ve toplumsal sorumluluğu bütünleştirerek kişisel gelişimi ve toplumsal faydayı bir arada gözeten bir yaşam tarzı inşa etmektir. Bu hem bireysel olgunluk hem de toplumsal bilincin sürdürülebilirliği açısından vazgeçilmez bir rehberdir.

DİJİTAL ÇAĞDA KİMLİK İNŞASI – 2: AİLENİN REHBERLİĞİ

Psikotevhid Birimi
Şükriye KONMAZ

Bir önceki yazımızda çocukların ve gençlerin kimlik gelişiminin yalnızca aile içinde değil; sosyal medya, dijital platformlar ve popüler kültür tarafından da şekillendirildiğini ele almıştık. Günümüzde çocuklar, geçmiş nesillerden farklı olarak çok daha fazla uyarana maruz kalmakta; düşünce biçimlerini, değer yargılarını ve yaşam tarzlarını etkileyen sayısız içerikle her gün karşılaşmaktadır. Bu durum, özellikle kimlik gelişiminin en yoğun yaşandığı çocukluk ve ergenlik döneminde bireyin kendisini tanımlama sürecini daha karmaşık hâle getirdiğini söylemiştik. Gelişim psikolojisi, kimlik oluşumunun bireyin yaşamındaki en önemli gelişim görevlerinden biri olduğunu vurgulamaktadır. Gelişim psikoloğu Erik Erikson'a (1968)[1] göre ergenlik dönemi, bireyin "Kimim ben?" sorusuna cevap aradığı ve kimlik kazanımı ile rol karmaşası arasında denge kurmaya çalıştığı kritik bir gelişim evresidir. Bu süreçte gençlerin sağlıklı rol modellere, tutarlı değerlere ve güvenli ilişkilere ihtiyaç duyduğu bilinmektedir. Kimlik gelişimi yalnızca bireysel tercihlerle şekillenen bir süreç değildir. Aile, okul, arkadaş çevresi, kültür ve inanç sistemi bu sürecin temel belirleyicileri arasında yer almaktadır.

İslam'ın insan anlayışı da kimliği, yalnızca bireyin kendisini tanımlama biçimi olarak ele almaz. İslam'a göre insan, yaratılış gayesi olan, sorumluluk sahibi ve fıtrat üzere yaratılmış bir varlıktır.[2] Bu nedenle kimlik, sadece "Nasıl görünmek istiyorum?" sorusunun değil, aynı zamanda "Nasıl bir kul olmalıyım?" sorusunun da cevabını içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla çocukların kimlik gelişiminde yalnızca dış dünyadan gelen mesajların değil, aile içinde kazandıkları değerlerin ve dinî referansların da önemli bir yeri bulunmaktadır. Bugün ailelerin karşı karşıya olduğu temel sorunlardan biri, çocuklarını hızla değişen bir dünyanın içinde sağlam bir değer zemini üzerinde yetiştirebilmektir. Bu noktada aileyi yalnızca koruyucu bir yapı olarak görmek yeterli değildir. Aile aynı zamanda kimlik inşasının başladığı ilk eğitim ortamıdır. Çocuk, kendisini önce ailesinin aynasında tanır; kadınlığı, erkekliği, sorumluluğu, merhameti, sevgiyi ve

Kimlik, insanın istediği her ân yeniden şekillendirebileceği sınırsız bir alan değil, yaratılışıyla uyum içinde geliştirdiği bir yaşam yolculuğudur.

1. Erikson, E. H. (1968). Identity: Youth and Crisis. New York, NY: W. W. Norton & Company.
2. "Yüzünü (hiçbir şeyi Allah'a ortak koşmayan muvahhid) bir hanîf olarak dine çevir. Allah'ın insanları yarattığı fıtrata (uy). Allah'ın yaratmasında değişiklik yoktur. (Herkesi tevhid fıtratı üzere yaratmıştır.) İşte dosdoğru din budur. Ancak insanların çoğu bilmezler." (30/Rum, 30)

saygıyı ilk kez aile içinde deneyimler. Bu nedenle dijital çağda ailelerin rehberlik sorumluluğu her zamankinden daha büyük bir önem taşımaktadır.

1. İslam'da Cinsiyet ve Fıtrat Anlayışı

İslam, insanı yalnızca biyolojik özellikleriyle değerlendirmez. Onu aklı, kalbi, ruhu ve sorumluluklarıyla bir bütün olarak ele alır. Bu bakış açısında kadın ve erkek, Allah katında değer bakımından eşittir. Üstünlük cinsiyette değil, takvada ve güzel ahlakta aranır.[3] Bununla birlikte İslam, kadın ve erkeğin aynı olduğu anlayışını da benimsemez. Kadın ve erkek, birbirinin rakibi değil; hayatı birlikte inşa eden, birbirini tamamlayan iki farklı yaratılış özelliği olarak değerlendirilir. Kur'ân-ı Kerim'de insanın "fıtrat" üzere yaratıldığı ifade edilmektedir. Fıtrat; insanın yaratılıştan getirdiği özellikleri, eğilimleri ve temel potansiyelini ifade eden önemli bir kavramdır. Bu nedenle İslam'da kadınlık ve erkeklik yalnızca biyolojik bir gerçeklik değil; aynı zamanda bireyin sorumluluklarını, karakter gelişimini ve toplumsal ilişkilerini de kapsayan ve düzenleyen bütüncül bir yapıdır. Kimlik, insanın istediği her ân yeniden şekillendirebileceği sınırsız bir alan değil, yaratılışıyla uyum içinde geliştirdiği bir yaşam yolculuğudur. Bu yaklaşım, günümüzde sıklıkla karşılaşılan "Kimlik sürekli yeniden inşa edilir." anlayışından farklılaşmaktadır. Elbette insan gelişir, öğrenir ve olgunlaşır. Ancak gelişim ile köksüzleşme aynı şey değildir. Kimliğin sağlam temeller üzerine inşa edilmesi, bireyin hem psikolojik sağlamlığını hem de aidiyet duygusunu güçlendirmektedir.

2. Aile, Kimliğin İnşa Edildiği İlk Yerdir

Kimlik gelişiminin başladığı ilk yer aile ortamıdır. Çocuk konuşmayı öğrendiği gibi sevgiyi, saygıyı, sorumluluğu ve güven duygusunu da aile içinde öğrenmektedir. Bu nedenle aile yalnızca çocuğun bakımını üstlenen bir kurum değil, aynı zamanda karakter eğitiminin başladığı ilk okuldur. Çocuklar kendilerine söylenenlerden çok, yaşadıklarını ve gördüklerini öğrenmektedir. Anne ve babanın birbirleriyle konuşma biçimi, öfke karşısındaki tutumları, ibadet hayatları, çalışma disiplinleri, komşularına ve akrabalarına karşı davranışları çocuk için sürekli devam eden bir eğitim niteliği taşımaktadır. Bu nedenle değer eğitimi, uzun nasihatlerden önce günlük hayatın içinde görünür hâle gelmelidir. Özellikle kadınlık ve erkeklik algısı da ilk olarak aile içinde şekillenmektedir. Erkek çocuk babasından yalnızca erkek olmayı değil; sorumluluk almayı, adaleti, nezaketi ve merhameti öğrenmektedir. Benzer şekilde kız çocuk da annesinden yalnızca kadın olmayı değil; öz saygıyı, üretkenliği, şefkati ve güçlü bir karakter geliştirmeyi gözlemlemektedir. Anne ve babanın birbirine duyduğu saygı, çocukların ileride kuracakları aile ilişkilerinin de temelini oluşturmaktadır.

3. Aileler Kimlik Gelişiminde Nasıl Bir Yol İzlemeli?

Dijital çağda çocuk yetiştirmek, yalnızca çocukları zararlı içeriklerden korumaya çalışmak anlamına gelmemektedir. Asıl önemli olan, çocukların sağlam bir kimlik geliştirebilecekleri güvenli bir aile ortamı oluşturabilmektir. Kimlik gelişimi tek bir konuşmayla ya da birkaç nasihatle şekillenmez. Çocuklar, her gün aile içinde yaşadıkları deneyimlerle kendilerini tanımayı ve hayata bakmayı öğrenirler. Bu nedenle ailelerin atacağı küçük ama bilinçli adımlar, çocukların karakter gelişiminde uzun vadeli etkiler bırakmaktadır:

Güvenli bir bağ kurun. Çocukların kendilerini ifade edebilecekleri, hata yaptıklarında yargılanmayacaklarını bildikleri bir aile ortamı oluşturulmalıdır. Gelişim psikolojisi alanındaki araştırmalar, güvenli bağlanma geliştiren çocukların psikolojik sağlamlıklarının daha yüksek olduğunu ve dış çevreden gelen olumsuz etkilere karşı daha dirençli olduklarını göstermektedir.[4] Çocuk, kendisini anlaşılmış hissettiğinde kimlik arayışında ilk olarak ailesine yönelmektedir.

Kimlik sorularını ertelemeyin. Ergenlik döneminde "Ben kimim?", "Nasıl bir insan olmalıyım?", "Kadın ya da erkek olmak benim için ne ifade ediyor?" gibi soruların sorulması son derece doğaldır. Bu sorular karşısında konuyu kapatmak veya çocuğu susturmak yerine, yaşına uygun açıklamalarla ona rehberlik edilmelidir. Cevabını ailesinden alamayan çocuk, çoğu zaman bu boşluğu başta sosyal medya olmak üzere çeşitli dijital platformlarda doldurmaya çalışmaktadır.

Rol model olmanın farkında olun. Çocuklar söylenenlerden çok yaşananları öğrenmektedir. Anne ve babanın birbirine duyduğu saygı, öfke ânındaki tutumu, dürüstlüğü, merhameti ve sorumluluk anlayışı; çocuğun karakterinin sessizce şekillenmesine katkı sağlamaktadır. Bu nedenle çocuk eğitimi, yalnızca doğru bilgiyi vermek değil, doğru davranışı yaşayarak göstermektir.

Dijital dünyayı yasaklamak yerine birlikte tanıyın. Çocukların takip ettiği içerik üreticilerini, izlediği videoları ve oynadığı oyunları tanımaya çalışmak önemlidir. Yasaklayıcı bir yaklaşım yerine birlikte değerlendiren bir tutum benimsenmelidir. "Bu videoda sana ne anlatılmak isteniyor?", "Sence bu davranış doğru mu?" gibi sorular çocukların eleştirel düşünme becerilerini geliştirecektir.

Kadınlık ve erkeklik kimliğini sağlıklı rol modellerle destekleyin. İslam'da kadınlık ve erkeklik yalnızca biyolojik bir farklılık değil, aynı zamanda ahlaki sorumlulukları da içinde barındıran bir kimliktir. Erkek çocuklarına yal-

3. "Ey insanlar! Şüphesiz ki sizleri bir erkek ve dişiden yarattık. Karşılıklı olarak tanışıp kaynaşmanız için sizleri halklara ve kabilelere ayırdık. Gerçek şu ki Allah katında en değerliniz, en takvalı olanınızdır. Şüphesiz ki Allah, (her şeyi bilen) Alîm ve (her şeyden haberdar olan) Habîr'dir." (49/Hucurât, 13)

4. Güvendeğer Doksat, N., & Demirci Çiftci, A. (2016). Bağlanma ve yaşamdaki izdüşümleri. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, 25(4), 489-501. https://doi.org/10.17827/aktd.253561

nızca güçlü olmayı değil; adaletli, merhametli, güvenilir ve sorumluluk sahibi olmayı öğretmek önemlidir. Kız çocuklarına ise yalnızca dış görünüşü değil; nezaketi, üretkenliği, öz saygıyı, ilim sevgisini ve iffet bilincini kazandırmak hedeflenmelidir. Böylece çocuklar, kadınlığı ve erkekliği dış görünüşten önce karakter üzerinden tanımlamayı öğrenebileceklerdir.

Aidiyet duygusunu güçlendirin. Kendisini ailesine, kültürüne ve inancına ait hisseden çocuklar, kimlik gelişiminde daha sağlam bir zemine sahip olmaktadır. Birlikte yapılan sofralar, aile büyükleriyle geçirilen zaman, bayramlar, ortak ibadetler ve aile içi sohbetler çocukların aidiyet duygusunu beslemektedir. Aidiyet hissi güçlendikçe çocukların dışarıdan gelen her mesajı sorgulamadan kabul etme eğilimi de azalmaktadır.

Çocuklara sorumluluk verin. Kimlik yalnızca düşünerek değil, yaşayarak gelişmektedir. Yaşına uygun ev işleri yapmak, aile içinde görev üstlenmek, bir kardeşine yardım etmek veya ortak karar süreçlerine katılmak çocukların kendilerini yeterli hissetmelerini sağlamaktadır. Özellikle sorumluluk bilinci, güçlü bir karakter gelişiminin temel taşlarından biridir.

Karakter gelişimini başarı kadar önemseyin. Günümüzde çocuklar çoğu zaman sınav başarılarıyla değerlendirilmektedir. Oysa dürüstlük, sabır, paylaşma, empati ve sorumluluk gibi karakter özellikleri de en az akademik başarı kadar desteklenmelidir. Çocukların yalnızca "başarılı" değil, aynı zamanda "iyi insan" olma hedefiyle yetiştirilmeleri uzun vadede daha sağlıklı bir kimlik gelişimine katkı sağlayacaktır.

Gerçek rol modellerle tanıştırın. Çocukların hayranlık duyduğu kişiler, davranışlarını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle Peygamberimiz (sav), sahabiler ve tarihimizde ilmi, ahlakı ve fedakârlığıyla öne çıkan şahsiyetler çocuklara anlatılmalıdır. Gerçek kahramanlarla büyüyen çocuklar, popüler kültürün geçici kahramanlarına daha az ihtiyaç duyacaklardır.

Birlikte manevi bir hayat inşa edin. İbadet yalnızca bireysel bir sorumluluk değil, aynı zamanda aile bağlarını güçlendiren ortak bir tecrübedir. Birlikte namaz kılmak, Kur'ân okumak, dua etmek veya bir iyilik faaliyetinde bulunmak; çocukların dinî değerleri yaşayarak öğrenmelerine katkı sağlamaktadır. İnanç, günlük hayatın doğal bir parçası hâline geldiğinde çocukların kimlik gelişimi de daha sağlam bir temel üzerine inşa edilmektedir.

Sonuç olarak, dijital çağın getirdiği yeni meydan okumalar karşısında ailelerin görevi yalnızca çocukları zararlı içeriklerden uzak tutmaya çalışmak değildir. Asıl önemli olan; çocukların doğru ile yanlışı ayırt edebilecek, kendisini tanıyabilecek ve değerlerini bilinçli şekilde yaşayabilecek bir karakter geliştirmesine rehberlik etmektir. Unutulmamalıdır ki çocuklar yalnızca kendilerine anlatılanları değil, yaşadıkları hayatı öğrenmektedir. Anne babanın kurduğu aile ortamı, çocuğun gelecekte kuracağı kimliğin en güçlü belirleyicilerinden biridir. Sağlam değerlerle büyüyen, aidiyet duygusu gelişmiş ve kendisini tanıyan çocuklar, değişen dünyanın etkilerine karşı çok daha güçlü durabileceklerdir.

Selam ve dua ile...

Osman ZENGERTAŞ

KADİR GECESİ VE KADR KAVRAMI

Konuşan Allah ise, söylenen sözlerin en kıymetlisi de O'nun kelamıdır. Ve eğer Allah konuşuyorsa, O'nun hitabı karşısında her şey susmaya mecburdur.

Kadir, sözlük anlamı itibarıyla paha, değer ve kıymet manalarına gelir. Günlük hayatta sıkça kullandığımız "Ne kadar?" ifadesi dahi aynı kökten türemiştir. Aslında bu soruyla bir şeyin kıymeti, değeri ve bedeli sorgulanmaktadır. Istılahi olarak ise kadir, Kur'ân-ı Kerim'in nüzulüne sahne olan mübarek geceyi ifade eder. Bu iki anlamı birleştirdiğimizde, Kadir Gecesi'nin, Kur'ân'ın kendisinde indirilişiyle kıymet kazanan bir zaman dilimi olduğu anlaşılır.

Bu gecenin en büyük değeri, şüphesiz ki Allahu Teâlâ'nın bizzat kelamını inzal etmiş olmasıdır. Zira konuşan Allah (cc) ise, söylenen sözlerin en kıymetlisi de O'nun kelamıdır. Ve eğer Allah konuşuyorsa, O'nun hitabı karşısında her şey susmaya mecburdur. İşte bu geceyi aziz kılan en mühim husus da budur: Allah'ın (cc) kelamı olan Kur'ân-ı Kerim.

İlim erbabı, "Bir ilmin şerefi, içerdiği bilginin şerefindendir." buyurur. Cenâb-ı Hak, Kur'ân'ı ile zatından bahsettiğine göre, ilmin ve kelamın en yücesi de O'nun kelamıdır. Kadir Gecesi, bu İlahi kelamın dünya semasına inmeye başladığı ândır; bu sebeple, gecelerin en hayırlısı olmuştur.

Kadir Gecesi, özü itibarıyla zamana hapsedilmiş, gelip geçen bir gece değildir. Yani belirli bir dönemde var olup sonra kaybolmuş bir vakit dilimi değildir. Eğer öyle olsaydı, Peygamberimiz (sav) ashâbına, "Onu arayın."[1] buyurmazdı. Eğer öyle olsaydı, yalnızca 610 yılının Ramazan ayında, vaktini tam olarak bilemediğimiz bir zamanda yaşanmış ve artık tarihin derinliklerine gömülmüş olurdu. Hâlbuki Kadir Gecesi, her yıl ümmetin aradığı, vesilesiyle rahmeti umduğu ve feyzine erişmek için gayret gösterdiği mübarek bir zaman dilimidir.

Bu geceyi ihya edenlere Allahu Teâlâ, onu bin aydan daha hayırlı kıldığını müjdelemektedir. Bin ay... Her ne kadar bu ifade, kesret, yani çokluk bildiren bir kinaye gibi görünse de âlimlerin ekseriyetine göre burada mecaz değil, hakikat kastedilmiştir. Zira Cenâb-ı Hak, doğrudan bir sayı zikretmiş ve onu bizatihi belirlemiştir. Öyleyse bir tek gece, bin aydan daha hayırlıdır. Bu da tam olarak seksen üç yıl, dört aya tekabül etmektedir. Türkiye gibi bir coğrafyada ortalama insan ömrü altmış ila yetmiş yıl arasında değişirken, Allahu Teâlâ bir geceyi bir ömürden daha bereketli, daha üstün, daha aziz kıldığını ifade etmiştir.

1. bk. Buhari, 2017; Müslim, 1169

Bu itibarla denilebilir ki Allahu Teâlâ'nın Kur'ân-ı Kerim'i indirmiş olması, bir geceyi bir ömürden daha hayırlı kılmıştır. Peki, O'nun kelamını kalbine nakşetmiş bir mümin, bin insandan daha hayırlı olmaz mı? Kur'ân'ı fehmetmeye çalışan bir akıl, bin akıldan; O'nun (cc) nuruyla aydınlanmış bir kalp, bin kalpten daha faziletli olmaz mı? Biiznillah olur. Allahu Teâlâ en doğrusunu bilendir. Lakin yaşanmış hakikatler, bu sözlerin boş bir iddiadan ibaret olmadığını ortaya koymaktadır. Zira Kur'ân'la yoğrulan bir gönül, dünyaya nizam vermiş; O'nu (cc) idrak eden bir akıl, nesillere ışık tutmuştur.

Resûl-i Ekrem'in (sav) yaşadığı asra baktığımızda açıkça görürüz ki Kur'ân-ı Kerim nazil olduğu mekânları dahi şereflendirmiştir. Öyle ki vahyin ilk inzal edildiği Hira Mağarası bugün insanlığın ekserisi tarafından bilinmektedir. Bu, üzerinde tefekkür edilmesi gereken bir hakikattir. Çünkü mağara, sıradan bir taş kovuğudur. Fakat Kur'ân orada indiği için, o taş kovuğu vahyin ve bugünkü şöhretin mekânı oldu. Bugün hac ve umre için Hicaz'a gidenler, o vahiy mekânına ulaşmak için dağları aşmakta, yollarını ona düşürmektedirler. İşte bu, Kur'ân'ın, nazil olduğu mekânı nasıl kıymetlendirdiğinin açık delillerinden biridir. Aynı şekilde, cahiliye karanlığı içinde yolunu kaybetmiş bir topluluğu, vahiy nuruyla Ashâb-ı Kiram ismiyle anılan bir ümmet hâline getirmiştir. İndiği asrı, Asr-ı Saadet eylemiştir. Belki de en önemlilerinden bir tanesi, Resulullah'ı (sav) "âlemlere rahmet" kılmıştır. Şöyle bir soru sormak gerekir: "Kur'ân'ın inme vesilesi, saymış olduğumuz hayırları beraberinde getirmişse... Eğer o kelam, bizim dimağlarımıza inse, kalplerimize yerleşse, bize ne yapar?" Zira bugün biz, ekranların ışığı altında gözlerimizi yorar olduk, ama gönüllerimizin karanlığını fark etmiyoruz. Oysa Kadir Gecesi, tam da bu karanlıkta vahiyle bir aydınlanmadır. Kur'ân, kalplerin yeniden doğuşudur.

Peki, Kur'ân'ı kalplerimize nasıl indireceğiz?

Öncelikle şunu idrak etmeliyiz ki, bizleri muhatap alıp hitap eden, âlemlerin Rabbi olan Allahu Teâlâ'dır. Bu hakikati ne kadar büyütebilirsek büyütelim ne kadar gönlümüzde hayret edebilirsek edelim, onun hakikatini tam manasıyla idrak edemeyiz. Zira insanlık, günümüzde hayret etme yetisini kaybetmiş gibidir. Oysa şaşırmak, derin bir tefekkürün ve idrakin kapısını aralar.

Bu büyük hakikatin azametini idrak edebilmek için bir kıyas yapalım. İslam, bizlere dört ayrı zamanda kundaktaki bebeklerin konuştuğunu haber verir. Bunlardan biri Îsâ (as), diğeri Firavun'un kuaförü olan mümin kadının bebeği, üçüncüsü takvası ve ibadetlerine düşkünlüğüyle bilinen Cüreyc'e iftira atan fahişe kadının bebeği, sonuncusu da annesinin kucağında olduğu hâlde onu emerken annesinin dualarına cevap veren bebektir.

Şimdi gözümüzün önüne bir bebek getirelim: Henüz doğmuş, kundakta, acziyet içerisinde bir bebek... Eğer o bebek dile gelip konuşsa hayret eder, bunu, bir "mucize" olarak isimlendiririz. Zikretmiş olduğumuz hadise yaşansa, bugünün dünyasında kaydedilip milyonlara ulaştırılır, bütün sosyal medya ve konvansiyonel medya hesaplarında gündem edilir. Peki ya, âlemlerin Rabbi konuştuğunda? O'nun (cc) kelamı, beşerî hiçbir kelamla kıyas edilemez. İşte Kur'ân'ın nüzulü, en büyük mucizedir, hayretin zirvesidir. Eğer bir bebeğin konuşması bizleri heyecanlandırıyor da Rabbimizin bizlere hitabı karşısında aynı hayreti duyamıyorsak bu bizim kendi iç dünyamızda Kadir Gecesi'ni idrak edemediğimizin işaretidir. Bu, Kur'ân'ın hâlâ tam manasıyla kalplerimize inmemiş olduğunu gösterir.

Kur'ân-ı Kerim'in özeti mahiyetinde olan Fâtiha Suresi'nden başlayarak, Kitab'ın mukaddimesini teşkil eden Bakara Suresi'ne ve nihayet Rabbimizin (cc) kelamını tamamladığı Nâs Suresi'ne kadar her bir durakta, her bir ayet-i kerimenin sonunda kendimize şu soruyu sormalıyız: "Rabbim burada bana ne buyuruyor? Bana ne söylüyor?" Zira Kur'ân'ı anlamanın yolu, onu sadece okumaktan değil, kalbe ve zihne nakşetmekten geçer. Örneğin, Yûsuf Suresi'ni okuduğumuzda, onu yalnızca geçmiş ümmetlerin kıssaları gibi değil, bize bakan yönleriyle değerlendirmeliyiz. Yûsuf (as), zindan karanlığında bile tevhid davasını nasıl anlatmıştır? O, hangi yöntemle insanları Hakk'a davet etmiştir? İşte bu soruları sorarak, Rabbimizin (cc) bize söylediğini hayatımıza tatbik etmeliyiz. Ayetlerin derin anlamları üzerinde düşündüğümüzde, mesela Yûsuf'un gömleğinin yırtılması hadisesinde, kendimize şu soruları sormalıyız: "Bizim gömleklerimiz önden mi yırtılıyor, yoksa arkadan mı?", "Biz Yûsuf muyuz, yoksa onu kovalayan kadın mı?", "Dünya mı bizi peşinden sürüklüyor, yoksa biz mi dünyaya yönelmişiz?" Bu ve benzeri sorular, ayetlerin bizim için ne ifade ettiğini anlamamıza vesile olacaktır. Yine, İbrâhîm'in (as) İsmâîl'i kurban edişini okuduğumuzda, yalnızca "Ne muhteşem bir olay!" demekle yetinmek kolaycılık olur. Oysa bizim sormamız gereken asıl soru şudur: "Biz, kendi İsmâîl'imizi kurban edebildik mi?" Yani Rabbimiz (cc) için nelerden vazgeçebildik, hangi fedakârlıkları gösterebildik?

Kur'ân'ı bu şekilde, kendi dünyamıza, kendi kalbimize ve aklımıza indirerek okumak, onun nuruyla aydınlanmamıza vesile olacaktır. Kadrin kadrini bilmek için, öncelikle o kadri belirleyenin azametini, kudretini ve kelamının yüceliğini idrak etmeliyiz. Ve nihayet, bu İlahi hitabı hayatımızın her yönüne indirmeye gayret etmeliyiz. Ancak o zaman, Kur'ân bizde gerçek anlamda nazil olmuş olur. Âhir kelamda, kadrin kadri tam olarak Kur'ân'ı gönüllere indirerek hayatımızda tatbik ederek, Rabbimizin (cc) kelamını hayat nizamımız ve anayasamız yaparak anlaşılır.

Kadrin kadrini anlamak dileği ve duası ile...

KONUK YAZAR

Zehra ERDEM

ACELECİLİK KISKACINDA KALBİN SÜKÛNETİ

Dünyanın hızına kapılanlar yorulur, Allah'ın ölçüsüyle yürüyenler ise huzura kavuşur.

Allah'ın adıyla,

Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Es-Selamu Aleykum ve Rahmetullahi ve Berakâtuhu,

Öyle bir çağın içerisindeyiz ki bugün yalnızca teknolojik bir dönüşümü ya da dijital bir sıçramayı tecrübe etmiyoruz; aynı zamanda insanın fıtratına karşı açılmış planlı ve sofistike bir savaşın tam ortasında yaşıyoruz. Modern dünya, insanı bir dişlinin parçası kılıp onu kontrolsüz bir hızın içine çekerken, aslında onu kendi kalbinden uzaklaştırıyor. Bu hız kuşatması, insanı öyle bir sarhoşluğun içine hapsediyor ki kıymetli hazinelerimizden biri olan kalbin sükûneti, biz fark etmeden elimizden alınıyor.

Bugün insanlığa başarı ölçütü olarak dayatılan bu amansız tempo yalnızca fiziksel bir hız meselesi değildir. Bu, insanı tefekkürden koparan, kalbi ânın zikrinden uzaklaştıran bilinçli bir sistemin adıdır.

Fıtratın Zayıflığı ve Modernitenin İstismarı

Modernitenin dışsal bir baskı olarak sunduğu bu hız, insanın fıtratında bulunan acelecilik eğilimiyle birleşerek bir hastalığa dönüşür. Kur'ân-ı Kerim, insanın bu yönünü açıkça beyan eder:

"İnsan aceleden yaratılmıştır."[1]

"İnsan çok acelecidir."[2]

Ayetlerin işaret ettiği bu fıtri zaaf, dışarıdaki modern hız ile birleştiğinde insan artık sadece hızlı hareket eden değil, ruhu telaş içinde boğulan bir varlık hâline gelir.

Modern dünya, içimizdeki bu "Hemen olsun!" diyen sabırsızlığı tedavi etmek yerine onu sürekli besler. İnsan, yaradılışındaki bu acelecilik meylini dizginleyemediğinde dışarıdaki hıza esir olur. Böylece "hız" bir sistem baskısıyken, "acelecilik" o baskının ruhumuzda açtığı derin bir yara hâlini alır.

Bu yara bizi Rabbine (cc) vakarla yürüyen bir yolcu olmaktan çıkarıp her şeyi ânında tüketmek isteyen, saniyelerin hesabını yaparken ebediyetin hesabını unutan bir gaflete sürükler.

1. bk. 21/Enbiyâ, 37
2. bk. 17/İsrâ, 11

İşte modernitenin en büyük başarısı da burada ortaya çıkar: İnsanı hızlandırarak onu kendi iç dünyasından koparmak. Çünkü insan durup düşündüğünde hakikati hatırlar, fakat hızın peşinden koşturan, hızlı tüketen insan düşünmeye vakit bulamaz.

Acelecilik ve Basiret Kaybı

Bu şuursuz koşturmaca, yani dışarıdaki hızın içimizdeki aceleciliği kamçılaması, beraberinde basiret kaybını getirir. Çünkü acele, basireti örten kalın bir perdedir.

İnsan, hıza yetişme telaşıyla yaptığı her işte aslında o işin özünden bir şeyler kaybeder. Bilgiye aceleyle ulaşmak isteyen hikmetten, ibadeti aceleyle tamamlayan huşudan, menzile aceleyle varmak isteyen ise yolun bereketinden mahrum kalır.

İnsan acele ettikçe aslında bir "oluş" sürecinden "tüketim yarışına" savrulur. Oysa insan bir makine değildir, ruhun olgunlaşması bir tohumun çatlaması gibi sabır ve sükûnet ister.

Aceleciliğin Panzehri: Teenni

İşte bu kördüğümün içinde İslam, bizi bu hız ve acelecilik kıskacından kurtaracak olan o muazzam reçeteyi sunar: Teenni.

Teenni, sadece yavaşlamak değil, dışarıdaki hıza rağmen içimizdeki acelecilik yönünü dizginleme iradesidir. Ya da bir işi yapmadan önce sonunu düşünmek, Allah'ın (cc) muradını aramak ve adımları ölçülü atmaktır.

Mümin, modern dünyanın o amansız temposuna karşı teenni zırhını kuşandığında vaktin kulu olmaktan çıkar, vaktin sahibi olan Allah'a (cc) kul olur.

Teenni, aceleciliğin panzehridir. Çünkü teenni sahibi insan bilir ki ne kadar koşarsa koşsun ancak Allah'ın (cc) takdir ettiği vakitte muradına erecektir. Bu farkındalık, insanın ruhundaki o bitmek bilmeyen "Hemen olsun!" telaşını durdurur. Aynı zamanda kalbi istikrara kavuşturur. İnsan acele ettiğinde zihni dağılır, kalbi huzursuzlaşır ve kararları bulanıklaşır. Fakat teenniyle hareket eden bir insan her adımını bilinçle attığı için iç dünyasında da bir denge kurar.

Teenninin Meyvesi: Vakar

Bu teenni disiplini hayata yerleştiğinde ise meyvesini hemen verir ve müminin üzerinde o hayranlık uyandıran duruş tecelli eder: Vakar.

Vakar, hızın gürültüsü ve aceleciliğin telaşı arasında müminin sükûnete ve ağırbaşlılığa kavuşmuş hâlidir. Vakar sahibi bir mümin, rüzgârın önündeki kuru bir yaprak gibi her dalganın peşinden sürüklenmez. Onun bir ağırlığı, bir merkezi ve bir heybeti vardır.

Çünkü o, teenniyle hareket ederek aceleciliğin hafifliğinden kurtulmuş, böylece ruhunun vakarını kuşanmıştır.

İbadetlerin İnşa Ettiği Sükûnet

İslam, insanın acelecilik eğilimini ibadetlerin disipliniyle dengeler.

Namaz bunun en açık örneğidir. Ezan okunduğunda cemaate yetişmek için koşmak değil, vakarla yürümek öğütlenmiştir. Çünkü maksat yalnızca vakte yetişmek değil, o âna uygun bir ruh hâliyle mescide ulaşmaktır.

Peygamberimiz (sav) şöyle buyurmuştur:

"Namaza gelirken koşmayın, sükûnet ve vakarla yürüyün." [3]

Kur'ân tilavetinde de aynı ilke vardır. Kur'ân'ın sayfalarını hızla tüketmek değil, ayetler üzerinde düşünerek, harflerin hakkını vererek tertil ile okumak emredilmiştir.

Namazdaki rükû ve secdelerin ölçüsü de bu disiplinin parçasıdır. Mümin o secdede acele etmez. Çünkü bilir ki o ân, kulun, Rabbine en yakın olduğu ândır. İşte bu duruş, modern dünyanın hızına ve nefsin aceleciliğine karşı vakarın zaferidir.

Sonuç

Modernitenin dayattığı hız, içimizdeki acelecilik zaafını tetikler; biz ise imanımızın bir gereği olan teenniyle bu aceleciliği durdurur ve Allah'ın (cc) izniyle mümince bir vakar elde ederiz.

Zamanın gerçek sahibinin Allah (cc) olduğuna iman eden bir yürekte, bu bitmek bilmeyen telaşın bir anlamı kalmaz.

Mümin, hayırlı işlerde acele eder (hayırda yarışır), fakat bunu kalbi sarsan bir acelecilikle değil, vakarını koruyan bir teenni ve şevk ile yapar. Bu denge iyi kurulmalıdır.

Ve kim vaktini O'nun (cc) rızasına göre düzenlerse, dışarıdaki hız onu yormaz; aksine o, vaktin bereketine erer. Ancak kim dünya için hızın peşinde, aceleciliğin kucağında koşarsa, dünya onu yorar ve sonunda vakarını kaybetmiş olur.

Tercih bizimdir: Ya modern dünyanın hızına kapılıp aceleciliğin girdabında kalbimizi kaybedeceğiz ya da teenniyle hareket edip Rahmân'ın (cc) huzuruna vakarlı bir kul olarak varacağız.

Unutmamak gerekir ki acele eden çoğu zaman hedefe ulaşamaz, o sadece vaktinden önce yorulur. Fakat teenniyle yürüyen, sabırla ilerleyen ve vakarını koruyan kişi sonunda Allah'ın (cc) izniyle selamete ve zafere erişir.

Ve sonunda hakikat şudur:

Dünyanın hızına kapılanlar yorulur, Allah'ın (cc) ölçüsüyle yürüyenler ise huzura kavuşur.

3. Buhari, 636; Müslim, 602

Nesibe ÖNCÜ

HUKUK GUGUK

Bu yazımızda, Anayasanın 26. Maddesi'yle güvence altına alınmış fikir hürriyeti hakkının suçtan suça nasıl şekil değiştirdiğini, kanuni düzenlemelerle birilerinin nasıl ilah edinildiğini, gerçek kutsalların ise nasıl çiğnediğini göreceğiz.

Es-Selamu Aleykum ve Rahmetullah,

Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

Bir önceki yazımızda, genel olarak beşerî kanunların birbirleriyle nasıl çeliştiğine kısaca değinmiştik. Bu yazımızda ise son zamanlarda gündemi çokça meşgul eden 5816 sayılı kanunu, yani Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanun ile gündemi meşgul edemeyen TCK m.216/3 Dinî Değerleri Aşağılama Suçu'nu kıyaslayarak inceleyeceğiz. Anayasanın 26. Maddesi'yle güvence altına alınmış fikir hürriyeti hakkının suçtan suça nasıl şekil değiştirdiğini, kanuni düzenlemelerle birilerinin nasıl ilah edinildiğini, gerçek kutsalların ise nasıl çiğnediğini göreceğiz, inşallah.

İncelememize Atatürk'ü Koruma Kanunu'ndan başlayalım. Bu kanun, 1951 yılında çıkarılıyor ve beş maddeden oluşuyor. Bu kanun Atatürk'ü korumayı amaçlayan özel bir ceza kanunudur. Bu şahsın manevi mirasının, heykellerinin, mezarının ve abidelerinin (tapınak), Genel Ceza Kanunu kapsamı dışında, özel bir kanunla güvence altına alınması, hukuk sistemindeki imtiyazlı korumanın en çarpıcı örneğidir. Kanunun cezai hükümleri ve uygulama esasları, korumanın hassasiyetini ve mutlakiyetini açıkça göstermektedir:

- **Cezalar:** Atatürk'ün hatırasına alenen hakaret eden veya söven kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası öngörülürken, büstleri ve abideleri tahrip edenlere bir yıldan beş yıla kadar ağır hapis cezası verilir.

- **Özel Şartların Yokluğu:** Suçun oluşması için şart aranmaz. Salt hakaret eylemi cezalandırılır.

- **Takibat:** Bu suçlardan dolayı Cumhuriyet savcılıklarınca re'sen (kendiliğinden) takibat yapılır.

Bu düzenlemeler, fikir hürriyeti ve eleştiri hakkının sınırlarının, söz konusu şahsiyetin manevi dokunulmazlığı karşısında nasıl daraltıldığının somut bir kanıtıdır. Kanun, sözlü hakaretten heykel tahribine kadar geniş bir alanda sert yaptırımlarla uygulanmaktadır. Hatta son derece demokratik olan bu ülkede, hakaret kapsamına girmeyen fikirler dahi cezalandırılarak, bu şahsa tapmayan azınlık üzerinde bir korku iklimi yaratılmaktadır. Nedir hakaret olmayan fakat cezalandırılan o fikirler, derseniz şu örnekleri verebiliriz:

• Kayseri'de 23 Nisan ayinlerine şahitlik eden R.K. Atatürk anıtına çelenk bırakıldığı sırada, "Ey Müslümanlar, puta tapmayın!" dediği için tutuklandı.

• Emine Şahin, 10 Kasım ayinleri sırasında saygı duruşunda duran kimselere "Bu kıyamdır!" dediği için tutuklandı. Savcılık açıklamasında, "Bu bir kıyamdır, Allah'ın kanununu bilmiyorsunuz. Batılı inançları getirdi, yazılı kanunları kaldırttı. Putlara tapıyorsunuz, puta saygı duyuyorsunuz." şeklinde ifadeler kullandığı için cezalandırıldığı belirtildi. Fakat savcılık da biliyor ki bu ifadelerin hiçbiri hakaret değil. Ve hatta bu ifadeler, son derece demokratik olan bu ülkede, fikir hürriyeti kapsamında korunan anayasal bir hak.

Dinî Değerleri Aşağılama Suçu TCK m.216/3

Şimdi de Dinî Değerleri Aşağılama Suçu'na bakalım: TCK m.216/3 diyor ki: "Halkın bir kesiminin benimsediği dinî değerleri alenen aşağılayan kişi, fiilin kamu barışını bozmaya elverişli olması hâlinde, altı aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Verdiğimiz bu bilgileri açıklayalım. "Dinî değerler", daha düne kadar kimliğinde İslam yazan bu ülkede, bir kanun bile olmayı başaramamış, buna layık görülmemiş, ola ola bir kanunun bir maddesinin bir fıkrası olabilmiştir. Bu da yetmemiş, suçun oluşması için kayıt konulmuştur. Yani şöyle: Biri, dinî değerlere hakaret etti diyelim. Kamu, yani halk bu hadsiz eyleme ses çıkarmazsa, suçun unsurları oluşmamış oluyor ve tabii ceza uygulanmıyor. Millet bu hadsizliğe göz yumarsa, bu haksızlık ete kemiğe bürünüp fikir hürriyeti olarak can buluyor. Yargıtay bir kararında bunu açık açık belirtiyor: **"Dini değerlerin her türlü aşağılanması anılan suçu oluşturmamaktadır, aynı zamanda bu aşağılamanın kamu barışını bozmaya elverişli olması da gerekir." (Y18CD-K.2019/598).**

Bu düzenleme, 5816 sayılı Kanun'la kıyaslandığında dinî değerler lehine korumanın zayıflığını üç temel noktada özetler: Özel bir kanun değildir, cezası düşüktür (altı ay ila bi yıl) ve en önemlisi, suçun oluşması için "kamu barışını bozmaya elverişli olması" gibi ağır ve takdirî bir ek koşul aranır.

TCK m.216/3 Uygulamasındaki Zafiyet Örnekleri

Dinî değerleri aşağılama suçlamasıyla açılan davalarda, yargı genellikle ifade özgürlüğü lehine karar verme eğiliminde olmuş, "kamu barışının bozulmadığı" gerekçesiyle, suçu cezasız bırakmıştır.

Cezasızlık politikası ve sonuçlarına örnekler:

Peygamberimize (sav) Yönelik Hakaret ve Beraat Kararları:

• Sosyal medyada Peygamberimize alenen hakaret ve sövgü içeren paylaşımlar yapan birçok kişi hakkında açılan davada, mahkemeler, eylem infial yaratsa bile, fiilin "toplumda genel bir huzursuzluk yaratmadığı" gerekçesiyle beraat kararı vermiştir.

Mizah Yayınlarındaki Dini Aşağılamalar:

• Leman Dergisi Karikatür Davası gibi kamuoyuna yansıyan örneklerde, mahkemeler, İslami değerleri aşağılayıcı nitelikteki içeriği, mizah ve sert eleştiri sınırları içinde kabul ederek TCK m.216/3'ten yargılananlar hakkında beraat kararı vermiştir.

Cezanın Düşüklüğü ve HAGB Tartışması: Maddenin öngördüğü altı ay ila bir yıl arasındaki hapis cezası, caydırıcılıktan uzak olduğu gibi, Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması (beş yıldan az olan cezaların uygulanmayarak, beş yıl boyunca suç işlemeyen kişinin cezasız bırakılması) gibi yasal yollarla cezasız kalma ihtimalini arttırarak kanunun uygulamasını fiilen felç etmektedir.

Bu kararlar, toplumun en kutsal değerlerine yönelik sövgülerin dahi, "kişinin en doğal tabii hakkı, fikir hürriyeti ve demokrasi" çerçevesinde değerlendirilerek kanun maddesinin işlevsizleştirilebildiğini göstermektedir.

Değerler Hiyerarşisindeki Çarpıklık ve Hukukun Çifte Standardı

Bu iki kanun maddesinin karşılaştırmalı analizi, Türkiye'nin hukuki değerler hiyerarşisindeki çarpıklığı ve hukukun çifte standardını açıkça ortaya koyuyor. Atatürk'e tanınan imtiyaz Allah'a (cc) ve Resûl'üne (sav) tanınmıyor. Atatürk eleştirilince fikir hürriyetinden bihaber olan mahkemeler Allah ve Resûl'üne ağza alınmayacak hakaretlerde fikir hürriyetine sarılıyor.

Laikliğin Çifte Standardı: Türkiye'de uygulanan laiklik anlayışı, bu iki madde kapsamında çifte standarda sebep oluyor. Bir yanda, laikliğin gereği olarak dinî inançlara yönelik sert eleştiriler sıklıkla ifade özgürlüğü kapsamında korunarak TCK m.216/3'ü işlevsiz hâle getirirken; diğer yanda siyasi bir sembol olan Atatürk'ün manevi şahsiyeti, laikliğin koruması gereken demokratik eleştiri alanının dışına çekilerek mutlak bir dokunulmazlığa kavuşturuluyor.

Hukuki Çarpıklığın Özeti:

Kriter	5816 Sayılı Kanun (Siyasi Şahsiyet)	TCK m.216/3 (Dinî Değerler)
Hukuki Statü	**Özel Kanun** (Mutlak Koruma)	TCK Fıkrası (Genel Kanun İçinde)
Ceza Aralığı	**Bir yıldan Üç yıla kadar hapis**	**Altı aydan bir yıla kadar hapis** (Düşük)
Suçun Şartı	**Şart yok** (Salt hakaret yeterli)	**"Kamu barışını bozmaya elverişli olması"** şartı var (Zorlayıcı)
Takibat	**Re'sen** (Kendiliğinden, şartsız)	**Re'sen** (Fakat şartın zorluğu takibi felç ediyor)

Bu karşılaştırma, beşerî kanunların, dinî/manevi değerler karşısında beşerî/siyasi sembolleri mutlak öncelikli bir konuma koyduğunu ve hukuki koruma dengesini bu yönde ağır bir şekilde bozduğunu gözler önüne seriyor. Bir yanda fikir hürriyetinin ânında bir mızrağa dönüşerek gözaltını ve cezaevini işaret ettiği bir dokunulmazlık varken, diğer yanda toplumun en kutsal değerlerini aşağılama suçunun, hukuken zayıf bir korumayla, ağır bir şartın ardına gizlenerek felç edildiği görülmektedir.

Sonuç olarak, hukuki sistem, 5816 sayılı Kanun ile bir siyasi şahsiyeti yasa yoluyla kutsarken, halkın kutsallarını korumakta bile isteye yetersiz kalıyor. Ve uyuyan halkın günbegün dini değiştiriliyor.

"Andolsun ki sizden birçok topluluğu saptırdı. Hiç akletmiyor muydunuz?"[1]

1. 36/Yâsîn, 62

DİL GELİŞİMİNİN TEMEL BİLEŞENLERİ

Elif YILDIRIM

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla,

Allah'a hamd, Resûl'üne salât ve selam olsun.

İnsan, doğumundan itibaren çevresiyle anlam kurmaya ve kendi içsel deneyimlerini ifade etmeye yönelik doğal bir eğilime sahiptir. Bu ihtiyaç, yalnızca yetişkinlikte değil, çocukluğun en erken dönemlerinde bile kendini gösteren fıtri bir özelliktir. Her bakış, her sesleniş ve hatta her ağlayış, bir iletişim çabasıdır aslında. Ancak her çocuk, bu iletişim yolculuğuna aynı hızla ve aynı donanımla başlamaz. Bazılarının duygu ve düşüncelerini ifade etmesi daha kolayken bazı çocukların söze dökmekte zorlandığı, görülmeyen ama derinden hissedilen bir sessizliği vardır.

Her çocuğun dili kendine özgü bir bahçedir; doğru ilgi, doğru destek ve doğru rehberlikle filizlenir. Bu bahçenin işaretlerini okumak, yolu kolaylaştırmak ve çocuğun sesini duyulur kılmak ise hem kıymetli hem de gereklidir. Çocukluk döneminde ifade edici dil gelişimi; bilişsel süreçler, sosyal etkileşim, çevresel uyaranlar ve nörogelişimsel faktörlerin ortak etkisiyle şekillenen dinamik bir süreçtir. Dil becerileri, yalnızca konuşma organlarının işlevselliğiyle değil; aynı zamanda çocuğun zihinsel esnekliği, dikkat kapasitesi, bellek süreçleri ve ilişki kurma motivasyonuyla da yakından ilişkilidir. Bu nedenle ifade edici dil gelişimini değerlendirirken çocuğun bütüncül gelişim profiline odaklanmak gerekmektedir.

İşte bu yazımızda, çocukluk döneminde ifade edici dil becerilerinin hangi bileşenlerden oluştuğuna değineceğiz.

İfade edici dil gelişimi; sözcük dağarcığının genişlemesi, sözcüklerin doğru sesletimi (artikülasyon), kelimelerin anlamlı bütünler hâlinde bir araya getirilebilmesi, cümle yapılarının yaşa uygun şekilde kullanılabilmesi ve anlatı oluşturma gibi çok aşamalı süreçleri içerir. Bu süreçlerin herhangi birinde yaşanan gecikme ya da aksama, çoğu zaman erken dönemde çeşitli ipuçlarıyla kendini belli eder. Örneğin; çocuğun beklenen yaşta kelime üretimine başlamaması, sınırlı sayıda kelime kullanması, cümle kurmakta güçlük çekmesi, ifadelerini çoğunlukla jest ve mimiklerle desteklemek zorunda kalması, yaşına uygun gramer yapıları kullanamaması ya da konuşmasının akıcılık bakımından belirgin düzensizlikler göstermesi gibi davranışlar ifade edici

İfade edici dil gelişimi; sözcük dağarcığının genişlemesi, sözcüklerin doğru sesletimi (artikülasyon), kelimelerin anlamlı bütünler hâlinde bir araya getirilebilmesi, cümle yapılarının yaşa uygun şekilde kullanılabilmesi ve anlatı oluşturma gibi çok aşamalı süreçleri içerir.

…Dil becerileri bütüncül bir yapıdır. Fonolojik, morfosentaktik, semantik ve pragmatik beceriler bir arada gelişir ve birbirini tamamlar. Bir çocuk sesleri doğru üretmeden kelimeleri rahat söyleyemez, kelimeleri anlamadan cümle kuramaz, cümleleri anlamlı kullanmadan da sosyal iletişim kuramaz. Dolayısıyla dil gelişimi, çocuğun kendini ifade etme gücünü, sosyal ilişkilerini, akademik uyumunu ve duygusal gelişimini doğrudan etkileyen temel bir süreçtir.

dil gelişiminde olası bir geriliğin göstergeleri arasında değerlendirilebilir.

Bu tür göstergelerin zamanında fark edilmesi, hem gelişimsel sürecin sağlıklı bir şekilde izlenmesi hem de gerektiğinde erken müdahalenin başlatılması açısından kritik önem taşır. Zira erken fark edilen dil gelişimi aksaklıklarına yönelik destekleyici çalışmalar, çocuğun genel iletişim becerilerini güçlendirmekte; sosyal uyumunu, akademik becerilerini ve duygusal-davranışsal gelişimini olumlu yönde etkilemektedir. İfade edici dil becerilerinin temel bileşenlerini ayrıntılı bir şekilde inceleyeceğiz. Uzmanlar dil becerilerini genellikle fonolojik, morfosentaktik, semantik ve pragmatik beceriler olarak dört temel alanda inceler:

1. Fonolojik Beceriler (Ses Bilgisi ve Sesletim)

Fonolojik beceriler, çocuğun konuşma seslerini ayırt etme ve doğru üretme becerisini içerir. Dilin en temel katmanıdır; çünkü çocuk, sesleri doğru üretmeden kelime ve cümle kurma süreci sağlıklı ilerleyemez.

Neler Bu Alana Dâhildir?

- Sesleri doğru çıkarma (artikülasyon)
- Kafiye farkındalığı (bal, kal, sal gibi)
- Kelimeyi hecelere ayırma
- Benzer sesleri ayırt edebilme

Örnekler:

"Kedi" yerine "tedi" demek → "K" sesinin hatalı üretimi

"R" sesinin dört beş yaşa kadar gelişmemesi

Şiir ve tekerlemelerde kafiyeyi fark edememe

Fonolojik beceride yaşanan zorluklar, çocuğun konuşmasının anlaşılabilirliğini düşürür ve anlatım isteğini olumsuz etkileyebilir.

2. Morfosentaktik Beceriler (Dil Bilgisi ve Cümle Kurma)

Bu alan, çocuğun kelimeleri doğru bir gramer düzeni içinde birleştirme, ekleri doğru kullanma ve anlamlı cümleler kurma becerisini kapsar. Dilin "iskeleti" gibidir.

Neler Bu Alana Dâhildir?

- Zaman ekleri: -di, -yor, -ecek
- Çoğul ekleri: -lar/-ler
- Bağlaç kullanımı: ve, ama, çünkü
- Cümle uzunluğu ve karmaşıklığı
- Doğru söz dizimi

Örnekler

"Ben parka git." → Eksik yapı

"Ben parka gittim, çünkü hava güzeldi." → Yaşa uygun karmaşıklık

Üç yaşında üç kelimelik cümleler, beş yaşında daha uzun ve düzenli cümleler beklenir.

Morfosentaktik beceriler geliştiğinde çocuk kendini daha açık, tutarlı ve anlaşılır şekilde ifade eder, özellikle okul dönemi için kritik bir yapı sunar.

3. Semantik Beceriler (Anlam Bilgisi)

Semantik beceriler, çocuğun sözcüklerin anlamını bilmesini, kelimeler arasındaki ilişkileri kurmasını ve dili anlamlı bir bütün hâline getirmesini sağlar. Dilin "anlam katmanı" olarak düşünülebilir.

Neler Bu Alana Dâhildir?

- Kelime hazinesi
- Kavram bilgisi (renkler, şekiller, karşıtlıklar vb.)
- Kategorilere ayırma (meyveler, hayvanlar, araçlar)
- Sözcük bulma ve doğru kelimeyi seçme
- Neden–sonuç ilişkisi kurma

Örnekler:

"Bu bir hayvan. Peki, başka hangi hayvanları biliyorsun?" → Semantik sınıflama

"Yağmur yağdı, bu yüzden dışarı çıkmadık." → Neden sonuç ilişkisi

"Şey… o yuvarlak şey…" → Kelime bulmada güçlük sinyali

Semantik becerileri güçlü olan çocuklar sorulara daha anlamlı cevaplar verir, olayları sıralı şekilde anlatır ve kelime dağarcıkları hızla genişler.

4. Pragmatik Beceriler (Sosyal Dil Kullanımı)

Pragmatik beceriler, dilin sosyal ve işlevsel yönünü temsil eder. Çocuk, dili yalnızca bilgi vermek için değil; sohbet etmek, oyun kurmak, iletişimi başlatmak veya bir ihtiyacını ifade etmek için de kullanır.

Neler Bu Alana Dâhildir?

• Konuşmayı başlatma ve sürdürme

• Sıra alma (turn-taking)

• Göz teması, jest ve mimikler

• Konu bütünlüğünü koruma

• Uygun ses tonu ve ifade seçimi

• Dili amacına göre kullanma (istemek, reddetmek, soru sormak, açıklamak)

Örnekler:

Arkadaşına, "Ben de o oyuncağı istiyorum." diyebilmek

Sohbeti konuyu dağıtmadan sürdürebilmek

Duyguyu doğru tonla ifade etmek: Üzgünken yumuşak, heyecanlıyken enerjik bir sesle konuşmak

Oyun sırasında "Şimdi sen ol, sonra ben oynayayım." diyebilmek

Pragmatik beceriler, çocuğun sosyal ilişkilerini şekillendiren temel unsur olduğu için uyum ve arkadaşlık kurma süreçlerinde belirleyici rol oynar.

Sonuç olarak dil becerileri bütüncül bir yapıdır. Fonolojik, morfosentaktik, semantik ve pragmatik beceriler bir arada gelişir ve birbirini tamamlar. Bir çocuk sesleri doğru üretmeden kelimeleri rahat söyleyemez, kelimeleri anlamadan cümle kuramaz, cümleleri anlamlı kullanmadan da sosyal iletişim kuramaz. Dolayısıyla dil gelişimi, çocuğun kendini ifade etme gücünü, sosyal ilişkilerini, akademik uyumunu ve duygusal gelişimini doğrudan etkileyen temel bir süreçtir.

Ebeveynlerin ve eğitimcilerin bu dört beceri alanını gözlemlemesi ve desteklemesi, çocuğun sağlıklı iletişim becerileri geliştirmesinde büyük fark yaratır. Erken tanılama ve zamanında müdahale, literatürde dil gelişimi güçlüklerinin seyrini olumlu yönde etkileyen en belirgin faktörler arasında gösterilmektedir. Bu bağlamda ebeveynlerin, öğretmenlerin ve alan uzmanlarının ifade edici dil becerilerindeki gelişimsel işaretleri yakından izlemesi; gerekli durumlarda çocukların uygun destek süreçlerine yönlendirilmesi önem arz etmektedir.

Selam ve dua ile...

KONUK YAZAR

Duhâ YILDIZ

EVİMİZDEKİ TERAPİ

Evimizdeki terapi; aslında çoğumuzun hâlihazırda yaptığı, ancak farkındalıkla yapılmadığı için hayatımızdaki olumlu etkilerini yeterince göremediğimiz uğraşlardır. İnsan doğasında üretmenin iyileştirici bir yönü vardır.

Bugün evlerimizde, bizlere terapi almışçasına iyi gelecek ve ruhsal dayanıklılığımızı artıracak bazı konulardan bahsedeceğiz. Ancak bu yazı sizi ağır bir psikoloji metni okuyacağınız kaygısına sürüklemesin. Ruhsal iyi oluş sürecimizin yalnızca bir yönünü ele alacak, hayatımızdaki küçük değişikliklerin bize katacağı büyük faydaları birlikte keşfedeceğiz, inşallah.

Geçmişte ve günümüzde yapılan birçok araştırma ve belki de kendi yaşantılarımızdan tecrübe ettiğimiz önemli bir gerçek vardır: Ruh sağlığımızı koruyan en güçlü etken, tek ve bir olan Yaratıcı'ya inanmak ve yalnızca O'na kulluk etmektir; yani tevhid inancına sahip olmaktır. Allah'ın (cc) bizlerden istediği şekilde yaşamaya gayret etmek; İslam'ın bizde görmek istediği ahlaka sahip olmaya çalışmak; bu hassasiyet ve sınırlar çerçevesinde kurulan aileler, yapılan ticaretler, kadere iman, tevekkül ve ahiret inancı gibi unsurlar bir Müslim için âdeta kendi kendini tedavi etme yoludur.

Ancak günümüzde, içinde bulunduğumuz sistemin İslam'a uygun olmamasının verdiği ruhsal yorgunluk, insanın fıtratı gereği kaygılanması ya da tekdüze bir rutine sıkışması gibi pek çok sebepten dolayı insanlar bunalıma girebilmektedir. Bu durum, insanın yaratılışı gereği son derece doğaldır. İmanın psikoloji üzerindeki etkisi başlı başına kitaplar dolusu bir konudur. Bu nedenle burada detaylara girmek yerine fıtratımıza ve yaratılış gayemize uygun bir hayatın psikolojik dayanıklılığımıza nasıl katkı sağladığını hatırlayarak "evimizdeki terapi"nin nasıl mümkün olabileceğini konuşalım.

Evimizdeki terapi; aslında çoğumuzun hâlihazırda yaptığı, ancak farkındalıkla yapılmadığı için hayatımızdaki olumlu etkilerini yeterince göremediğimiz uğraşlardır. İnsan doğasında üretmenin iyileştirici bir yönü vardır. Bu yazıda önce bu farkındalığı kazanacak, ardından insanın kendisine nasıl basit ve küçük adımlarla iyi gelebileceğini birlikte görmüş olacağız inşallah.

Üretmek Bize Neler Katar?

Madde madde kısaca bakalım:

• "Yapabiliyorum" duygusunu güçlendirerek kişinin kendine olan güvenini artırır.

• Emek sonuç ilişkisi sayesinde sabırlı olmayı öğretir.

• Fikir üretme ve çözüm bulma alışkanlığı kazandırır.

• Tüketim bağımlılığını azaltır.

• İşe yaramazlık hissini kırar ve ruh sağlığını destekler.

Bu maddeler genel olmakla birlikte kişi, hayatında desteklemek istediği alana göre hobilerini seçerek farklı kazanımlar da elde edebilir. Bu noktada bu maddeleri bilmek, daha önce bahsettiğimiz farkındalığı kazanmak adına ilk adım olarak görülebilir.

İkinci adım ise uygulamadır. Uygulama tek bir adım gibi görünse de kendi içinde birçok aşamayı barındırır. Ne kadar bilgimiz olursa olsun, ilk adımı atmak çoğu zaman zor gelebilir. Bazen yalnızca bilmek yetmez, nasıl uygulayacağımızı tam olarak kestirememek bizi beklemeye iter. Bu nedenle hobi edinme sürecinde kolay bir başlangıç yapabilmeniz için kendi tecrübelerim ve yapılan araştırmalar doğrultusunda bazı önerilere değinmek istiyorum.

Öncelikle hobi edinmek denildiğinde sürekli ve düzenli olarak bir şeyler yapmak zorunda olduğumuz düşünülmemelidir. Edineceğiniz hobiyi her gün veya haftanın belirli günleri yapmak zorunda değilsiniz. Hobi, yalnızca boş zamanlarda yapılan ve stres atmaya yardımcı olan bir uğraş olarak düzensiz aralıklarla da sürdürülebilir. En sık yapılan hatalardan biri, hızlı sonuç alınamayacağı ya da düzenli devam edilemeyeceği düşüncesiyle adım atmaktan vazgeçmektir. Oysa hobi edinmek yalnızca üretmek değil, yapılan işten keyif almakla da ilgilidir. Birçok deneme yaparak size gerçekten iyi gelen hobiyi bulabilirsiniz. Bunu bulduğunuzda, fark etmeden boş zamanlarınızda kendinizi hobinizle meşgul olurken bulmanız oldukça muhtemeldir. Bu nedenle kendimizi şartlandırmadan, ilk adımları kolaylaştırmak önemlidir.

Bir diğer önemli konu ise hobi seçerken fayda odaklı düşünmenin bazen hobiyi bir çalışma rutinine dönüştürebilmesidir. Bu durum, üretmenin sürekliliğini zorlaştırabilir. Hobi edinmek, yüzde yüz fayda sağlayan işler yapmak zorunda olduğumuz anlamına gelmez. Hobimizle ilgilendiğimiz sürecin kendisi zaten bizi geliştirir ve iyileştirir. Örneğin, her boş vakitte kitap okumak, bulmaca çözmek ya da yoğun fiziksel efor gerektiren aktiviteler yapmak yorucu olabilir. Bazen sadece zihnimizi boşaltmaya, bir nevi deşarj olmaya ihtiyaç duyarız. Her zaman okuduğumuzu tam anlamıyla kavrayacak zihinsel açıklıkta olmayabilir ya da spor yapacak enerjiyi kendimizde bulamayabiliriz.

Tüm bunlarla birlikte, yazının başında da vurguladığımız gibi, iman psikolojimizin en büyük şifasıdır. Şifa Allah'tandır. O'nu ibadetlerimizde ve hayatımızın her alanında birlemek, ruha en iyi gelen unsurdur. Günlük yaşantımızda bize iyi geleceğini düşündüğümüz bu adımları atarken, bunları ibadetlerimizin yerine değil; boş vakitlerimizde birer araç olarak gördüğümüzden emin olmalıyız. Bu noktada kendimizi muhasebe etmeli ve şifanın asıl kaynağını daima hatırlamalıyız.

Bu nedenle hobilerimizde aşırı planlı ve programlı olmaya gerek olmadığını bilmek ve her zaman maksimum fayda sağlamasak bile sürecin bize iyi geleceğinin farkında olmak, hobi seçiminde işleri kolaylaştıracaktır.

Hobi Edinirken Hangi Adımları İzlemeliyiz?

1. Hobimizi Seçmek

Öncelikle bedenen ve zihnen ne kadar efor harcamak istediğimizi belirlemeliyiz. Bu noktada kendimizi iyi tanımak ve boş zamanlarımızda üretirken nelerden hoşlandığımızı keşfetmek oldukça önemlidir.

Detay ve sabır isteyen araba ya da uçak maketi yapmak mı? Örgü gibi alıştıktan sonra bakmadan bile yapılabilen, zihni oyalayan bir el işi mi? Ürettiğimiz şey sergilendiğinde mi mutlu oluruz, yoksa kullanılabilir ya da hediye edilebilir olması mı bizi daha çok tatmin eder? Bu sorular çoğaltılabilir.

Elbette her hobinin kendi içinde kolay ve zor seçenekleri vardır. Bunu da göz önünde bulundurarak kolaydan başlamak her zaman daha motive edici olacaktır.

2. Araştırma

Hobimize karar verdikten sonra doğrudan başlamak yerine küçük bir araştırma yapmak, gereksiz efor ve maddi harcamaların önüne geçer. Birkaç video izlemek, malzeme önerileri almak ya da bu hobiyi yapan biriyle kısa bir sohbet etmek iyi bir başlangıç olabilir.

3. Temin

Gerekli malzemeleri temin ederken sık yapılan hatalardan biri, anlık hevesle gereğinden fazla ya da başlangıç seviyesine uygun olmayan kaliteli malzemeler almaktır. Bu durum, hobinin devamlılığı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir.

Fazla kaliteli veya profesyonel seviyede malzeme almak, hobiniz beklediğiniz gibi keyif vermediğinde vazgeçmeyi zorlaştırabilir ve kişide mecburiyet hissi oluşturabilir. Öte yandan, bu malzemelerle başlamak maddi açıdan da yıpratıcı olabilir. Başlangıç aşamasında hatalar yapılması son derece doğaldır ve bu süreçte kullanılan malzemeler zarar görebilir. Çok düşük kaliteli malzemeler ise yapım sürecini gereksiz yere zorlaştırabilir. Bu nedenle orta kalite ürünlerle başlamak, hobiyi uzun vadede sürdürmeye karar verdiğinizde daha doğru tercihler yapmanızı sağlar.

4. Uygulama

Uygulama aşamasında bir şablon ya da videoya bağlı kalmak faydalı olsa da zaman zaman aksilikler yaşanabilir ya da aklınıza daha iyi olacağını düşündüğünüz yeni fikirler gelebilir. Bu noktada çözüm üretme ve yaratıcılık yönümüzü beslemekten çekinmemeliyiz. Bazen tüm süreci birebir uygulasak bile acemilikten dolayı aynı sonucu elde edemeyebiliriz. Böyle durumlarda esnek olmak ve mükemmeliyetçi davranmamak, hobinin sürdürülebilirliğini artıracaktır.

Hobi edinmenin, yani üretmenin bize neden iyi geldiğini gördük; hobi edinirken dikkat edilmesi gereken önemli noktalara değindik ve ilk adımlar için bir yol haritası çizdik. Bu aşamada kendimizle baş başa kalıp düşünmek, bize uygun hobiyi seçmeyi kolaylaştıracaktır.

Tüm bunlarla birlikte, yazının başında da vurguladığımız gibi, iman psikolojimizin en büyük şifasıdır. Şifa Allah'tandır (cc). O'nu ibadetlerimizde ve hayatımızın her alanında birlemek, ruha en iyi gelen unsurdur. Günlük yaşantımızda bize iyi geleceğini düşündüğümüz bu adımları atarken, bunları ibadetlerimizin yerine değil; boş vakitlerimizde birer araç olarak gördüğümüzden emin olmalıyız. Bu noktada kendimizi muhasebe etmeli ve şifanın asıl kaynağını daima hatırlamalıyız.

Selam ve dua ile...

ERTELEMENİN KIYISINDA BEKLEYEN ÇOCUKLAR

Asude ÇİÇEK

Öğrenci Motivasyonunun Kırılgan Hikâyesi

Erteleme davranışı, öğrencilerin dünyasında çoğu zaman yanlış anlaşılan, hatta "tembellik" etiketiyle kolayca açıklanan bir gölge gibi durur. Oysa bu gölge, çocuğun iç dünyasında oluşan çok daha derin duygu ve düşüncelerin dışa yansımasıdır: Kaygı, başarısızlık korkusu, mükemmeliyet baskısı, görünmez yorgunluklar, özgüven yarıkları... Öğrenci defterini açar, boş sayfaya bakar, başlaması gerekirken zamanın gidişini izler. Kalemi elinde tutar ama zihni başlamaya cesaret edemez. İşte tam burada öğretmenin gözünün değdiği yer, sadece bir davranış değil, çocuğun kalbidir.

Erteleme, bir işi geciktirme değil, başlayamama hâlidir çoğu zaman. Çocuk, yapması gerekeni bilir, ama yapamayacağına inanır. Öğretmen ise bu sessiz mücadeleyi fark eden ilk yetişkindir çoğunlukla. Bir öğrencinin ödevini getirmemesi kimi zaman sadece unutkanlık değil, "Yapamadım ve utanıyorum." demektir. Bu utanç, bir sonraki ödevi de geciktirir. Böylece erteleme davranışı, içten içe büyüyen bir döngüye dönüşür.

Erteleme, öğrencinin içindeki korkunun dışarıya yansıyan şeklidir. Öğretmenin görevi, bu korkuyu görmezden gelmek değil; yanında durmaktır. Çünkü motivasyon, bazen sessizce kurulan bir güven köprüsüdür. Öğrenci, öğretmeninin gözlerinde "yapabilirsin" ışığını gördüğünde, kalbinde küçük bir kıpırtı başlar. Bu kıpırtı, ertelenen ödevlerin; kaybedilen cesaretin, dağınık zihnin en güçlü ilacıdır.

Başlangıç Çizgisinde Donup Kalan Cesaret

Bir öğretmen, sınıfın arka sırasında oturan o çocuğu görür: Defteri kapalıdır, kalemi masanın kenarında. Sorulduğunda "Başlayamadım." der. Bu cümle, çoğu yetişkinin sandığından çok daha derin bir imdat çağrısı taşır. Çünkü erteleme, çoğu zaman işi sevmemek değil, kendini yeterli hissetmemektir.

Örneğin, Türkçe dersinde kompozisyon yazması gereken bir öğrenci, sayfaya uzun uzun bakar. Öğretmen yanına geldiğinde gözlerini kaçırır: "Hocam güzel yazamayacağım, rezil olacağım." Bu cümle, çocuğun zihnindeki perdeyi aralar. Erteleme burada tembellik değil, kusursuz olamama korkusundan doğmuştur. Öğretmen o ânda şu cümleyi kurduğunda büyü bozulur: "Kimse ilk cümlesini mükemmel yazmaz. Asıl başarı, başlamaktır."

Bazı çocuklar için işler daha farklıdır. Sınıfın en başarılı öğrencisi gibi görünen, test çözerken eli titreyen, sayfaları düzenli ama zihni düzensiz bir başka öğrenci vardır. Bu çocuk her şeyi mükemmel yapmak ister. "Hatalı yapmak-

tansa hiç yapmamayı" seçer. Bu da ertelemenin başka bir yüzüdür: Mükemmeliyet kaygısı.

Görünmeyen Yükler: Eve Sığmayan Hayatlar

Erteleme davranışını anlamak için öğrencinin evdeki atmosferine de bakmak gerekir. Sessiz sorumluluklar taşıyan bir çocuğun derslere başlaması, çoğu zaman onun için lüks gibidir. Kimi kardeşine bakıyordur kimi akşam yemeğini hazırlayan annesine yardım ediyordur. Bazıları ise hiç kimseye anlatmadıkları duygusal yüklerle gelir okula.

Öğretmen, her ayrıntıyı bilmek zorunda değildir, ama çocuğun davranışından akan o sessizliği okur. Bir öğrenci defterini açmazken aslında şunu söylemektedir:

"Bana biraz güç verir misiniz? Biraz inanır mısınız?"

Bir öğretmen bunu fark ettiğinde, küçük cümlelerin büyük kapılar açtığını görür. "Bugün iki sayfa değil, iki satır yazsan yeterli. Hadi ilk kelimeyi birlikte bulalım." İşte bu yaklaşım, çocuğun erteleme zincirini kırdığı ândır.

Dersin İçindeki Küçük Müdahaleler: Öğretmenin Gizli Gücü

Motivasyon, yüksek sesle anlatılan cümlelerle değil, ufak dokunuşlarla inşa edilir. Bazen öğretmenin sessizce masaya eğilmesi, bazen öğrencinin defterine küçük bir gülümseme çizmesi bile motivasyon olur.

Somut bir sınıf sahnesi düşünelim: Matematik dersinde bir öğrenci, çözmesi gereken soruya dakikalardır bakıyor. Öğretmen durumu fark eder, yanına çöker ve şöyle der: "Bu soruya bakarken ne düşünüyorsun? Sana zor gelen kısmı birlikte bulalım mı?"

Bu soru, öğrencinin iç konuşmasını dışarı çıkarır. Çocuk birden rahatlar: "Hocam aslında ne yapacağımı biliyorum ama yanlış yapmaktan çok korkuyorum." İşte o ân, öğretmen sadece konuyu değil, çocuğun kendisini de öğretir: "Yanlış yapmak öğrenmenin yoludur. Ben buradayım, dene." Bu cümle, bir çocuk için bazen bütün gecikmiş ödevlerin kapısını açar.

Küçük Adımların Büyük Psikolojisi

Erteleme çoğu öğrencide "büyük bir işe bir ânda başlama zorunluluğu" düşüncesinden kaynaklanır. Öğretmen bu yükü bölerek öğrencinin zihnini rahatlatabilir.

Bir projeyi teslim edemeyen öğrenciye şöyle demek büyük fark yaratır: "Bugün sadece kapağını yap. Yarın giriş bölümünü düşünürüz. Adım adım ilerlemek, büyümenin ta kendisidir."

Öğrencinin yüzündeki rahatlama, öğretmenin en büyük başarısıdır. Çünkü ertelemenin panzehri parçalara bölebilmektir.

Sınıfın Nabzını Tutmak: Motivasyonu Hissetmek

Öğretmen, sınıfa girdiğinde öğrencilerin enerjisinin yönünü hisseder. Bazı günler çocuklar yorgundur, bazı günler isteksiz. Erteleme davranışının arttığı günlerde öğretmen dersin şeklini değiştirir; bazen sohbet eder, bazen yavaşlar, bazen hızlanır. Çünkü motivasyon sabit bir şey değildir, nefes gibi inip çıkar.

Bir öğrenci derse geç gelir, çantasını kapının dibine bırakır ve oturur. Öğretmen bu davranışı bir saygısızlık değil, bir yorgunluk işareti olarak da okuyabilir. Çocuğa şöyle der: "Bugün biraz dalgınsın. Birlikte derse küçük bir yerden başlamaya ne dersin?" Bu cümle hem anlayış hem sınır içerir. Erteleme davranışı burada sessizce çözülür.

Öğretmenin Dili: Eleştiri Değil, Destek Üreten Bir Ses

Erteleme davranışını en çok tetikleyen şey, sert eleştiridir. "Yine mi yapmadın?", "Ne zaman adam olacaksın?", "Bu kadar mı zor?"

Bu cümleler çocuğun kendini kapatmasına neden olur. Empatik öğretmenin dili ise hem gerçekçidir hem güçlendiricidir: "Zorlanmış olabilirsin, ama birlikte toparlayabiliriz.", "Bazen başlamamak kolaydır, ama sen bugün bir adım attın.", "Bu süreci öğreniyorsun, ben yanındayım." Bu cümleler bir öğrencinin iç sesini değiştirir.

Sonuç: Öğretmenin Kalbine Sığınan Cesaret

Erteleme, öğrencinin içindeki korkunun dışarıya yansıyan şeklidir. Öğretmenin görevi, bu korkuyu görmezden gelmek değil; yanında durmaktır. Çünkü motivasyon, bazen sessizce kurulan bir güven köprüsüdür. Öğrenci, öğretmeninin gözlerinde "yapabilirsin" ışığını gördüğünde, kalbinde küçük bir kıpırtı başlar. Bu kıpırtı, ertelenen ödevlerin; kaybedilen cesaretin, dağınık zihnin en güçlü ilacıdır.

Öğretmenin öğrenciyi ayağa kaldırması için büyük nasihatler vermesine gerek yoktur. Bazen sessizce söylenen bir cümle bile yeter: "Hazırsan başlıyoruz, buradayım."

Ve işte o ânda erteleme, bir davranış olmaktan çıkar; cesarete dönüşür.

RAHVÂN KOŞAN ATLARA

Nilüfer ÂN

Hamd, yeryüzündeki her varlığı insana ayet kılan Allah'a mahsustur. O ki dağları sarsılmaz direkler gibi, denizleri engin rahmet sofraları gibi yaratırken atı da hem kuvvetin hem zarafetin sembolü kılmıştır.

Tefekkür, Kur'ân'ın sık sık hatırlattığı bir ibadet biçimidir. At, bu tefekkür çağrısına en güçlü cevap veren canlılardan biridir; sessizdir ama mesajı yüksektir, ürkektir ama asaleti keskindir, güçlüdür ama teslimiyeti derindir.

Bir atı izlemek, dış görünüşün ardındaki "yaratılışın ince işçiliğini" okumaktır. Damarlarından geçen kan bile ritmik bir tevhid hissi uyandırır insanda.

Fizyolojik Bir Mükemmellik

Atların gözleri, yeryüzündeki kara memelileri arasında en büyük gözlerden biridir. Gözlerin kafatasının iki yanına yerleşmiş olması, atlara neredeyse çevresel (panoramik) bir görüş alanı sağlar. Görüş açısı oldukça geniştir: Atların monocular (tek gözlü) görüşle, çevresini yaklaşık 325° ila 350° kadar görebildiği; buna karşın binoküler (iki gözle derinlik algısı sağlayan) görüşünün dar olduğu ifade edilir. Derinlik algısı/mesafe tayini sadece önlerindeki dar alanda (yaklaşık 55°-65°) mümkündür; bu sebeple atlar, uzak mesafedeki nesneleri veya engelleri değerlendirmek için başlarını yukarı kaldırabilir, yakın zemini ilgilendiren şeyler içinse başlarını eğebilir. Retina yapısı ve fotoreseptör dağılımı açısından; atlar insanlara göre daha az renk ayrımı yapabilir ve özellikle kırmızı gibi renkleri algılamada zayıf olabilirler. Atların iki renkli (dichromatic) görüşe sahip olduğu, bu yüzden insan gibi geniş renk spektrumunu değil, daha sınırlı renk tonlarını ayırt ettikleri belirtilir.

Bu görme sistemi, atın doğal ortamında yırtıcı hayvanlara karşı hayatta kalmak üzere tasarlanmıştır. Büyük gözler, geniş çevre algısı, ışığa duyarlılık; atı doğanın içinde sürekli tetikte kılmıştır. Bu biyolojik düzen hem bir güç göstergesi hem de hassasiyet farkındalık metaforu için güzel bir temel oluşturur.

Atların kalbi, bilimsel çalışmalara göre vücut ağırlığının yaklaşık %1-1,3 kadarı olabilir; bu da ortalamanın üzerinde bir oran. Özellikle yarış atlarında atletik atlarda kalp kütlesi nispeten daha büyük olabilir. Kalp ritmi ve dolaşım sistemi,

Allah'ım!
Bize eşyanın ardındaki hikmeti görmeyi, mahlukatın sessiz dilini duymayı hem atın sükûnetinden hem koşusundan ibret almayı nasip et. Kalplerimizi atların ritmi gibi dengeli, nefesimizi onların huzuru gibi berrak kıl.

İnsanın tarih yolculuğunda at kadar derin bir iz bırakmış çok az canlı vardır. Kur'ân bu varlığı yalnızca bir binek yahut savaş aracı olarak anmakla kalmaz; onun koşusunu, nefesini, kararlılığını bir ibret tablosuna dönüştürür.

atların yüksek efor sarf ettiği koşu, yarış, zorlu arazi gibi durumlarda yüksek performans göstermesine olanak tanır. Dinlenme hâlinde dakikada yirmi otuz atım gibi düşük bir kalp hızı normal sayılırken, yorulma/çalışma sırasında bu oran ciddi biçimde yükselebilir. Ek olarak, atın vücudu sadece kalple değil dört uzuv, kas ve iskelet sistemi, sinir ve duyusal sistemleriyle bir uyum/denge içinde çalışır; bu hem fiziksel hem de biyolojik olarak "yüksek kapasite/direnç" göstergesidir.

Atın bu fizyolojik gücü; sabır, sebat ve direnci çağrıştırır. At, sadece güzellik ya da görkemiyle değil hem içindeki potansiyeli hem de doğaya/yaratılışa uygunluğuyla da bir ayettir. Bu, insan için de bir çağrı olabilir: Bedensel ve ruhsal kapasitemizi keşfetmeye, direnmeye, sabretmeye dair.

Atların solunum sistemi, dayanıklılıklarının en dikkat çekici yönlerinden biridir. Anatomik olarak atlar "obligat nazal solunum" yaparlar; yani ağızdan değil, yalnızca burundan nefes alabilirler. Bu yapı, koştuğunda havanın filtrelenmesi, ısıtılması ve nemlendirilmesi için özel bir avantaj sağlar. Koşu ritmi ile solunum ritminin senkronize olması, her bir adımda tek bir nefes döngüsü gerçekleşmesi atın fizyolojik verimliliğini arttırır. Bu durum literatürde "stride-respiratory coupling" olarak adlandırılır.[1]

Kas yapıları da hem güç hem esneklik için tasarlanmıştır. At kaslarında hızlı ve yavaş kasılan liflerin oranı, uzun süreli dayanıklılığı destekler. Özellikle gluteal bölgedeki kas kütlesi, koşu sırasında ortaya çıkan itici kuvvetin ana kaynağıdır. Tendon ve bağ dokularının yüksek elastikiyeti ise enerji tasarrufuna yardımcı olur; atlar adım atarken tendonlarda depolanan elastik enerji, bir yay gibi geri dönüş sağlar.[2]

Termoregülasyon, at fizyolojisinin bir diğer ince işçiliğidir. Atlar yoğun ter bezlerine sahiptir; terleme mekanizması sayesinde vücut ısısını dengede tutabilirler. Bu özellik, uzun mesafe ve yüksek sıcaklık koşullarında yaşamalarını kolaylaştıran bir adaptasyondur. İnsana benzer şekilde terleyebilen nadir büyük memelilerden biri olmaları, dayanıklılık sporlarında neden üstün olduklarını açıklar.

Tüm bu biyolojik düzen; görme, dolaşım, kas sistemi, solunum, sinirsel hassasiyet atı yalnız bir binek hayvanı olmaktan çıkarır, onu "yaratılışın ince ayarlı bir mühendislik harikası" hâline getirir. Bu bütünlük, insan için başka bir tefekkür kapısıdır: Her organın yerli yerinde olması gibi, insanın da kendi hayat sistemini ahenk içinde kurması gerektiğini hatırlatır.

Âdiyât ile Atlar

İnsanın tarih yolculuğunda at kadar derin bir iz bırakmış çok az canlı vardır. Kur'ân bu varlığı yalnızca bir binek yahut savaş aracı olarak anmakla kalmaz; onun koşusunu, nefesini, kararlılığını bir ibret tablosuna dönüştürür. Âdiyât Suresi, atın koşarken çıkardığı sesleri, enerjisini ve fedakârlığını tasvir eden en çarpıcı bölümlerden biridir:

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا

"Nefes nefese koşan atlara andolsun."[3]

Kur'ân'ın bu ayeti, insanın içine düşen bir kıvılcım gibidir: Ses, hareket ve toz kokusu aynı ânda gelir. İlk bakışta "koşan atlar" gibi görünür; fakat hem klasik hem de modern müfessirler bu sahnenin ardındaki ruhu farklı vurgularla aydınlatmıştır.

Seyyid Kutub (rh), Sure'nin ilk ayetlerini yalnızca atların betimlemesi olarak görmez; bu görüntüyü bir ruh çarpıntısı, bir iç uyanış olarak ele alır:

"Yüce Allah savaş atları üstüne yemin ediyor. Atların savaştaki hareketlerini, koşmaya başladıkları ve koşarlarken burunlarından bilinen soluk seslerini çıkarmalarından itibaren birer birer çiziyor. Sonra atlar koşarlarken nallarını kayalara çarpıp kıvılcım çıkarmakta, sabahın erken vakti düşman neye uğradığını şaşırsın diye ona baskın yapmakta, tozu dumana katmaktadırlar. Evet hem de hiç de beklenmedik bir biçimde düşman saflarına düşmanı gafil avlayıp dalarken ve aralarına başıbozukluk ve bozgun yayarken tozu dumana katmaktadırlar.

Evet. İşte Kur'ân'da ilk kez karşılaşan kimselerin alıştıkları savaş biçimine göre savaşın adım adım gelişmesi buydu. Bu çerçevede atın üstüne yemin edilmesi önce savaşın Allah'ın ölçüsündeki değerini ve yüce Allah'ın ona yönelmesini hissettirmekte sonra da bu savaş hareketinin onun katında sevimliliğini ve onun için etkinliklerde bulunmanın önemini ima etmektedir.

Bu da üzerine yemin edilen sahnelerle, yemin edilerek açıklananların ve daha önce değindiğimiz gibi bu sahnelerin ardından getirilen olguların sunulduğu tablolarla

1. Hodgson & Rose, The Athletic Horse, 1994
2. Wilson et al., Nature, 2001
3. 100/Âdiyât, 1

tam bir uyum arzetmektedir. Yüce Allah'ın atların üstüne yemin ederek açıkladığı şeye gelince: insan kalbi iman desteğinden yoksun olduğu zaman bu, onun ruhunda var olan bir gerçektir. İnsan onunla mücadele edebilsin diye Kur'an'ın insanın iradesini güçlendirebilmek için insan dikkatini üzerine çektiği bir gerçektir. Çünkü yüce Allah ezelden beri bu gerçeğin insan ruhundaki köklerinin ne kadar derin olduğunu ve benliğindeki ne denli yer kapladığını bilmektedir.

'İnsan Rabbine karşı çok nankördür. Ve kendisi de buna şahittir. Doğrusu o, malı çok sever.'

Gerçek şu ki insanoğlu Rabbinin nimetlerini inkar etmekte ve ihsanının bolluğunu yok saymaktadır. İnsanın nankörlüğü ve inkarı birçok biçimde olabilir. Bunlar insanın yaptığı hareketlerde ve söylediği sözlerde ortaya çıkmaktadır. Ve sonunda bu hareketler ve sözler, bu gerçeği haykıran bir tanık gibi insanın aleyhine ifade vereceklerdir. Sanki insan, bunlar aracılığı ile kendi aleyhine tanıklık etmektedir. Ya da belki insan kıyamet günü kendi aleyhine tanıklık edecek nankör ve inkarcı olduğunu ifade edecektir. 'Ve kendisi de buna şahittir.' Hiçbir tartışma ve mücadelenin olmadığı o gün, insan kendi aleyhine de olsa gerçek ne ise onu konuşur.

'Doğrusu o malı çok sever.' İnsan kendi nefsini çok sever. Bundan dolayı da 'hayrı' çok sever. Fakat 'hayır', 'mal' olabilir, 'iktidar' olabilir, dünya hayatındaki faydalı her şeyden 'yararlanma' olabilir.

İman insanın kalbine girip de onun düşüncelerini, önem verdiği şeyleri ve değer ölçülerini değiştirmediği sürece... Nankörlüğüne, inkarcılığına, Allah'ın ihsanını itiraf etmek ve onlara şükretmek üzere engel olmadığı müddetçe... Bencilliğini, cimriliğini fedakarlıkla ve acıma duygusu ile değiştirmediği, hırsa, rekabete, çalışıp didinmeye layık gerçek değerleri -ki bu değerler maldan, iktidardan ve dünya hayatındaki yararlı herşeyden yararlanmaktan çok daha yücedir- evet iman insana o değerleri göstermediği sürece, insanın yapısı ve fıtratı bu olacaktır...

Gerçek şu ki imansız insan, önemsiz ve küçüktür. Arzu ettiği şeyler önemsiz ve basit, değer ve önem verdiği şeyler küçüktür. İmansız insanın arzuları ne kadar büyük olursa olsun, hırsı ne kadar şiddetli olursa olsun, hedefleri ne kadar üstün olursa olsun yine de yeryüzünün kokuşmuş çamuruna tepesi üstü gömülmüş, ömür sınırıyla bağlı ve içindeki karanlık hapiste tutuklu kalmaya mahkûmdur... İnsanı bu tutsaklıktan ancak yeryüzünden çok daha büyük, dünya hayatından çok daha uzak, insanın kişiliğinden çok daha büyük bir âlemle, ezeli olan (başlangıcı olmayan) Allah'tan çıkan ve ebedi (ölümsüz) olan Allah'a dönen ve kendisi ile dünyanın sonsuza kadar birleştiği bir âleme bağlanması kurtarır ve O'nu yüceltir.

Gerçek şu ki imansız insan, önemsiz ve küçüktür. Arzu ettiği şeyler önemsiz ve basit, değer ve önem verdiği şeyler küçüktür. Arzuları ne kadar büyük, hırsı ne kadar şiddetli ve hedefleri ne kadar üstün olursa olsun yine de yeryüzünün kokuşmuş çamuruna tepesi üstü gömülmüş ve içindeki karanlık hapiste tutuklu kalmaya mahkûmdur.

Bundan dolayı sure nankörlüğü, inkarcılığı, bencilliği ve cimriliği tedavi etmek ve ruhun bağlı olduğu esaret zincirini kırıp parçalamak için 'hayır' sevgisini unutturan, azgınlığın ve şımarıklığın gafletinden uyandıran yeniden dirilme ve mahşere gelme sahnesini sunarak dikkatleri son bir kez daha çekmektedir.

'Bilmez mi o, kabirlerde olanlar dışarı atıldığı, kalplerde olanlar ortaya konulduğu zaman.'

Bu tablo heyecanlı ve dehşetli bir tablodur. Kabirde olanların ortaya çıkmaları, bunun şiddetli ve heyecan verici sözcüklerle ifade edilmesi, sırların saklandığı ve gözlerden gizlendiği göğüslerden Alınıp ortaya çıkarılması ve bunun bu sert ve katı sözcükle ifade edilmesi... Kısacası olaylar bütünü ile sert, şiddetli ve tozlu dumanlı bir atmosferde verilmektedir.

Bu gelişmeler olacağı zaman insan bilmeyecek mi? Ancak yüce Allah insanın o zaman neyi bileceğine değinmiyor. Çünkü insanın sadece bunu bilmesi bile duygularını sarsmak için yeterlidir. Yüce Allah'ın bu soruyu sorması sonra da insanın vereceği cevabı hazırlasın, bunun için herşeye başvursun, bu sert hareketlere ve gelişmelere eşlik etmesi mümkün olan sonuçların ve acı akıbetlerin neler olabileceğini düşünsün diye onu kendi başına bırakması, insanın duygularını sarsmak için yeterlidir.

Bütün bu heyecan verici hareketler herşeyin her işin ve her akıbetin kendisine ulaştığı bir istikrar, bir duruşla bitiyor, son buluyor.

'Doğrusu Rabbleri o gün onların her şeyinden haberdardır.'

O hâlde dönüş Rablerinedir. 'O gün' Rabbleri onların kendilerini durumlarını ve sırlarını bilir. Allah her ân ve her durumda onlardan haberdardır. Ancak bu haberdar oluşun, bilişin birtakım sonuçları olacaktır. İşte onların burada dikkatlerini kendi üzerine çeken bu sonuçlardır... Bu öyle bir biliştir ki arkasında ödenecek bedel vardır, arkasında hesaba çekilme ve ceza vardır. İşte burada ortaya çıkan da bu üstü kapalı anlamdır.

Atlar, insan zihninin derinliklerine girmek için aklı kullanmaz; insanın bedenine dokunan duygu akışını takip eder. İşte bu sebeple at, terapötik bağlamda yalnızca güçlü bir hayvan değil, insan iç dünyasının sessiz bir tercümanı ve yansımasıdır.

Böylece surenin Kur'an'ın metoduna uygun olarak, gerek anlam, gerek sözcük, gerek etki bakımından bu son noktaya ulaşana dek soluk soluğa, çığlık çığlığa ve heyecanlarla dolu olarak izlediği tek bir yolu, tek bir hedefi vardır."[4]

Seyyid Kutub'un Fî Zilâl'de yaptığı bu derin tefsir, Âdiyât Suresi'nin yalnızca bir "koşan at" sahnesi sunmadığını; insanın iç dünyasını sarsan, nankörlüğünü yüzüne vurup ona ahiret ufkunu hatırlatan çok güçlü bir uyarı olduğunu gösterir. Onun çizdiği bu tablo, atın nefesindeki hararet, sabah baskınındaki kıvılcımı ve toz dumanı bir ruhi uyanışın metaforu hâline getirir.

Sünnette atları incelediğimiz zaman Resûlullah'ın (sav) atları övdüğünü ve onları "hayır" ile ilişkilendirdiğini görürüz:

"Atların alınlarında kıyamete kadar hayır bağlıdır."[5]

"Atların dişilerini (kısrakları) edinin. Zira onların sırtları izzet (güç/şeref), karınları ise hazinedir."[6]

Bununlar birlikte siyer okumalarımızda görüyoruz ki Resûlullah (sav) birçok ata isim vermiştir: Sakb, Murtac, Lizâz, Ward, Sabha, Şahbâ...

Bu isimlendirme, bir varlığa şefkatle yaklaşmanın, ilişki kurmanın gerekliliğine işaret eder.

Yine Peygamberimiz (sav) at yarışları organize etmiştir.[7] Bu uygulamalarla ashâbına fiziksel dayanıklılık, strateji ve hazırlık, sabır, rekabet ahlakı eğitimini vermiştir.

Psikolojik Bir Perspektif: Rahvan At ile İnsanın Temaşası

At, insanlık tarihinin yalnızca bir ulaşım vasıtası değil; duygusal olarak eşlik eden, ritmini insan kalbine taşıyan, derin bir "yansıtıcı yüzey" olagelmiştir. Psikoloji bilimi atı bugün, "duygu düzenleme süreçlerini harekete geçiren bir canlı aracı" olarak konumlandırırken; edebiyat ve vahiy dilinde at, çoğu kez cesaret, kararlılık, nefes ve sadakat metaforlarının taşıyıcısıdır. Âdiyât Suresi'nin savaş atlarına yaptığı yemin, bu çift boyutlu anlamın tarihsel bir izdüşümüdür: Koşan atın nefesindeki hararet, insanın iç dünyasındaki çarpıntıya dönüştürülür. Bu çerçevede at destekli müdahaleler (Equine-Assisted Interventions) hem modern psikolojinin gözlem temelli bulgularına, hem de insan-hayvan etkileşiminin kadim sezgilerine yaslanan serbest/hibrit bir alan olarak karşımıza çıkar.

Yani at modern psikoterapi alanında yalnızca bir yardımcı canlı değil, insanın duygusal dünyasını gerçek zamanlı olarak yansıtan bir "duygusal ayna" olarak da değerlendirilmektedir. Bu özellik, at destekli müdahalelerin en güçlü terapötik bileşenlerinden biridir.

Ayna Etkisi (Emotional Mirroring): Atın Ruhsal Yansıtıcılığı

Atlar, çevresel tehditlere karşı yüksek duyarlılığa sahip "prey animals" olduğu için, karşısındaki insanın beden dilindeki en ufak kasılmayı, nefes alışındaki değişimi, kaygı artışını veya güven duygusunu hemen algılar. Bu algı da atın davranışına direkt yansır. Nasıl mı? İnsan gerginse at mesafesini arttırır. İnsan sakinleştiğinde at yaklaşır. İnsan odaklanmışken at sessizleşir. İnsan kararsız olduğunda at hareketlerinde tereddüt gösterir.

Gelin, tarihte yaşanan bir örnekle ayna etkisini irdeleyelim. Psikoloji lisans eğitimlerinde öğrencilerin sık sık ele almış olduğu 20. yüzyılın başlarında **"Akıllı At Hans"** örneğini birlikte inceleyelim: Almanya'da Wilhelm von Osten isimli bir eğitimci, hayvan zekâsını geliştirebileceğine inanarak bir ata "bilişsel öğeler" öğretmeye girişmişti. Sonradan Clever Hans (Akıllı Hans) diye anılacak bu at, kamuoyu karşısında sergilediği performansla kısa sürede bir bilimsel tartışmanın merkezine oturdu: Sanki matematik problemlerini çözebiliyor, saatleri söyleyebiliyor, tarih sorularına karşılık verebiliyordu. Hans, bunların hepsini zemine tırnağıyla belirli sayıda vurarak iletiyordu, dışarıdan bakan biri için hayvan zekâsının sınırlarını zorlayan nitelikteydi. Fakat asıl önemli olan, Hans'ın "ne yaptığı" değil, "nasıl yaptığı"ydı. 1907'de psikolog Oskar Pfungst'un yürüttüğü sistematik inceleme, atın herhangi bir aritmetik veya sembolik kavrama sahip olmadığını ortaya koydu. Hans, çözümü zihinsel bir işlemle bulmuyor; soru soran kişinin niyetine eşlik eden mikrodavranışları okuyarak doğru anı yakalıyordu. Pfungst, deneyler sırasında insanların farkında bile olmadan yüz kaslarını, solunumlarını, hatta göz açıklığını değiştirdiklerini; Hans'ın ise bu son derece küçük değişimleri olağanüstü bir hassasiyetle algıladığını gösterdi. Doğru cevaba yaklaşıldığında insan bedeninin istemsiz bir rahatlama göstermesi, Hans'ın ayak vuruşlarını durdurmasına işaret ediyordu.

4. bk. Fî Zılâl-il Kur'ân, Birleşik Yayınları, 16/326-327
5. Buhari, 2849; Müslim, 1871
6. İbni Mace, 2792
7. bk. Buhari, 420; Müslim, 1870

Bu bulgu, atların insan zihnini çözen bir "üst biliş" kapasitesine sahip olmadığını; fakat insan bedenine kaydedilen duygulanım izlerini okuma konusundaki aynalama yeteneklerini kanıtladı. Kısaca, Clever Hans vakası bize şunu öğretir: Atlar, insan zihninin derinliklerine girmek için aklı kullanmaz; insanın bedenine dokunan duygu akışını takip eder. İşte bu sebeple at, terapötik bağlamda yalnızca güçlü bir hayvan değil, insan iç dünyasının sessiz bir tercümanı ve yansımasıdır.

Zaman zaman atları izlemek, bakımını yapmak, nefesini duymak, bedensel ritmine tanıklık etmek bile başlı başına bir terapi bileşenidir. Çünkü nörofizyolojik düzeyde at, insanın sinir sistemiyle bir ayna niteliğinde rezonans kurar.

At destekli müdahalelerde asıl amaç atı eğitmek değil, insanın kendisiyle yeniden bağ kurmasını sağlamaktır. Çünkü at, kendi doğallığı içinde, insanın maskelerle gizlediği duyguyu saklamaz; onu olduğu gibi geri yansıtır. Bu nedenle atın varlığı hem bilimsel hem manevi hem de edebî düzlemde ortak bir gerçeği hatırlatır: İnsanın iç ritmi bozulduğunda, onu en hızlı duyup en sessizce yansıtan varlık bazen bir atın nefesidir.

Hülasa, atın yaratılışında hem kudretin hem inceliğin birbirine nasıl karıştığını gördük: Fizyolojisinde güç, davranışında zarafet, insanla temasında aynalama ve teskin edici bir ruh taşır. Kur'ân'da iç uyanışla, İslam tarihinde sadakate, modern psikolojide ise duygusal düzenleme ve farkındalık süreçlerine ortak olan bu canlı; insanın kendini anlamasına aracılık eden sessiz bir öğretmen gibidir. Onu tefekkür etmek, aslında insanın kendi iç örgüsünü okumaya bir çağrıdır.[8]

Allah'ım! Bize eşyanın ardındaki hikmeti görmeyi, mahlukatın sessiz dilini duymayı hem atın sükûnetinden hem koşusundan ibret almayı nasip et. Kalplerimizi atların ritmi gibi dengeli, nefesimizi onların huzuru gibi berrak kıl.

Hamd, yaratılmış her ayrıntıyı insana bir işaret kılan Allah'a (cc) mahsustur.

Salât ve selam, Rahmet Peygamberine; onun sözlerinde, sükûnetinde ve merhametinde yansımasını bulan hakikate olsun.

8. Yazıda istifade edilen kaynaklar:
allberg, L. (2018). The Clinical Practice of Equine-Assisted Therapy.
Klontz, B., Bivens, A. (2015). Equine-assisted psychotherapy outcomes.
Gehrke, E., Baldwin, A., Schiltz, P. (2011). Heart Rate Variability and Horse-Human Entrainment.
Lentini, J. A., Knox, M. (2009). Equine-facilitated psychotherapy with youth.
Pendry, P., & Roeter, S. (2013). Affective and social benefits of equine interventions.

Hafsa HİLAL

GÖRME ENDİŞESİNİN TUTSAĞI OLMAYANLAR

Gözün ve gönlün, kendisini gören mercinin Allah olduğunu bilmesi gerekir. Bu ise O'nun isim ve sıfatlarıyla beslenmekle olur. Göz ve gönül aynı hakikate yöneldiğinde insanın iç ve dış dünyası uyumlu hâle gelir. Artık sözleri hikmeti, davranışları basireti taşır. Sözleri amellerini, amelleri sözlerini doğrular. Âdeta sıddıklık makamının bir neferi olur. Böyle kimseler için insanların bakışı, İlahi nazarın yanında yok hükmündedir. Ruhları, insanların ne diyeceği endişesinin tutsağı olmaktan azat edilmiştir.

Allah'ın (cc) adıyla,

Allah'a hamd, Resûl'üne (sav) salât ve selam olsun.

Es-Selamu Aleykum Rahmetullahi ve Berakatuhu,

Endişe, insanın hem kalbinde hem de bedeninde iz bırakan temel duygulardan biridir. Tehlikeyi sezmeyi, tedbir almayı ve geleceğe hazırlanmayı sağlar; ölçülü olduğunda koruyucu, ölçüsüz olduğunda ise yorucu bir hâle gelir.

Endişe, geleceğe dair belirsizlik veya tehdit algısı karşısında ortaya çıkan **beklenti temelli** bir duygudur. Korkudan farkı da buradadır: Korku somut bir tehdide karşı hissedilirken endişe, olabilecek ihtimallerle ilgilidir.

Korku: "Köpek üzerime koşuyor."

Endişe: "Köpek üzerime koşarsa?"

Bu yüzden endişe, insanı ihtimallere hazırlayan bir iç alarm gibidir. Endişe duyulduğunda vücut sinir sistemini harekete geçirir; amigdala tehlike alarmı verir, hipotalamus stres hormonlarını devreye sokar, mantıklı düşünme bulanıklaşır. Bunlarla birlikte hormonal ve fiziksel değişiklikler de meydana gelir.

Aynı zamanda endişe, muhsinlik kapısının destekleyicilerindendir. Muhsinlik, ihsan sahibi olan Rabbe karşı en iyi olma azmidir; kulun, "Ya kabul edilmezse?" endişesiyle ameline titizlikle sarılmasıdır.

"Yapmaları gereken (tüm sorumluluklarını) yerine getirmelerine rağmen, Rablerine dönecekleri için (ya kabul edilmezse ya Allah'ın şanına yakışır şekilde yapamamışsam diye) kalpleri titreyenler,"[1]

أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ

"İşte bunlar, hayırlarda yarışmakta ve bundan dolayı öne geçmektelerdir."[2]

Endişe tedbir almayı sağlar, planlama becerisini arttırır, sorun çözme yetisini tetikler. Diyebiliriz ki endişesiz bir insan savruk olur, ölçülü endişe ise insanı hizaya getirir.

1. 23/Mu'minûn, 60
2. 23/Mu'minûn, 61

Her duygu zıddını içinde taşır. Bu duyguları lehimize veya aleyhimize çeviren davranışlarımızdır. Örneğin korkuyu, Allah'a yöneltmek bir izzet iken bir insana yöneltmek zillettir. Sevgiyi Allah'a yöneltmek sükûnet kaynağı iken ölçüsü âna göre değişen insana yöneltmek bir buhrandır. Endişe de Allah'a (cc) yöneltildiğinde muhsinlik denilen en iyi olma çabasını arttırırken, insana veya diğer varlıklara yöneltilmesi bir iç savaştır. Âdeta insan, gölgesinden dahi korkan bir varlığa dönüşür. O böyle devam ederse de eşref-i mahlukattan, esfel-i safiline düşer. Diyebiliriz ki duygularımız Rabbine (cc) yönelmezse başka şeylere yönelir; çünkü fıtrat boşluk kabul etmez.

Gözün ve gönlün, kendisini gören mercinin Allah (cc) olduğunu bilmesi gerekir. Bu ise O'nun isim ve sıfatlarıyla beslenmekle olur. Göz ve gönül aynı hakikate yöneldiğinde insanın iç ve dış dünyası uyumlu hâle gelir. Artık sözleri hikmeti, davranışları basireti taşır. Sözleri amellerini, amelleri sözlerini doğrular. Âdeta sıddıklık makamının bir neferi olur. Böyle kimseler için insanların bakışı, İlahi nazarın yanında yok hükmündedir. Ruhları, insanların ne diyeceği endişesinin tutsağı olmaktan azat edilmiştir.

Ne büyük bir azatlıktır bu! Kalp ve ruh dünyası, razı olunmuş ruhların lezzetini tatmış gibidir. İşte bu hâl, muhsinlik endişesinin bir armağanıdır. Bunu parlak bir örnekle taçlandıralım:

"Rib'î ibni Âmir (ra), Ömer (ra) Dönemi'nde Kadisiye ordusunun temsilcisi olarak Rüstem'in sarayına girmiştir. Rüstem'in yanına vardığında, hiç görmediği şatafatlı bir manzarayla karşılaştı. Rüstem'in bulunduğu yer, nakışlı yastıklar, kadifeden halılar, inci, yakut ve daha birçok ziynetle süslenmişti. Rüstem altından yapılmış bir koltukta oturuyor, etrafındaki insanlar bir köle gibi kendisine hizmet ediyorlardı.

Rib'î'nin ise eski bir kıyafeti, eğri bir kılıcı, yer yer eğilmiş bir kalkanı ve çelimsiz bir atı vardı. Aslına bakılırsa, gördüğü şatafat Rib'î ibni Âmir'i hiç mi hiç cezbetmemişti. Tüm bunlara karşılık, onun da sarsılmaz bir imanı, yıkılmaz bir şehameti ve cesareti vardı.

Halılarla örtülü yere varınca atından indi ve hemen oraya atını bağladı. Silahı, zırhı üzerinde ve miğferi başında idi. Ona, 'Silahını bırak.' dediler. O da, 'Ben kendiliğimden buraya gelmedim. Böyle kabul ederseniz ne âlâ, yoksa döner giderim!' diye, gayet vakur bir cevap verdi. Orada bulunanlar, bu çelimsiz insandan çıkan cesurane sözler karşısında şaşırıp kalmışlardı.

Rüstem, 'Bırakın onu.' dedi. Rib'î ilerledi ve Rüstem'in yanına yaklaştığında mızrağını yere sapladı. Yerde ise ipekli yastıklar vardı. Mızrağın keskin ucuyla ipek yastıkları delip geçti. Etrafındakilerin fevkalade değer verdiği bu süslü yastıkların Rib'î için hiçbir ehemmiyeti yoktu.

Ahireti kalpte vahiyle perçinlemek insana istikamet verir. Gözleri ve gönülleri razı edilmesi gereken hakikate yöneltir. Hedefe kilitlenmiş gönüller ve gözler yolda başına gelenlere takılmadan ilerler. "-sa, -se"leri sadece İlahi kabulün endişesi için kullanır. Bu inanç sayesinde insanlar dünya hayatının zorlayıcı şartlarına bağımlı hâle gelmekten sakınırlar.

Onun tek düşündüğü, elçilik vazifesini, İslam'ın izzetine uygun bir şekilde yerine getirebilmekti.

Rüstem, 'Ne diyorsan, anlat bakalım.' dedi.

Rib'î şöyle cevap verdi: 'Allah bize, dilediği kimseleri, kula kulluktan Kendisine kulluğa, dünya sıkıntılarından feraha çıkaralım, batıl dinlerinin zulmünden kurtarıp İslam adaletine ulaştıralım diye bir peygamber gönderdi. Kim bu dini kabul ederse bizden olur, biz de döner gideriz. Kim de kabul etmezse, Allah'ın vadettiğine kavuşuncaya kadar onunla savaşırız!'

Rüstem, 'Allah'ın vadettiği nedir?' diye sordu.

Rib'î, 'Kâfirlerle savaşırken ölen için cennet, geride kalanlar için ise zaferdir.' dedi."[3]

Saray olağanüstü ihtişamlıdır: Altın işlemeli halılar, değerli taşlarla süslü sütunlar, göz kamaştırıcı bir düzen... Rüstem, Rib'î'yi bu zenginlikle etkilemek ister; onu küçük görür ve korkutmayı planlar ama karşısında izzetli bir duruşla karşılaşır.

Bu izzetli duruşun karşısında, bir de görme endişesinin tutsağı olanlar vardır.

Onlar hem bedenleri hem kalpleriyle ruhlarının ağırlığı altında ezilirler. Başkalarının bakışını merkez edindikçe ruhları yorulur. Sözleri amellerini, amelleri sözlerini yalanlar. Çünkü gözlerin açılıp kapanması kadar kısa ve geçici şeylere göre hareket ederler.

Rabbimiz (cc) onların hâlini şöyle haber verir:

"Kalplerinde hastalık bulunanlar, Allah'ın kinlerini asla ortaya çıkarmayacağını mı sandılar? Dilersek onları sana gösteririz; sen onları simalarından tanırsın. **Konuşmalarındaki sürçmelerinden de bilirsin.** Allah yaptıklarınızı bilir."[4]

Ayet bize şunu söyler:

İçinde başka, dışında başka olanlar; Allah'ın (cc) bildiğini ve ortaya çıkaracağını unutarak yaşarlar. Hastalık

3. El-Kâmil fi't Târih, 2/297-298; Ömer (ra) Hayatı ve Şahsiyeti, Sallabi, s. 418
4. 47/ Muhammed, 29-30

arttıkça alametleri artar, dil sürçmeleri çoğalır. Bu, Allah'ın adalet sıfatının bir tecellisidir: O'nu (cc) unutan, kullarını küçümseyen ve büyüklenen kimselere verilen bir zillet...

Böylelerinin ruhları karanlıklara doğru iner, derinleştikçe karanlıkları artar. Kendisi gibi dünyanın altında, insanların bakışına tutsak olmuş ruhların pişmanlık feryatlarını duyar. Bu, görme endişesinin acı karşılığıdır.

Peki, bu sondan bizi ne kurtarır?

Ahiret inancı!

Ahireti kalpte vahiyle perçinlemek insana istikamet verir. Gözleri ve gönülleri razı edilmesi gereken hakikate yöneltir. Hedefe kilitlenmiş gönüller ve gözler yolda başına gelenlere takılmadan ilerler. "-sa, -se"leri sadece İlahi kabulün endişesi için kullanır. Bu inanç sayesinde insanlar dünya hayatının zorlayıcı şartlarına bağımlı hâle gelmekten sakınırlar.

Gerçekten bu yoldaki çabalar, Yüce Allah'ın kullarına sunduğu ayrıcalıktır. Yüce Allah tarafından seçilmiş olmanın ve bu yolda çalışma başarısına erdirilmenin göstergesidir. Ahirete yönelik çalışma fırsatına kavuşmak şükretmeyi gerektiren bir seçilme, bir ayıklanma ve bir onurlandırmadır.

لِمِثْلِ هٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ

"İşte çalışacak olanlar, böylesi için çalışsınlar."[5]

"(Dualarına karşılık) Allah, onlara dünya sevabını ve ahiret sevabının en güzelini verdi. Allah, muhsinleri/kulluğunu en güzel şekilde yapmaya çalışanları sever."[6]

5. 37/ Sâffât, 61
6. 3/Âl-i İmrân, 148

Osman SADIKOĞLU

ES-SEMÎ'/السَّمِيع

Es-Semî' navek ji navên Allah (ac) yê herî xweşik e. Ev nav di zimanê Erebî de ji koka "Se-mî-a/Sem'" çêbûyî ye û tê ser maneya sehkirin, bihîstin û azayê sehkirinê. Ev nav di Qûr'ana Kerîm de ji bo Allah (ac) çil û pênc (45) car dihê bikaranîn.

وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمٰعِيلُ ۧ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا ۧ اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

"(Bi bîr bînin!) Dema ku Îbrahîm û Îsmaîl ruknê Beytê bilind dikirin û (ji alîyekî ve jî dûa dikirin) digotin: 'Rabbê me! Tu vê amelê ji me qebûl bike. Bêşik tu (yê ku hemû tiştan dibihîze) Semî û (zanayê her tiştî) Alîm î.' "[1]

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّتِى تُجَادِلُكَ فِى زَوْجِهَا وَتَشْتَكِى اِلَى اللّٰهِ ۖ وَاللّٰهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا ۚ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ

"Muheqeq Allah, peyva wê jina ku der barê mêrê xwe de bi te re cidal/nîqaş dike û gilîyê xwe digihîne Allah seh kir. Allah, axaftina we ya berhemberê hevdu bihîst. Bêguman Allah (yê ku hemû tiştan dibihîze û îcabetî dûayan dike) Semî û (yê ku her tiştî dibîne) Basîr e"[2]

Maneya vê navê ya şer'î/istilehî ev e: Ew Allahê her tiştî dibihîze û pêwistîyên vê bihîstinê pêk tîne û bi evdên xwe dide sehkirin.

Tecellîyên Navê Es-Semî'

Her li ku derê deng, awaz û qal hebe, li wê derê navê Es-Semî' tecellî dike. Ew, hemû dengên dizî û eşkere dibihîze.

قَالَ رَبِّى يَعْلَمُ الْقَوْلَ فِى السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ ۖ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

"Got: 'Rabbê min, bi hemû gotinên di erd û esmanan de (tên axaftin) dizane. Ew (yê ku hemû tiştan dibihîze) Semî û (zanayê her tiştî) Alîm e.' "[3]

Ew in ku berê xwe dane Allah û terka taxûtan kirine. Perestîya taxûtan red dikin û bi dilsozî evdîtîya Allah dikin. Allah vê beralîtîyê bi vekirina derîyên çav û gûh û qelb xelat kiriye. Ew, peyv dibihîzin û têdigihîjin û tabiê ya herî xeşik dibin. Ha ev, dayîna nîmeta aqil û hîdayeta Allah e.

1. 2/Baqara, 127
2. 58/Mûcadele, 1
3. 21/Enbîya, 4

Li erd û esman qet tu deng ji Allahê Es-Semî' re veşartî namîne. Allah (ac) dengê lingên mîroyek û xişînîya pelê darê û lavelava abidekî ji dil û can bê tevlîhevbûyî dibihîze. Ne bihîstin tenê, pêwistîya van dengan jî pêk tîne. Kesên riziq dixwazin wan dirizqîne û sitar û spartinê daxwaz dikin wan disitirîne û kesên dûa dikin îcabetê dûayên wan dike.

Allahê ku bihîstina wî bêsînor e taybetîya bihîstineke bisînor daye me jî. Bihîstina me tecellîya navê wî yê Es-Semî' e.

إِنَّا خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ اَمْشَاجٍ نَبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعًا بَصِيرًا

"Bêguman me însan, ji aveke tevlîhevbûyî (ya jin û mêr) xuliqand. Em wî diceribînin/îmtîhan dikin. (Ji ber vê jî) me ew kir heyînekî bihîstkar û bînende."[4]

Eger Allah (ac) taybetîyeke wisan bida însan ku çiqas dengên di heyînê de hene bikaribana seh bikirana ew çax jiyan dê ji bo wî bibûna ezîyet. Lewre di vê rewşê de însan ji gera xwînê hetanî vegera dinyayê dê hemû dengan seh bikirana.

Tewhîd û Navê Es-Semî'

Qûr'ana Kerîm bi eşkerehî diyar dike ku heyîneke nebihîstker qethîyen nabe îlâh. Dema Allah (ac) delîlên pûçîtîya pûtên muşrîkan vedibêje mijara nebihîstina wan jî diyar dike. Dema Îbrahîm (as) bavê xwe dawetê tewhîdê dike û wî ji şirkê digûrêzîne wiha dibêje:

اِذْ قَالَ لِاَبِيهِ يَآ اَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِى عَنْكَ شَيْئًا

"Wê dema ku Îbrahîm ji bavê xwe re got: "Bavê min! Çima tu îbadetê tiştên wisan dikî ku ew ne dibihîzin û ne dibînin û qet tu feyda wan jî ji te re tune?"[5]

Weke ku di Qûr'ana Kerîm de hatîye eşkere kirin Rasûlullah (sav) ji qewmê xwe re wiha gotîye:

اِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ عِبَادٌ اَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ اَلَهُمْ اَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا اَمْ لَهُمْ اَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا اَمْ لَهُمْ اَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا اَمْ لَهُمْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا قُلِ ادْعُوا شُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنْظِرُونِ

"Ew heyînên ku hûn ji xeynî Allah ji wan re îbadet dikin jî weke we evd (ên Allah) in. Eger hûn di gotina xwe de rast in, ka gazî wan bikin bila bersivê bidin we. Ma qey lingên wan ên pê dimeşin an destên wan ên pê digirin an jî guhên wan ên pê dibihîzin hene (ku bersivê bidin banga we)? Bibêje: "Gazî şirîkên xwe bi tevahî bikin. Paşê ji min re kemîn a ku ji destê we tê deynin û qet nehêlin ku ez çavê xwe vekim."[6]

Bêgûman însan wek heyîneke hewcedar û xîzan hatîye xûliqandin. Tirs û hêvîyên wî hene. Ji ber vê yekê mirov lêgerîna îlahekî dike da ku wî biparêze û hewcedarîyên wî pêk bîne û ji her cureyên tirsê ewledarîyê bidê. Ev jî hewcedarîyeke fitrî ye.

Îlâh ew e ku dema bang lê bike dengê wî bibihîze û pêwistîyên bihîstina xwe pêk bîne. Ji Allah (ac) pê ve qet tu heyînek ne xwedî vê taybetîyê ye.

Allahê Es-Semî' dengê lingên mîroyan ku li ser tehta reş digere dibihîze lê ev bihîstin nabe asteng ku kesekî di sicûdê de lavahîya xwe digihîjîne Allah (ac).

Allahê Es-Semî' dizane kî li pey rizqê xwe digere û di mûqabilê daxwaz û xebatên wan de evdên xwe dirizqîne.

Allahê Es-Semî' evdê xwe yê nexweş ya li pey şîfayê digere dizane û dengê wî dibihîze û bi dayîna şîfayê berdêl dide wî evdê xwe.

Allahê Es-Semî' bi wan evdên xwe yên di tengezarîyê de ne dizane û ew ên dûa û daxwazî ji Allah (ac) dixwazin dibihîze û evdên xwe ji tengezarîyan digihîjîne xweşî û firehîyan.

Allah (ac) van dengan bê kêmahî seh dike. Qet tu deng li îndallah tevlî dengekî din nabe. Ev jî ji kemala Allahê Es-Semî' e. Îlahekî wisan helbet layiqê îbadetê ye.

Ji ber vê yekê dûa û lavahî bitenê ji Allahê Es-Semî' re tê kirin û feyde enceq ji wî dihê xwestin û mirov ji her cûreyên zerarê xwe bi wî diparêze. Qibleya qelb ew e. Mirov gelek caran merûzê wasewasên şeytan dibe. Digel dizane ku divê peyrevîtîya wî neke jî mixabin li dij wasewasên wî yên pirzêde de dibetile û gûh didê. Allah (ac) daxwaz dike ku di vê rewşê de evdên wî xwe bispêrin wî.

وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

"Eger ji şeytan niçkek/weweseyek ji te re were, xwe bispêre Allah. Bêguman ew, (yê ku hemû tiştan dibihîze û îcabetî dûayan dike) Semî û (zanayê her tiştî) Alîm e."[7]

4. 76/Însan, 2
5. 19/Meryem, 42
6. 7/A'raf, 194-195
7. 42/Fussilet, 36

Allah (ac) Bi Navê Es-Semî' Perwerde Dike

Eger mirovek zanibe ku Allahê Es-Semî' her çi bibêje qeyd dike û dê li gorî vê ew bikişîne hesabê helbet wê hêj zêdetir baldarîya axaftinên xwe bike. Ev jî wî ji gûnehên bi ziman tên kirin dê biparêze. Di rewşeke berevaj de însan bi awayeke bêrpirsyar diaxive. Wisan ku ew mirov deftera xwe ya amelê bi derew û gotegot û bêbextî û peyvên kirêt dadigire.

Allah (ac) ew roja ku di hatina wê de qet tu guman tune de dê hemû însanan ji nû ve divejîne. Ew roj, şahidê însan ew bixwe ye. Çav û gûh û çerm û dest û ling... hemû azayên bedena wî di leha wî de an di eleyha wî de govanî dikin. Allah (ac) vê agahîyê bi navgînîya rasûlên xwe hînî evdên xwe kiriye. Mixabin ekserîyetê însanan li dij vê agahîyê di rewşeke gûhnedêr de ne.

Birastî evdîtîya mirov a ji Allah re, bi qasî zenna wî ya der heqê Allah de ye. Zenna kesê misilman ya der heqê Allah (ac) de ji ber ku xweş e amelên wî jî xweş in. Zenna evdên kafir û facir û minafiq jî ji ber ku kêm û xerab e amelên ku teqdîmê Allah (ac) dikin jî xerab e.

Hewceye ku her însan di vê xalê de nefsa xwe muhasebe bike. Gelo bi heqî îman bi sifeta Rabbê xwe yê Es-Semî' anîye an na? Zenna wî ya der heqê Rabbê wî de çiye? Bêgûman ziman ji bo însan ya nîmeteke ku dibe wesîleya ketina bihûştê an wesîleyeke ku xwedîyê xwe bal bi dojehê ve dikişkişîne. Rasûlullah (sav) li ser vê mijarê wiha gotîye:

"Her kî garantî ya di navbera herdu lêvên xwe de (ziman) û ya di navbera herdu gavên xwe de (îffet) bide, ez jî garantîya cennetê didim wî."[8]

Di nava azayên mirov de ya herî rihet tevdigere ziman e. Mirov eger nikaribe kontrol bike wê demê ziman dibe sebebê gûnehkarîya xwedîyê xwe. Navê Es-Semî' di vê xalê de ziman perwerde dike. Lewre ziman eger zanibe tiştên dibêje dihê bihîstin û qeyd kirin dê hêj zêdetir xwe bixwe kontrol bike.

Islehkirina ziman kareke herî zor û zehmet e. Lê belê xebata islehkirina wê ligel zorahîyê pir bi qîmet e. Kesên zimanê xwe isleh dikin, Allah jî ji cem xwe rewşa wan isleh dike.

وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِى نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ

"Bi lavelaveke ji dil û bi tirs û bi dengekî nizim/navincî sibeh û êvar Rabbê xwe zikir bike. Nebe tu bibî ji xafilan!"[9]

Allahê Es-Semî' Bi Evdên Xwe Dide Bihîstin

Allah (ac) her kîjan dengan bixwaze wan bi evdên xwe dide sehkirin. Bêgûman ev jî nîmeteke Rabbê aleman e ku pêwistê şikirandinê ye.

وَاللّٰهُ اَخْرَجَكُمْ مِنْۢ بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْـًٔا ۙ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٕدَةَ ۙ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

"Allah, hûn ji zikê dayîkên we deranîn ku we qet bi tu tiştekî nizanîbû. Ji bo ku hûn şikûr bikin (Allah) guhan û çavan û dilan daye we."[10]

Digel ku însan dibihîze û di berdêla vê nîmetê de şikir neke bêgûman ev rewş evdîtîyeke kêm û biqisûr e. Lewre Allah (ac) ji bo şikir bikin taybetîya bihîstinê daye evdên xwe. Dayîna taybetîya bihîskerîya evdan du buûd in. Yek ji van buûda madî û yê din jî buûda manewî ye.

Buûda Madî: Allah (ac) aleman di nava aleman de xûliqandîye. Rêçtilîya her heyînek ji hevdu cuda ye. Weke vê dengê wan jî ji hevdu cuda ne. Dengê tu heyînek naşibe yê din. Ev bixwe jî ji ezameta Allahê Es-Semî' e. Eger Allah (ac) daxwaz bikira dê dengê hemû heyîn wek standart bixûliqandiba. Ew gûhên ku di bedena însan de xwliqandîye hemû dengên cuda ji hevdu vediqetîne. Belê, gûh bixwe jî tecellîyeke navê Es-Semî' û ayeteke qûdreta Allah e.

Buûda Manewî: Allahê Es-Semî' her çi tiştên xêr û hîdayet hebe ji bo kîjan evdê xwe bixwaze pê dide sehkirin û ji bo kî daxwaz nekiribe jî bi wî nade sehkirin. Allah (ac) der heqê muşrîkan de wiha ferman dike:

اِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِنْدَ اللّٰهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَاَسْمَعَهُمْ ۭ وَلَوْ اَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ

"Li îndallah/li cem Allah şerîrê/şerûdê candaran ew ên (li dij heqîyê) ker in û lal in û kesên tênagihîjin/bêhiş in. Eger Allah xêrek di wan de bidîta, wê bi wan bida seh kirin. Lê bi wan bida seh kirin jî dîsa (îstîfade nedikirin û wê) rû vegerandibana û berê xwe biguhertana."[11]

Li ser vê mijarê em dikarin mîsaleke wiha bidin. Hin kes hene dema hûn ji wan re tewhîdê vedibêjin dengê we dibihîzin lê belê weke ku qet dengê we seh nakin. Tu dibêjî qey perdeyek li ser gûhên wî heye û peyvên dihên gotin bitevahî berhewa dibe. Ew kesên wisan seh dikin lê fêm nakin. Dibihîzin lê serwext nabin. Lewre

8. Bûxarî, 6474
9. 7/A'raf, 205
10. 16/Nahl, 78
11. 8/Enfal, 22-23

Allah (ac) perdeyek xistîye navbera gûh û aqlê wî. Allah (ac) li qelbê wan nihêriye û qet tu xêr nedîtiye. Ji ber ku qelbên wan ji hîdayetê re ne guncaw bû şewqa hîdayetê neketîye qelb de.

Allah (ac) xîtabê Rasûlullah (sav) dike û wiha dibêje:

وَمَا يَسْتَوِى الْاَحْيَآءُ وَلَا الْاَمْوَاتُ ؕ اِنَّ اللّٰهَ يُسْمِعُ مَنْ يَّشَآءُ ۚ وَمَآ اَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَّنْ فِى الْقُبُوْرِ

"Zindî û mirî jî nabin wekhev. Allah, kî bixwaze pê dide seh kirin. Tu nikarî bi wan ên di goran de bidî sehkirin."[12]

Ji ber ku qelbên wan kesan li dij heqîyê weke mirîyan bêdil û bêtevger in Allah (ac) mûşrîkan dişibîne mirîyên di nava qebran de. Çawa ku mirî seh nakin kafirên xwedênenas jî heqîyê nabihîzin. Di muqabilê wan bextreşên dij heqîyê ker in, bextewarên ku gûh û dilên wan hetanî dawî ji heqîyê re vekirîne jî hene. Allah (ac) dengê heqîyê bi wan dide bihîstin û têgihîştina wê jî ji wan re hêsan dike. Seh dikin û fêhm dikin û têdigihîjin.

Belê kî ne ew?

وَالَّذِيْنَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوْتَ اَنْ يَّعْبُدُوْهَا وَاَنَابُوْٓا اِلَى اللّٰهِ لَهُمُ الْبُشْرٰى ۚ فَبَشِّرْ عِبَادِ ۙ الَّذِيْنَ يَسْتَمِعُوْنَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُوْنَ اَحْسَنَهٗ ؕ اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ هَدٰيهُمُ اللّٰهُ وَاُولٰٓئِكَ هُمْ اُولُوا الْاَلْبَابِ

"Ji ew ên ku xwe ji evdîtîya taxût diparêzin û berê xwe didin Allah re mizgînî heye. Mizgînê bide evdên min. Ew li gotinê guhdarî dikin û tabiê ya herî xweşik dibin. Evana, kesên ku Allah hîdayet daye wan in. Evana, kesên aqilmend bixwe ne."[13]

Ew in ku berê xwe dane Allah (ac) û terka taxûtan kirine. Perestîya taxûtan red dikin û bi dilsozî evdîtîya Allah (ac) dikin. Allah (ac) vê beralîtîyê bi vekirina derîyên çav û gûh û qelb xelat kiriye. Ew, peyv dibihîzin û têdigihîjin û tabiê ya herî xeşik dibin. Ha ev, dayîna nîmeta aqil û hîdayeta Allah (ac) e.

Bêgûman kes û hêzên mûşrîk dev davêjin misilmanên dawetvan û diberizin wan. Bi peyvên xwe ezîyetê bi wan dikin. Weke derewkarî û dînîtî û piroletî û çîrokbêjîtî û rêşaşîtî... Misilmanan bi wesfên herî kirêt dideximînin. Hûn ji wan re heqîyê dibêjin ew siqêf û gefan li we dikin. Di vê rewşê de Allah (ac) li evdên xwe bibîr tîne ku ew Es-Semî' e.

وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ ۘ اِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيْعًا ؕ هُوَ السَّمِيْعُ الْعَلِيْمُ

"Gotinên muşrîkan (ya ji bo derewandin û tinazkirin û kêmxistina te dibêjin) bila te xemgîn neke. Bêguman hemû îzzet aîdê Allah e. Allah, (yê ku hemû tiştan dibihîze û îcabetî dûayan dike) Semî û (zanayê her tiştî) Alîm e."[14]

Allahê Es-Semî' hemû gotinên wan seh dike û bi vê zanînê şiûr û dilrihetî û sebir û sekînet û weqar dide mûmînan. Lewre Allah (ac) dibihîze. Digel vê muhlet û derfetê dide wan. Fêm dibe ku ev jî pêwistîya hikmeta Allah e (ac).

Kesê dawetvan aqilmend e û bi hikmet tevdigere. Ew dengek e ku dînê Allah (ac) vedibêje û gazî tewhîdê dike. Rastîyên wehîyê dipeyive. Allah (ac) çawa ku misilmanan bi navê xwe yê Es-Semî' tesellî dike kafiran jî tehdît dike. Gotinên wan dibihîze û qeyd dike. Teqez dê rojek berdêla wê bide.

Dûaya Bi Navê Es-Semî'

Ya Rabbê me yê Es-Semî'. Rabbê me yê hemû dengan dibihîze!

Tu heqîyê bi me bide bihîstin û ji me jî ji heqîyê pê ve dengekî din sadir neke.

Rabbê me!

Şikûr ji te re ku te nîmeta bihîstkarîyê daye me. Ya Es-Semî'! Tu dûayan dibihîzî û îcabetê wan dikî. Tu îlhama dûayên ku wê bên qebûl kirin bidî me û dûayên me qebûl bike. Em ji şeytan û nefsa xwe û amelên xwe yên xerab xwe bi te diparêzin. Bêgûman tu Es-Semî' û El-Alîm î.

Allahumme amîn.

12. 35/Fatir, 22
13. 39/Zûmer, 17-18
14. 10/Yunûs, 65

ÇAĞDAŞ FİKİR AKIMLARI

Kitabın Yazarı: Muhammed Kutub

Mütercim: M. Beşir Eryarsoy

Yayınevi: Beka Yayınları

Basım Tarihi: 2016

Sayfa Sayısı: 708

Ebatı: 170 x 240 mm

Kitap Hakkında

İslam coğrafyası son birkaç asırdır askerî ve fiilî işgallerden çok daha tehlikeli, çok daha sinsi ve kalıcı bir işgale maruz kalmıştır: "Fikrî ve zihinsel işgal." Toprakları işgal edilen bir ümmetin er ya da geç ayağa kalkıp bağımsızlığını kazanması mümkündür; ancak zihinleri işgal edilen, temel kavramlarının içini boşaltılan ve Batı'nın kokuşmuş ideolojilerini "kurtuluş reçetesi" olarak gören bir toplumun esareti kalıcıdır.

İşte merhum Muhammed Kutub'un kaleme aldığı "Çağdaş Fikir Akımları", Batı medeniyeti maskesi altında İslam dünyasına ihraç edilen beşerî ideolojilerin gerçek yüzünü deşifre eden, modern putları fikrî boyutta yerle bir eden müstesna bir eserdir. Yazar, bu kitabında Müslümanları, Allah'ın (cc) nizamı dışındaki tüm "izm"lerin modern birer cahiliye olduğu gerçeğiyle yüzleştirmektedir.

Kitabın muhtevasını ve okuyucuya vermek istediği temel mesajları şu başlıklar altında tahlil edebiliriz:

Modern Cahiliyenin Röntgeni ve İdeolojilerin Putlaştırılması

Kitap; demokrasi, komünizm, kapitalizm, sekülerizm (laiklik), milliyetçilik ve rasyonalizm gibi çağdaş fikir akımlarını tek tek masaya yatırmaktadır. Yazar, bu sistemlerin yalnızca siyasi veya ekonomik birer model olmadığını; bilakis Allah'ın (cc) hayatın üzerindeki hâkimiyetini reddedip yerine insanın, hevanın veya toplumun otoritesini koyan "modern birer din" olduklarını ispatlamaktadır. Muvahhid okuyucu bu satırlarda, tağutun sadece taştan ve tahtadan ibaret olmadığını, asrımızın en büyük tağutlarının parlak ambalajlarla sunulan bu beşerî felsefeler olduğunu açıkça görecektir.

Çağdaş Fikir Akımları, tağutu reddedip yalnızca Allah'a kul olma iddiasındaki her muvahhidin kendi çağını, çağının putlarını ve düşmanını tanıması için okuması gereken temel bir akide ve şuur kitabıdır. Şirkin ve küfrün her gün farklı bir ideolojik elbiseyle evlerimize, zihinlerimize ve nesillerimize saldırdığı bu Deccâlî düzende, hakkı batıldan ayıracak furkana sahip olmak bir tercih değil, imani bir zorunluluktur.

Eserin Metodolojisi ve Vurucu Üslubu

Bir "fikir akımları" kitabı dendiğinde akla genellikle kuru, ağır ve yalnızca akademisyenlerin okuyabileceği felsefi metinler gelir. Ancak Muhammed Kutub, bu eserinde son derece akıcı, sürükleyici ve her kesimden okurun (bilhassa kafa karışıklığı yaşayan genç kuşakların) rahatlıkla idrak edebileceği dinamik bir üslup kullanmıştır. Yazar konuyu ele alırken salt teorik tanımlar yapmakla yetinmez; derin bir "tarihsel ve sosyolojik tahlil" metodolojisi izler. Batı'nın karanlık kilise tarihinden, Fransız İhtilali'ne ve Sanayi Devrimi'ne uzanan süreçten somut örnekler vererek, bu ideolojilerin aslında Batı'nın kendi geçirdiği travmaların bir reaksiyonu olarak doğduğunu ispatlar. Avrupa'nın kilise-bilim çatışmasını sanki İslam'da da varmış gibi kopyalayanlara karşı meseleyi daima ayet ve hadislerin nurlu çerçevesinde tartışır.

Aşağılık Kompleksinin Yıkılması ve İzzetin İadesi

Eserin en vurucu yönlerinden biri de, Batı'nın teknolojik ve maddi üstünlüğü karşısında eziklik hisseden, bu nedenle İslam'ı Batılı kavramlarla (örneğin "İslam demokrasisi", "İslam sosyalizmi" gibi garabetlerle) şirin göstermeye çalışan "sentezci" zihniyete indirdiği ağır darbelerdir. Muhammed Kutub, vahyin izzetini kuşanarak, medeniyetin maddi kalkınmadan ibaret olmadığını; ahlaktan, tevhidden ve insani değerlerden yoksun Batı nizamının aslında koca bir vahşet ve sapkınlık olduğunu tarihî ve sosyolojik delillerle ortaya koymaktadır.

"Cahiliyeyi Bilmeyen, İslam'ı da Bilemez"

Ömer'in (ra) o meşhur, "İslam'da yetişip de cahiliyeyi bilmeyenler çoğaldıkça, İslam'ın düğümleri tek tek çözülecektir" sözü, âdeta bu kitabın yazılış gayesidir. Yazar, bu eserin sadece Müslümanlar için değil, cahiliyeyi tanımak isteyen herkes için yazıldığını belirtir. Zira günümüz cahiliyesinin sapmalarını, çıkmaz sokaklarını ve fıtrata aykırılığını tam manasıyla kavramayan bir zihnin; Allah (cc) katından indirilen dinin kusursuzluğunu, tevhidin kurtarıcılığını ve şeriatın mutlak adaletini hakkıyla idrak etmesi mümkün değildir.

Çağdaş Fikir Akımları, tağutu reddedip yalnızca Allah'a (cc) kul olma iddiasındaki her muvahhidin kendi çağını, çağının putlarını ve düşmanını tanıması için okuması gereken temel bir akide ve şuur kitabıdır. Şirkin ve küfrün her gün farklı bir ideolojik elbiseyle evlerimize, zihinlerimize ve nesillerimize saldırdığı bu Deccâlî düzende, hakkı batıldan ayıracak furkana sahip olmak bir tercih değil, imani bir zorunluluktur.

Rabbimizden niyazımız, bizlere çağdaş cahiliyenin tüm karanlıklarını vahyin nuruyla yaran bir basiret ihsan etmesi ve ayaklarımızı yegâne hak din olan İslam üzere sabit kılmasıdır.

tevhid

KONYA ŞUBESİ

AÇILDI!

Beyhekim, Ulusal Sk. No. 117 Selçuklu / KONYA

T: +90 543 225 50 49

E: info@tevhiddergisi.com

teuhid

"TAĞUTA KULLUK ETMEKTEN KAÇINIP ALLAH'A YÖNELENLERE MÜJDE VARDIR. KULLARIMI MÜJDELE!"
(39/ZUMER, 17)

TEVHİD DERGİSİ

TEVHİD DERSLERİ

TEVHİD MEALİ

ISSN 2148-4635

ABONELİK İÇİN

tevhiddergisi@gmail.com
www.tevhiddergisi.org
+90 552 872 83 84